

Katedra

Politična kultura, demagogija in boj za oblast | Past demokracije | Demokracija in volilni plakati | Kdo se boji civilne družbe? | Pokojninska reforma brez reforme

OTROŠKE BOLEZNI DEMOKRACIJE

letnik 5
številka 11
november 2010
cena 2 EUR

Peticija za umik pripadnikov Slovenske vojske iz Afganistana

Peticijo lahko podpišete na spletni strani Katedre (www.katedra-on.net).

»Stanje je kritično, razmišljaj kritično!«

Naroči Katedro na www.katedra-on.net

Študenti imajo pri naročnini 30 % popusta. Beri Katedro že za ceno ene kave na mesec.

ZAKAJ BI JO ISKALI? NAJ ONA NAJDE VAŠ NABIRALNIK.

*Ime in priimek:

_____

*Ulica in hišna številka:

_____

*Poštna številka in kraj:

_____

E-pošta:

_____

Telefon:

_____

Podatki označeni z * so obvezni.

Katedra izhaja drugo sredo v mesecu. Izpolnjeno naročilnico pošljite v kuverti na naslov založnika; Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, SI-2000 Maribor.

Splošni pogoji: Izvod časopisa se na naslov naročnika dostavi na dan izida. Rok za plačilo naročnine je najkasneje 14 dni po prejemu prve številke. Društvo študentov in podiplomcev Slovenije se zavezuje, da bo vse naročniške podatke varovalo v skladu z veljavnimi zakonskimi določili.

Naročam se na mesečni časopis Katedra.

5 številok - 8,5€

10 številok - 15€

Študenti imajo 30 % popusta pri naročnini.

Sem študent/ka.

Za upoštevanje popusta morajo študentje z naročilnico poslati tudi potrdilo o vpisu. Upoštevamo tudi skenirane študentske izkaznice, ki bodo poslane na info@katedra-on.net.

Poštnina in DDV sta vključena v ceno.

KATEDRA, MOČ BESED

KOLOFON

Slovenski akademski in študentski časopis Katedra

Založnik in izdajatelj

Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, 2000 Maribor

Uredništvo

GSM: 031 731 192
info@katedra-on.net

Odgovorni urednik

Aleš Kustec
ales.kustec@katedra-on.net

Glavna urednica

Daša Purgaj

Sodelavci

Samo Bohak, Gregor Kuhar, Anej Korsika, Andrej Adam, dr. Boris Vezjak, Karolina Babič, dr. Dušan Radonjič, Rok Kralj, Jasmina Godec, Igor Mekina, Darlo Svetelj, Sami Al-Daghistani, Samir Osmančević, Darinko Kores Jacks, Milan Lazarevič, Lior Volnejc, Špela Gašparič, Kristijan Jejčič, Igor Bašin, Jasmina Založnik, Monika Horvat, Peter Kumer in Gregor Lozar

Fotografije

Matic Štojs

Ilustracije

Urban Breznik, Jernej Žumer, Dejan Kralj in Zoran Smiljanič

Lektoriranje

Barbara Ojsteršek, Tina Sovič

Marketing

Peter Vrtič
GSM: 064 116 740
info@katedra-on.net

Naklada: 8.000 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališč uredništva.

Slovenski akademski in študentski časopis KATEDRA je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo pod zaporedno številko 1027.

Katedra je sofinancirana s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru in Ministrstva za Kulturo RS.

Naslovnica in ilustracija pri peticiji: Zoran Smiljanič

NAROČILNICA

Slovenska strankokracija

Aleš Kustec

Volivci so na zadnjih lokalnih volitvah vnovič podelili nezaupnico političnim strankam, saj so »nestranskarske« liste skupaj dosegle boljši rezultat kot katerakoli politična stranka. Prav tako se zdi, da postaja politična stranka breme za županskega kandidata in ne prednost. Tako je ponovno izvoljeni župan Maribora imel svojo Županovo listo, pa čeprav je dolgoletni član SLS-a. Seveda omenjene liste niso vedno tako neodvisne, kot se predstavljajo. Velikokrat se za njihovo neodvisnostjo skriva podpora ene izmed strank, v tem primeru SLS-a. Tudi v Ljubljani je bilo na listi Zorana Jankovića kar nekaj kandidatov iz stranke Zares. Očitno pa to volivcev ne moti preveč ali pa v svoji naivnosti tega preprosto ne opazijo. Imajo pa takšne liste eno veliko prednost pred strankami. Na njih se velikokrat pojavijo novi »zanimivi« obrazi. Gre za ljudi, ki se doslej niso ukvarjali s politiko v strankarskem smislu, vendar so si zaupanje ljudi pridobili z delom na drugih področjih. Prav prisotnost teh ljudi daje listam določeno mero kredibilnosti in jim zagotavlja glasove volivcev. Ljudje so očitno siti strankarskih politikov, ki jim je zob časa v politiki načel kredibilnost in načelnost. To velja tudi za nekatere predsednike strank. Politika potrebuje nove ljudi, je sporočilo volivcev. Vendar se ni lahko uveljaviti v politični stranki. Na tej poti je potrebno sklepati mnogo kompromisov in slednji počasi, a vztrajno načenjajo posameznikovo lastno presojo, načelnost

in tudi moralnost. Kdor ni pripravljen sklepati kompromisov, se mu stranka preprosto zahvali in ga odslovi. Po navadi je dovolj, da mu ne omogoči napredovanja ali da ga potisne v ozadje. V medijski senci pa politični sij vsakega posameznika hitro zbledi. Zdaj že bivši član poslanske skupine SD Andrej Magajna je dejal, da se stranka ne poslužuje nekih velikih groženj, da bi pri svojih poslancih (v tem primeru pri njem) uveljavila svojo strankarsko politiko, ampak se preprosto, če nisi poslušen, na naslednjih volitvah ne znajdeš na volilni listi stranke. Na ta način se te izloči iz politike, vendar pozor, ne izločijo te volivci, ampak stranka. France Bučar je že dolgo nazaj imenoval sistem, v katerem vladajo stranke, namesto da bi v korist državljanov odločali njihovi predstavniki (poslanci), strankokracija. Kot je še dejal Bučar 8. junija letos na posvetu z naslovom Veliko nam imajo povedati v Državnem svetu, demokracija predpostavlja ljudi, »ki imajo hrbtnico, ki so sposobni formirati svoje mišljenje in za svojim mišljenjem stati; ki so se sposobni tudi žrtvovati za svoje prepričanje«. Glede na ravnanje naših poslancev, smo lahko dokaj skeptični do demokracije pri nas. Vendar k sreči za demokracijo niso pomembne zgolj politične stranke, temveč tudi civilna družba in v slednji ne manjka posameznikov, ki so sposobni za svojim mišljenjem stati. Prihodnost slovenske demokracije je odvisna prav od njih.

POLITIKA

Politična kultura, demagogija in boj za oblast

Je sploh mogoča politika na idealističnih načelih, ki ne podlega logiki lastnih koristi in dela le za skupno dobro, politika, ki lahko obstoji brez podpore močnih lobijev iz ozadja? Imamo potemtakem zgolj izbiro med različnimi slabimi možnostmi (med različnimi centri moči)?

PROMETEJEV DNEVNIK

Kdo se boji civilne družbe?

Ob bliskovitem razvoju potrošništva in vseprisotnosti reklam se lahko vprašamo, kako naj avtonomen kritičen posameznik, ki želi delovati v javnem interesu, poskuša ohraniti kritično miselnost, ko pa je volilna kampanja veliko bolj kot izbiranju voditelja podobna razprodaji v supermarketu.

DRŽAVLJANSKA VZGOJA 6
Past demokracije

POLITIČNO OGLAŠEVANJE 7
Demokracija in volilni plakati

INTERVJU 10
dr. Igor Pribac: Politika ne more biti samo stvar politikov

POLITIČNI KOMPAS 12
Da bo levica spet živa, mora najprej umreti

KOMENTAR 13
dr. Boris Vezjak: Hipohipokrizija

POKOJNINSKI SISTEM 14
Pokojninska reforma brez reforme

INTERVJU 16
dr. Marko Marhl: Vse dobre ideje morajo stati na trdnih tleh

ŠTUDENSKA (A)POLITIČNOST 19
Problem ni politika, ampak politiki

REFLEKSIJA 20
Ni lahko biti danes univerza niti študent

KONCEPTI 21
Obubožanje in diskurz enotnosti

ZAPISI IZ MRTVEGA DOMA 22
All you can eat

VOJNI ZLOČINI 24
S komisijo do resnice

26 AFGANISTAN
Milijoni razlogov za odhod

28 MJANMAR
Farsa pred volitvami

30 D(N)O DNA
Dario Svetelj: Prodajalci megle

30 DIAGNOZA
Kristijan Jejić: Prvi med enakimi

31 UNIVERZA
Na pragu rektorskih volitev

32 ŠPORT
Margareth in Pavle, kje sta?

33 POTOPIS
Izgubljena v čarih neverjetnega Nepala

34 INTERVJU
Gal Gjurin: 360 stopinj

36 KULTURNI BRLOG
Igor Bašin: Barantanje³

36 RECENZIJ

37 GLEDALIŠČE
Radikalne spremembe v Mariboru

38 LITERARNE PISANKE
Maribor metropola

38 SATIRIČNE IZPOVEDI
Politična (ne)kultura

Politična kultura, demagogija in boj za oblast

21. novembra bosta minili dve leti od pričetka dela vlade Boruta Pahorja – dve leti, polni političnih, gospodarskih in socialnih pretresov, dve leti, ki ju je ključno zaznamovala gospodarska kriza. Morda ne bo odveč, če pogledamo nekatere izstopajoče značilnosti politične klime tega obdobja in se vprašamo, kaj lahko na političnem prizorišču pričakujemo v prihodnje.

Gregor Kuhar

Ob pogledu na prvo polovico mandata pade v oči nemirnost političnega ozračja, občutek, da bo vsak trenutek vse skupaj razpadlo. Če se je ob začetnih ostrih napadih opozicije, ob aferah in nesoglasjih znotraj koalicije zdelo, da vlada ne bo preživela celotnega mandata – Janševa SDS je pozivala k predčasnim volitvam in protestom zoper vlado –, se sedaj zdi, da je vlada relativno »trdna v sedlu«. Lahko bi rekli, da je ujela nekaj malega ravnotežja in ob vsaki malo večji aferi ali nesoglasju v koaliciji se ne zdi več, da je zgolj vprašanje časa, kdaj bo vlada padla. Koalicija je pokazala, da zmore prebroditi krize, Pahor pa, da mu nekako uspeva glajenje sporov in iskanje kompromisov

pa nepriljubljene ukrepe, ki so v kontekstu evropske *mainstream* politike prikazani kot nujni in neizbežni, njihova hrbtna stran pa je ukinjanje socialne države, izvaja kar levica (oz. bolje leva sredina, če uporabimo pomenljivo poimenovanje Jožeta Vogrinca). Pri tem so se koalicijske stranke znašle v zanki – medtem ko desnica iz varnega opozicijskega zavetja kritizira ignoriranje socialnega dialoga (ki ga je v gospodarsko bolj ugodnih časih ignorirala tudi sama), bo t. i. levi trojček obveljal kot rabelj socialne države in bo – če špekuliramo še naprej – zaradi tega iz opozicijskih vrst še težje preprečeval nadaljnjo razgradnjo socialne države.

da bi sam odstopil ali nosil materialne posledice povzročene škode. Ob pogostih aferah v politiki in gospodarstvu (in v povezavah med njima), ob nesankcioniranju le-teh in ob političnem obstanku posameznikov s »sumljivimi posli na grbi« se krepki predstava o politiki kot zgolj pridobitniški dejavnosti, boju za moč, kjer oblast pomeni »plen«, posledično pa se ljudje od politike odmikajo, v njej vidijo del problema in ne rešitve. Dodatna dimenzija te zgodbe je, da ravnanje oblastnikov posredno postavlja norme sprejemljivega in zaželenega vedenja: »Zakaj tudi mi, mali ljudje, ne bi kradli in goljufali države, če pa to delajo tudi naši oblastniki in to za velike denarje?« Je

Zdi se, da se (tudi) pri nas kot zamenjava za »centre moči, ki obvladujejo državo«, ponujajo le drugi »centri moči«. Ker brezmadežnih posameznikov, ki bi hkrati imeli politično moč kaj spremeniti, ni, moramo dopustiti manjše »kikse« in tudi delo v lastno korist, če posameznik delo opravlja dobro in imamo od tega korist vsi (ali lahko to rečemo za delo sedanje vlade, je drugo vprašanje)? Taka vprašanja so pogosta ob uspehu Zorana Jankovića (predstava o njem ustreza zgornjemu opisu), ki so mu Ljubljanci tudi v drugo name-nili veliko podporo. Če že pristane-mo na logiko učinka in manjšega zla pred politično (pravno-demokratsko) kulturo, je naslednje pomembno

Ob pogostih aferah v politiki in gospodarstvu (in v povezavah med njima), ob nesankcioniranju le-teh in ob političnem obstanku posameznikov s »sumljivimi posli na grbi« se krepki predstava o politiki kot zgolj pridobitniški dejavnosti, boju za moč, kjer oblast pomeni »plen«, posledično pa se ljudje od politike odmikajo, v njej vidijo del problema in ne rešitve.

med različnimi pogledi in različnimi interesi, tako med koalicijskimi partnerji kot tudi širše – kljub nepotrebnim retoričnim telovadbam, ki se jih ob tem poslužuje. Ljudje pa smo se, kot kaže, navadili na njegov nekoliko klovnovski način vladanja in občutek, da ni nič pod kontrolo.

Toda, to je le del zgodbe. Videz stabilnosti vlade in nekoliko mirnejšega političnega ozračja je tudi posledica tega, da opozicija ne poziva več k predčasnim volitvam in protestom, ki naj bi zrušili vlado. Nekateri analitiki opozarjajo, da je razlog za to preprost – nihče si ne želi voditi države v teh nevhvaležnih časih. Zakaj bi si desnica želela na oblast – če zanemarimo ugodnosti časti in moči, ki pa jih bo, kot kaže, dobila čez dve leti, torej v razmerah, za katere se (naivno) predpostavlja, da bodo bolj ugodne –, ko

Politična kultura

Naslednja točka, ki se je moremo dotakniti ob pregledu prvih dveh let Pahorjeve vlade, je politična kultura, saj so bile – z različnimi frazami, kot je npr. »nova paradigma« – obljubljene spremembe na tem področju. Seveda politična kultura (še ena izmed besednih zvez, ki je zaradi svoje ohlapnosti priročna za nič kaj politično kulturne manipulacije) ne pomeni zgolj bolj kulturnih, kultiviranih politikov – ob primerjavi z nekaterimi šovinističnimi, nestrpnimi in avtoritarnimi ekscesi prejšnje vlade bi morda kdo na podlagi takih kriterijev hitro kupil tezo o novi kulturi –, temveč predstavlja širše norme političnega delovanja. Največkrat se kot problem slovenske politične kulture omenja dejstvo, da za svoje »grehe« redko kdo odgovarja, da zaradi tega ni vsaj odstavljen s položaja, kaj šele,

na tem področju Pahorjeva vlada zadoštila kriterijem drugačne politične kulture? Nekaj »glav je sicer padlo« (večinoma takrat, ko so bili »grehi« prehudji), država se trudi s preganjanjem gospodarskega kriminala, toda še vedno obstaja občutek, da gre zgolj za majhne ribe, družbo pa še vedno obvladujejo gospodarsko-politične naveze, ki jih lovke pravne države ne dosežejo.

Imamo morda prestroge kriterije in previsoka pričakovanja? Je sploh mogoča politika na idealističnih načelih, ki ne podlega logiki lastnih koristi in dela le za skupno dobro, politika, ki lahko obstoji brez podpore močnih lobijev iz ozadja? Imamo potemtakem zgolj izbiro med različnimi slabimi možnostmi (med različnimi centri moči), kjer volivci lahko le izberemo tistega, ki največ prispeva v skupno dobro (»najmanj krade«)?

vprašanje, do katere meje je pri tem še dopustno (varno) iti – v današnjih časih ekonomske krize so spet oživele zahteve po močni, avtoritarni oblasti, ki pa se lahko, kot vemo iz izkušenj, hitro izrodi v mračne oblike.

Na okopih

Prevladuje prepričanje, da slovensko politično sceno obvladujejo posamezniki, »kontaminirani z lastnimi grehi«, ki jih le-ti poskušajo nevtralizirati z ostrimi napadi na politične nasprotnike, ti napadi pa gredo tudi onstran meje legitimne politične kritike in nadzora zakonitosti v pravni državi (npr. neresnične, zavajajoče obtožbe). Posledica je zastrupljeno politično ozračje z ostro blokovsko (strankarsko) delitvijo, torej spet dejavnik, ki ljudi odtujuje od politike, obenem pa otežuje konstruktivno sodelovanje. Tudi v tej luči lahko razumemo Janševe zadnje (po kraj-

Foto: Stanko Gruden/STA, vir: UKOM

šem zatišju spet ojačane) napade na vlado (trdi, da bi on na Pahorjevem mestu odstopil, kriza bi bila manjša, če bi upoštevali vsaj nekaj predlogov SDS ...), saj je, ob aferi Patria, »potsnjen v kot«. Enako lahko razumemo marsikateri spopad in agresivno nastopanje med akterji, ki jih bremenijo odmevne afere (npr. najnovejši Jelinčičevi nacionalistični izpadi o narodnem izdajstvu ob nizkih rejtingih SNS in njihovih aferah). Tako lahko o problematični politični kulturi govorimo tudi v kontekstu verige političnih napadov in protinapadov. Zdi

metode sredstvo za odvrčanje pozornosti, tako od lastnih afer kot od nemoči soočanja z aktualnimi socialno-ekonomskimi problemi. Glede na to, da tudi svetovna *mainstream* politika, za katero slovenska že od nekdaj slepo caplja, nima odgovora na izzive modernega časa, lahko pričakujemo, da bo politična tekma v prihodnje še bolj groba in še bolj vulgarna, saj politika drugega ne bo imela ponuditi.

Populizem

Slovenski politični prostor je zaznaval tudi razrast populistične re-

tuacije in predstave o skorumpirani politiki brez rešitev idealna situacija za vzpon populističnih skrajnežev, čeprav morda, kot opozarjajo nekateri teoretiki, populizem sam po sebi ni nujno negativen pojav in ima lahko emancipatoren učinek.

Odmik od politike?

Ob vseh aferah in neuspehih politike je zaznati nasičenost ljudi z (etabilirano strankarsko) politiko in nezanimanje zanjo. Na to naj bi kazale tudi lokalne volitve s svojo nizko udeležbo in zmago neodvisnih list (morda gre za prenagljeno sodbo,

predvidevanja? Bo prihodnost bolj vedra, bodo novi rodovi prinesli svež veter na zatohlo politično prizorišče? Morda. Toda pogled na politične podmladke, prihodnost slovenske politike, ne daje tega upanja – vsi v procesu politične socializacije kopirajo svoje matične stranke in lahko pričakujemo reprodukcijo sedanjih političnih razmer v prihodnost.

Nas lahko odrešijo novi politični akterji? Pojavljala so se namigovanja tako o novi stranki na levi (sedanje leve stranke na ekonomskem področju vse po vrsti prakticirajo neolib-

Tako stanje bi seveda zgolj še utrdilo politiko kot izključno pridobitniško dejavnost, kot borbo za moč, saj bi volitve postale domena »političnih vernikov«, institut »nagrajevanja/kaznovanja« z demokratičnimi volitvami na podlagi uspešnosti, ki je še vedno najučinkovitejši način politične refleksije in omejevanja moči oblasti, bi izgubil vsak pomen. Demokracija bi bila mrtva.

se, da je protinapad ob očrtnem lastnem imenu nuja – molk v očeh javnosti pomeni priznanje krivde, nenapad na tistega, ki obtožuje, pa le-tega postavlja v moralno večvreden položaj. Se neagresivna, spravljaliva politika (v slovenskem prostoru) ne obnese? Pahor, ki želi s spravljalivim tonom tako logiko prekiniti – kar mu mnogi očitajo kot taktično napako –, je pri tem dokaj neuspešen. Da spravljalivejši ton še zdaleč ni nujno neuspešen, pa spet dokazuje Zoran Jankovič, ki se kljub prejetim nizkim udarcem ni spustil v medsebojno obračunavanje.

Ko govorimo o političnem obračunavanju, moramo omeniti še pogrevanje starih sovražtev, strahov in predsodkov iz polpretekle zgodovine, ki so še vedno priročno sredstvo za politično obračunavanje. Ni treba poudarjati, da so omenjene

torike. Pojav (v njegovem izvornem pomenu) komentatorji pripisujejo predvsem politikom desnega pola – mojstra izrabljanja čustev ob stiski prebivalstva, pogrevanja predsodkov do manjšin in prikazovanja institucij države kot sredstev zlobnih političnih elit (natančneje »tranzicijske levice«), problema, ki naj bi bil rešen z odstranitvijo teh elit, sta še vedno predvsem Jelinčič in Janša. Pojav pa ni omejen na desnico – veliko je govora o populizmu Jankoviča in tudi o Pahorjevem govoričenju (ki, tehnično gledano, ni populizem, ampak včasih ravno nasprotno – retorika z lepo zvenečimi, pomena izpraznjenimi frazami, včasih pa zgolj evforično nerealne napovedi). Ob ekonomsko-socialno nejasni in neobetajoči prihodnosti nas lahko skrbi tudi ta pojav – niso redka mnenja, da je zmes omenjene nezavidljive si-

saj se zanemarija specifično lokalnih volitev, raziskava časopisne hišo Delo¹ pa priča o povečani podpori vsem strankam). Se nam obeta stanje, ko bo ljudem, zaradi razočaranja nad vsemi v aferah utaplajočimi se strankami, postalo (dokončno) vseeno, kdo je na oblasti, in bo prevladalo prepričanje, da z volitvami ne morejo doseči nobene spremembe (»vsi so isti«)? Tako stanje bi seveda zgolj še utrdilo politiko kot izključno pridobitniško dejavnost, kot borbo za moč, saj bi volitve postale domena »političnih vernikov«, institut »nagrajevanja/kaznovanja« z demokratičnimi volitvami na podlagi uspešnosti, ki je še vedno najučinkovitejši način politične refleksije in omejevanja moči oblasti, bi izgubil vsak pomen. Demokracija bi bila mrtva.

Nas morajo omenjeni pomisleki skrbeti? Ali gre zgolj za paranoična

ralno politiko?) kot na desnici (dominacija avtoritativne figure Janeza Janše, ki radikalizira politiko). Seveda pa morebitne nove stranke ali stare stranke z novim načinom dela, z novo politično kulturo, lahko pomenijo le del rešitve. Brez novih vsebinskih rešitev, ki bi odgovarjale na vprašanja in protislovja modernega časa, ne bo šlo. Ob tem pa bi bilo za razmisliti, ali ni morda politična kultura »boja za čast, oblast in denar« mnogo bolj radikalno povezana z neoliberalno logiko in diktaturo dobička, kot se običajno predpostavlja.

¹Raziskava časopisa Delo, objavljena 17. oktobra 2010.

²Ob vse boljših dosežkih stranke Desus, zanimivo, nihče ne pomisli, da gre morda tudi za upiranje neoliberalni logiki krčenja socialne države, čeprav zgolj na področju pravic upokojenec in čeprav gre morda za populistični pristop.

Past demokracije

Po opravljenih lokalnih volitvah samo lahko slišali, kako izvoljeni in neizvoljeni kandidati za župane, izvoljeni in neizvoljeni predstavniki občinskih svetov in politični analitiki meljejo oguljeno frazo – *volivci imajo vedno prav*. Izvoljenim se morda res zdi, da imajo (so imeli) volivci prav, toda poraženci in zlasti politični analitiki bi se morali vendarle popraskati za ušesi.

Andrej Adam, foto Matic Štojs

Zakaj neki bi naj imeli volivci vedno prav? Ali imajo prav volivci Ljubljane, Maribora, Celja? Ali si v teh mestih izvoljeni župani v resnici zaslužijo svoje funkcije? Kaj pa, če so si jih ohranili – v vseh treh naštetih mestih smo dobili stare nove župane – zgolj zaradi cenene populizma, uspeha ene same (pri volivcih) nikoli zares premišljene volilne krilatice ali pa preprosto zaradi nizke volilne udeležbe in popolne nekompetentnosti večine tistih, ki jih je obkrožila?

Seveda boste rekli, pa saj to je demokracija – vsakdo lahko pride ali ne pride na volitve in glas vsakogar šteje enako. Če demokracijo imamo in če je volja ljudstva takšna, kot se je izkazala na volitvah, potem nam ne preostane drugega, kakor to voljo sprejeti. Toda, če to voljo sprejmemo, ali to pomeni tudi, da ima taista večina tudi prav.

Politični teoretiki bi dejali, da je vprašanje, ali imajo volivci prav oziroma ali lahko zaupamo njihovi, večinski odločitvi, povezano s tem, ali so se sploh sposobni politično odločati – pa čeprav samo na volitvah. Zato je dobro vedeti, iz česa sestoji politično odločanje (torej tudi izbira kandidatov na volitvah). Teoretiki bi navedli troje: (1) poznavanje dejstev in predvidevanje posledic posameznih odločitev; (2) poznavanje in upoštevanje želja posameznih segmentov volilnega telesa in (3) moralno odločanje.

Glede na to, se pojavi naslednje vprašanje: ali bi naši volivci, denimo volivci v zgoraj naštetih mestih, opravili preizkus ob vsakem izmed teh elementov? Taisti teoretiki bi gotovo dejali, da bi večina – vsaj v načelu – takšen izpit opravila. Toda bodite pozorni, rečeno je bilo – načeloma. To implicira, da morajo biti izpolnjeni določeni pogoji, med katerimi so gotovo določene izkušnje

pri odločanju. Ali lahko rečemo, da so volivci, od katerih se ne pričakuje drugega, kakor da vsaki dve leti (na državnoborskih in lokalnih volitvah) oddajo glas in tu in tam še na kakšnem priložnostnem referendumu, kompetentni? Mislím, da ne. Ali lahko rečemo, da so volivci, ki jih vsake toliko (v času predvolilnih kampanj) politične klike zasujejo z obljubami, propagandnim gradivom in napolnijo s ceneno hrano, kompetentni? Mislím, da ne.

Če bi bili, takšnih neumnosti ne bi potrebovali in tudi ne bi dopuščali, da jim vsak klovn pod nosom maha s sončnicami.

Skratka, čeprav so volivci brzkone načeloma res sposobni političnega odločanja, to nikakor ne pomeni, da so v danem trenutku temu dejansko kos in da imajo vedno prav. Daleč od tega. Ker nimajo skoraj nobenih praktičnih izkušenj, ker se o kandidatih odločajo po kar najbolj sumljivih merilih – recimo s trkanjem

kandidata po lastnih prsih, kako rad ima kraj, v katerem kandidira, in kako nesramni so tisti iz drugega kraja –, je veliko verjetneje celo to, da imajo zelo redko prav; še več, da tudi ko morda imajo prav, imajo po golem naključju.

Če smo, preden strnemo, kar se da neposredni. Volivci – in rezultati zadnjih občinskih volitev to kar se da nazorno kažejo – so idioti, idioti v izvornem, starogrškem pomenu te besede. Teoretiki bi vam namreč znali povedati, da je beseda idiot v antičnih časih označevala človeka, ki se je umaknil v zasebnost (morda zaradi številnih razočaranj v javnem življenju) in se prenehal zanimati za zadeve skupnosti. In sedaj povejte? Ali ni povprečen državlján Republike Slovenije natanko nekdo, ki se je umaknil v zasebnost, iz katere pomoli nos le ob redkih priložnostih (ko zavoha predvolilno klobaso in dva decilitra rujnega), sicer pa zadovoljno životari, bodisi visi za šankom bodisi izčrpuje svoje žleze v adrenalinskih športih, se igra priložnostnega esteta, modreca in učitelja drugih; nato pa, na vsem lepem, nenadoma zbere vse tri grahe, ki jim pravi pamet, se odpravi na volitve, kjer – bog ve po kakšnem ključu – obkroži neko ime, ki ga potem zalije (ali pa tudi ne) s čim domačim in predomačim. Ali bi torej temu lahko rekli kompetentna, za javno dobro dobra odločitev? Ali bi lahko rekli, da imajo volivci, rekli smo idioti, prav?

Če strnemo. Reči, da imajo volivci vedno prav, je ob vseh spremljajočih dejstvih samo še en idiotizem, samo še ena krilatice tistih, ki štiri leta medlijo v zasebnem občudovanju samega sebe, v ljubečem negovanju osebnih problemov, medtem ko jih po levi in po desni prehitevajo natanko tisti, ki sploh nikdar ne bi smeli sestiti za volan.

Ali lahko rečemo, da so volivci, ki jih vsake toliko (v času predvolilnih kampanj) politične klike zasujejo z obljubami, propagandnim gradivom in napolnijo s ceneno hrano, kompetentni?

Demokracija in volilni plakati

Kapitalizem in oglaševanje gresta skupaj z roko v roki. Oglaševanje spodbuja nakupovanje in s tem povpraševanje, to dviguje ponudbo in viša gospodarsko rast. Po drugi strani je politično oglaševanje postalo sestavni del demokracije. Tako se politiki in stranke tudi z oglaševanjem v času volilnih kampanj borijo za glas volivcev na volitvah.

Aleš Kustec, fotomontaža Matic Štojs

Glede na raziskovalno agencijo ZenithOptimedia bo svet leta 2010 za oglaševanje zapravil okoli 450 milijard ameriških dolarjev. Kapitalizem očitno potrebuje veliko spodbudo za svoje uspešno delovanje, čeprav je tudi to sedaj vprašljivo. V Ameriki, zibelki demokracije, kot jo nekateri imenujejo, je tudi demokracija draga stvar. Glede na poročilo Centra za dovetno politiko so zadnje predsedniške volitve v Ameriki stale 2,4 milijarde ameriških dolarjev, skupaj z kongresnimi volitvami, ki so potekale isti dan, pa je strošek volitev znašal 5,3 milijarde dolarjev. Toliko denarja so namreč zbrali kandidati za svoje politične kampanje. Največ denarja je zbral (in seveda porabil) sedanji ameriški predsednik Barack Obama, in sicer blizu 745 milijonov dolarjev. V Sloveniji seveda politični kandidati in stranke ne zberejo tako veliko denarja, vendar stroški njihovih volilnih kampanj vseeno niso zanemarljivi. Na zadnjih parlamentarnih volitvah so tako stranke, ki so se prebile v parlament, z Novo Slovenijo, ki ji to ni uspelo, za volilno kampanjo porabile nekaj več kot 4 milijone evrov. Morda bi bil ta strošek še večji, če zakon o volilni kampanji ne bi omejeval višine sredstev, ki jih sme politična stranka porabiti za volilno kampanjo. Stranka, ki ima kandidate v vseh volilnih okrajih, lahko za financiranje kampanje porabi največ 680.000 evrov. Tudi na lokalnih volitvah veljajo omejitve, in sicer glede na število volilnih upravičencev v občini. Tako je v Ljubljani županski kandidat v prvem krogu lahko porabil dobrih 55.000 evrov, v Mariboru pa slabih 24.000 evrov. Če za Ameriko praktično velja, da zmaga tisti, ki zbere več denarja, tega za Slovenijo k sreči ne moremo reči. Čeprav je LDS za parlamentarne volitve porabila največ denarja, skoraj 740.000 evrov in s tem presegla omejitev

Demokracija ni odvisna od dragega političnega oglaševanja. Cenejše volilne kampanje bi ravno tako informirale volivce, hkrati pa bi od politikov in strank zahtevale, da ne zapravljajo denarja za plehko oglaševanje, npr. v obliki plakatov.

zakona, na volitvah ni bila najbolj uspešna, saj je dobila zgolj 5 poslancev. Za enega poslanca je »zapravila« 148.000 evrov, SD (skupno 29 poslancev) pa le 23.000 evrov.

Oglaševanje je dandanes zajelo vse pore našega življenja. V skoraj vsakem trenutku našega življenja smo bombardirani z različnimi oglasi: na televiziji, na internetu, na cesti, na WC-ju v gostilni ..., skorajda ni že več javnega prostora, kamor oglaševanje še ni prodrlo. Tako je Ameriško združenje oglaševalcev zunaj doma leta 2007 navedlo, da je povprečen Američan izpostavljen približno 600 oglasom na dan. Logika oglaševanja je seveda, da večkrat, kot so oglasi določenega izdelka prikazani, večja je možnost, da bodo ljudje kupili ta izdelek. Podobno lahko opazamo v volilnih kampanjah. Kandidati ali stranke med sabo dobresedno tekmujejo, kateri bo imel večje število plakatov. Tako so bile v času zadnjih lokalnih volitev v nekaterih (manj-

ših) mestih cele ulice dobresedno polepljene s plakati županskih kandidatov oziroma kandidat. Ponekod bi skorajda že lahko govorili o »estetskem« onesnaževanju okolja. Si predstavljate, da bi bile ulice vsak dan »zasmetene« z oglasi na lesenih podstavkih. Tudi zato je oglaševanje z odloki občin praviloma dovoljeno le na za to določenih mestih. Ne vem, zakaj bi v času volilne kampanje morali dovoliti izjemo. Poleg tega volilni plakati s svojimi suhoparnimi slogani in nasmeški politikov ne pripomorejo k večji informiranosti volivcev. Omenjeni plakati sledijo oglaševalskemu trendom, pri katerih ni toliko pomemben izdelek, ki se oglašuje, ampak izvirnost in dopadljivost samega oglasa. Forma je torej pred vsebino. Enako lahko ugotovljamo za politično oglaševanje, le da sta izvirnost in dopadljivost na veliko nižjem nivoju. Tako so slogani volilnih plakatov večinoma tako klišejski, da bi jih lahko pripisali tudi drugim politikom

ali strankam. Politiki na plakatih se med sabo razlikujejo glede na bolj ali manj posrečene nasmeške. Na podlagi plakata tako lahko volivec odda svoj glas zgolj glede na simpatičnost politika in slogana. Takšno odločanje seveda ni dobra popotnica za demokracijo.

Če bi ljudje prenehali »ubogati« reklame in na veliko zapravljati, bi resno ogrozili kapitalizem. Hkrati velja, da če bi ljudje prenehali voliti, bi resno ogrozili demokracijo. Vendar demokracija ni odvisna od dragega političnega oglaševanja. Cenejše volilne kampanje bi ravno tako informirale volivce, hkrati pa bi od politikov in strank zahtevale, da ne zapravljajo denarja za plehko oglaševanje, npr. v obliki plakatov. Takšno kampanjo bi si hkrati lažje privoščile vse stranke, ne samo tiste »najbogatejše«. Če varčujemo, dajmo varčevati tudi pri takšnih stvareh in še bolj omejimo sredstva, ki se jih lahko zapravi v volilnih kampanjah.

Kdo se boji civilne družbe?

»Pravičnost predstavlja bistvo politike civilne družbe; v kolikor se civilna družba pod kakršnimi koli okoliščinami odmakne od pravičnosti, obvelja za njo sum, da sploh nima svoje politike.« Edmund Burke

»Ne obstaja nič takšnega kot družba.« Margaret Thatcher

Samo Bohak, ilustracija Jernej Žumer

Civilna družba je sintagma, ki jo pogosto slišimo. Posamezniki in društva trdijo, da jo zastopajo, politiki priznavajo njeno pomembnost, jo hvalijo v svojih govorih in novinarji ter kolumnisti pogosto tarnamo nad njeno odsotnostjo, zdi se, da je civilna družba sveti gral, okrog katerega se spletajo legende in miti. Postavljata se nam dve vprašanji. Kaj imamo v mislih, ko govorimo o civilni družbi? In drugič, kako naj bo ta civilna družba organizirana? Konzervativni angleški zgodovinar Edmund Burke, ki je sicer nasprotoval francoski revoluciji, ker je menil, da prehitre družbene spremembe vodijo v nasilje, ki se ne konča v bolj pravični družbi, ampak v tiraniji, je verjel, da je osnovna naloga civilne družbe borba za (socialno) pravičnost.

Na drugi strani slavna železna lady Margaret Thatcher meni, da je družba iluzija in da je država le bergla, ki jo moramo odvreči, da bi lahko kot svobodni posamezniki s prostovoljnimi izmenjavami na trgu zgradili boljši svet in trdne može in žene. Pot do pravičnosti ne pelje skozi državo, ampak mimo države. Moj namen tukaj ni le razpravljati o prednostih enega ali drugega pogleda, ampak premisliti o tem, kaj se zgodi, če poskušamo odnose v civilni družbi organizirati na podoben način, kot deluje prosti trg. Preden pa se lotimo tega vprašanja, pogledjmo, kaj civilna družba sploh pomeni.

Pentagram civilne družbe

Filozof Michael Walzer v svojem delu *The civil society argument* našteje 5 tipov civilne družbe. Pri naštevanju ne bom upošteval Walzerjeva vrstnega reda.

Prvi tip Walzer poimenuje republikanski, s tem ima v mislih tradicijo, ki izhaja iz stare Grčije. Svobodni posamezniki v javnem prostoru skozi

razumno debato poskušajo najti najboljše rešitev za njihovo skupnost. Debata je popolnoma ločena od ekonomskih premislekov, saj moramo pri iskanju dobrega zatajiti naše ekonomske interese. Podoben pogled zastopa Hannah Arendt.

Naslednji pogled je prvemu nasproten, lahko bi ga poimenovali neoliberalni pristop. Gre za idejo, da avtonomni posamezniki na prostem trgu izmenjavajo dobrine iz sebičnih interesov, kar pa vodi k splošni blaginji. Civilna družba tukaj ni potrebna, saj izmenjave dobrin in distribucijo dobrin ureja trg.

Tudi tretji tip, ki ga Walzer označi za marksističnega, na dolgi rok ne potrebuje civilne družbe. V tem pogledu je civilna družba le sredstvo za mobilizacijo razrednega boja, ki bo vodil do brezrazredne družbe. V tej bodo ustvarjalni posamezniki, ki ne bodo več odtujeni od svojega dela, ustvarjali produkte in bodo na ta način svojo izpolnitev našli v delu.

Pri zadnjem tipu gre za nacionalistično razumevanje civilne družbe

Neoliberalni pogled je verjetno blizu društvom, ki zbirajo denar pri bogatih dobrotnikih. Ti se prostovoljno odločijo donirati del svojih sredstev za razvoj določenega dela družbe ali za filantropijo, vendar so negativne posledice lahko na eni strani društva, ki obstajajo samo zaradi denarja in so v svojem trudu za ljubi kruhek pozabila na svoja načela, na drugi pa samozadostni tajkuni, ki si perejo vest z mesečnimi položnicami temu ali onemu društvu.

Marksistični pogled je uporaben pri boju za socialno pravičnost in mobilizaciji nižjih slojev delavstva, vendar je danes vsaj v slovenskem okolju iz zgodovinskih razlogov nezaželen. Poleg tega pa utopične ideje z »zgodovino naši strani« danes upravičeno vzbujajo pomisleke.

Zadnji nacionalistični pogled zelo dobro deluje pri mobilizaciji posameznikov, ki se identificirajo z določenim narodom, vendar lahko dolgoročno pripelje do etničnega nasilja ali celo vojne zaradi svoje ekskluzivnosti.

ali poskuša delovati brez sredstev. Če pridobiva sredstva od države, je od njih odvisna, če jih dobiva od privatnih posameznikov, je odvisna od njih, če sredstev nima, je njeno delovanje omejeno. Kaj torej storiti? Ena izmed opcij je razmišljanje v smeri (političnega) realizma. Civilno družbo razglasimo za utopično in idealistično in se soočimo s kruto resničnostjo, da v borbi za oblast pač ni in ne more biti transparentnosti, ter posledično sprejmemo neoliberalno paradigmo, po kateri je v politiki treba delovati tako kot v ekonomiji.

Dva razumevanju demokracije

Ideja, da bi morali demokracijo razumeti kot borbo posameznikov za prevlado v boju za oblast, ni nova. Ena izmed njenih artikulacij pripada nemškemu ekonomistu Schumpeteru, ki je iz svoje kritike demokracije izpeljal zanimive sklepe. Schumpeter ni verjel v racionalnost posameznika in zmožnost množice, da, kot nas uči klasična teorija demokracije, posamezniki z izvolitvijo svojih predstavnikov izrazijo občo voljo.

svobodno tekmovanje posameznikov za položaj vodje. Zanj reprezentacija ljudstva ni bila tako pomembna kot svobodne volitve, s čimer je njegovo razumevanje (bil je ekonomist) zelo blizu tekmovanju na trgu v poslovnem svetu.

Demokracija ≠ demokracija

Schumpeter je svoje ideje razvijal v zgodovinskem kontekstu druge svetovne vojne, ko liberalna demokracija ni bila videti niti kot zmagoviti tekmelec, kaj šele kot edina alternativa; zato je njegov skepticizem razumljiv. Fukuyamova teza o koncu zgodovine se danes ne zdi več prepričljiva in ob vzhajanju Kitajske kot nove globalne supermoči se tudi demokracija ne zdi več zgodovinska nujnost. Gospodarska kriza zaostre družbene konflikte in ideja razrednega boja se ponovno pojavlja v diskurzu.

Pogoj za delovanje katerekoli demokratske države je vsekakor ekonomska uspešnost, vprašanje pa je, ali je to tudi zadosten pogoj. Če parafraziram političnega teoretika Antona Pelinko: »Demokracija so svobodne volitve, ampak ne samo

Če parafraziram političnega teoretika Antona Pelinko: »Demokracija so svobodne volitve, ampak ne samo svobodne volitve, demokracija je reprezentacija demosa, a ne samo reprezentacija demosa, demokracija je tudi pravičnost postopkov, a ne samo pravičnost postopkov.«

v smislu, da je osnovna naloga civilne družbe, da poskrbi za zaščito in razvoj naroda ter njegovega jezika in kulture. Posamezniki, ki pripadajo temu pogledu, so večinoma apatični do politike v širšem smislu in se aktivirajo le, ko so mnenja, da je njihov narod ogrožen, od zunanjega ali notranjega sovražnika.

Plusi in minusi

Vsak izmed pogledov ima svoje prednosti in slabosti, namesto podrobne analize jih omenimo samo nekaj. Večinoma gre za Walzerjeve kritike, ki jih dopolnjujem s svojimi primeri.

Republikanski pogled je danes več kot potreben, saj nam ponuja dobro teoretsko podporo za praktično delovanje, vendar v praksi pogosto ne deluje, saj so povprečni državljani preveč zaposleni z vsakdanjimi problemi in kljub najboljši volji nimajo ne časa ne energije, da bi se ukvarjali z javnimi zadevami. To lahko vidimo kot problem, ki se ga je treba lotiti, a kljub temu ostaja resničnost, ki jo je treba vzeti na znanje.

Svoboda za vse

Dandanes se posredno pojavlja ideja, da bi morale nevladne organizacije delovati podobno kot akterji na prostem trgu. Društva in posamezniki se morajo tržiti, razvijati svojo prepoznavnost (branding), pokazati, da so konkurenčna, da lahko preživijo v boju za obstanek. Morda je to v določenih primerih lahko učinkovito. A ta princip postane vprašljiv, ko govorimo o tistem delu civilne družbe, ki naj bi skrbel za zdravo demokracijo, vzpodbujal kritično misel in prevpraševal odločitve oblasti. V parlamentu je to sicer naloga opozicije, ampak opozicija ponavadi tega ne počne le iz nevtralnih vzgibov, ampak iz želje po oblasti. Zdi se, da potrebujemo dodatno varovalo, ki bo vsaj nekoliko bdelo nad lokalnimi in nacionalnimi veljaki. Lahko bi rekli, da je tako definirana civilna družba peta veja oblasti.

Od kod naj ta veja oblasti zbira sredstva za svoje delovanje? Ima tri možnosti. Ali jo financira država, ali išče sredstva pri privatnih veljakh,

Med drugim je menil je, da povprečni državljani pod vplivom propagande in zaradi nepoznavanja in nezanimanja za javne zadeve na nacionalnem in internacionalnem nivoju zastopajo mnenja, ki niso njihova, ampak so jim vsiljena. Tehnologija se je od časov Schumpetra sicer spremenila, vendar je njegova kritika danes (morda ravno zaradi tega) še vedno aktualna. Tudi če ne delimo njegovega pesimizma, se ob bliskovitem razvoju potrošništva in vseprisotnosti reklam vprašamo, kako naj avtonomen kritičen posameznik, ki želi delovati v javnem interesu, poskuša ohraniti kritično miselnost, ko pa je volilna kampanja veliko bolj kot izbiranju voditelja podobna razprodaji v supermarketu. Če temu dodamo še ugotovitev, da je posameznik (sploh v času krize) preobremenjen z mislijo na preživetje in s splošno apatijo glede politike, postanejo predpostavke klasične teorije demokracije vprašljive. Schumpeter je predlagal, da kot bistvo demokracije razumemo

svobodne volitve, demokracija je reprezentacija demosa, a ne samo reprezentacija demosa, demokracija je tudi pravičnost postopkov, a ne samo pravičnost postopkov.« Morda bi lahko rekli, da je demokracija več kot samo vsota svojih delov.

Eden izmed pogojev za zdravo demokracijo je tudi močna civilna družba. Kaj natančno ta pojem pomeni, je, kot smo videli, stvar debate, ki mora potekati prav v civilni družbi sami. Skeptični pristop je v civilni družbi nujen in celo zaželen. Kakršenkoli bo že odgovor na vprašanje o bistvu civilne družbe, nikaikor ne moremo dopustiti, da o vrednotah civilne družbe odloča prosti trg. Ali še slabše, da se civilni družbi odpovemo kot nepotrebni fantaziji sanjajočih idealistov. Odgovor na vprašanje v naslovu je sledeč: odtujene, razbite, neorganizirane in šibke civilne družbe se ne boji nihče. Živahna, močna in povezana civilna družba pa lahko marsikateremu oblastniku vsaj oteži dan, če že ne nažene strah v kosti.

Politika ne more biti samo stvar politikov

Dr. Igor Pribac predava socialno filozofijo in filozofijo zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V okviru sodobne politične filozofije ga zanimajo predvsem ideje pravičnosti, enakosti, svobode in tolerance v demokratičnih družbah.

Aleš Kustec

Na začetku krize se je zdelo, da smo doživeli katarzo ter da bo sledila neka celovita prenova obstoječega sistema. Kljub temu pa se slovenska vlada tako kot večina ostalih vlad trudi predvsem zakrpati luknje obstoječega sistema.

Odgovor vlade je bil pozen. Vsekakor bi bilo bolje, če bi ukrepi, ki jih sprejema vlada danes, bili izvedeni že pred enim letom. Na ta način bi bilo veliko več možnosti za resničen uspeh izhodne strategije. Ukrepi, ki jih je do sedaj izvajala vlada, so bili skoraj v celoti naravnani na gašenje najbolj perečih žarišč krize. Mislim pa, da vlada v zadnjem času, čeprav se ji to javno ne priznava, že prehaja v nekaj drugega. Tako sedanji predlogi na veliko področjih pravzaprav že predstavljajo resnejše strukturne reforme, ki so naravnane razvoj-

ki nastanejo v različnih glazah na različnih koncih družbe, doseže dovolj močno soglasje. To je proces, ki zahteva čas. To soglasje seveda mora biti podprto s soglasjem velikega števila ljudi. Za razviti demokratičen svet je to nuja, brez tega se te spremembe ne morejo zgoditi. V resnici problem ni v politiki, ampak v nas, v ljudeh, ki velikih sprememb v resnici nismo pripravljeno podpreti. Spremembe vselej predstavljajo določen psihičen in fizičen napor. Prepričati ljudi, ki so dosegli neko lagodnost v življenju, v spremembe je pravzaprav zelo težka naloga.

Je šlo pri stavki določenih sindikatov javnega sektorja tudi za nasprotovanje vladni politiki, natančneje njenemu spopadanju s krizo v smislu, da je pomagala finančnemu sektorju, ne glede na njegove napake, sedaj

Ljudje pokojninsko reformo doživljajo kot nepravilno, saj se jim zdi delo do 65. leta za moške in 63. leta za ženske predolgo. V kolikor ljudje ne bodo dosegli delovne dobe 43 oziroma 41 let, bodo morali delati še dlje. Vlada bi lahko ponudila tudi nekatere inovativnejše rešitve, ne pa da zgolj vzdržuje sistem pokojninske reforme na račun kasnejšega upokojevanja.

Ta reforma, ki je sedaj v postopku, je preprosto gasilska reforma, saj v resnici zagotavlja zgolj vzdržnost obstoječih pokojninskih razmerij s plačnim sistemom. Reforma, na katero namigujete vi, pa je veliko bolj strukturno globoka reforma, ki je do zdaj ni še nihče predlagal, čeprav bi bilo to pričakovati. Tako da bi bilo morda potrebno spodbuditi razmislek tudi o tem. Toda ta hip v slovenski družbi za to še

gljiva meja. Prav tako se pozablja na podaljševanje življenjske dobe. Lahko bi rekli, da je to podaljševanje delovne dobe v resnici podaljševanje sedanjih časov, kolikor ohranja razmerje med delovno dobo v odnosu do nedelovne dobe v loku celotnega življenja približno enako.

Ljudje velikokrat očitajo politiki oziroma politikom, da se zgolj prepirajo in da jim gre zgolj za oblast. Demokracija seveda predpostavlja tudi boj med strankami za oblast, vendar ali pretirano tekmovanje med strankami za oblast ne ogroža delovanja politike za skupno dobro?

Če podvomimo v demokracijo, je primerno ponuditi kakšno drugo rešitev ali vsaj kakšen protiukrep, da bi lahko ta problem, ki ga omenjate, zmanjšali. Ni tako jasno, kaj

V resnici problem ni v politiki, ampak v nas, v ljudeh, ki velikih sprememb v resnici nismo pripravljeno podpreti. Spremembe vselej predstavljajo določen psihičen in fizičen napor. Prepričati ljudi, ki so dosegli neko lagodnost v življenju, v spremembe je pravzaprav zelo težka naloga.

no in daljnosežno. Če pokojninska reforma na nek način zgolj vzdržuje status quo, pa je reforma visokošolskega sistema, študija in raziskovalnega dela eno ključnih razvojnih področij.

Ob tem moram opozoriti, da so bila pričakovanja glede katarzičnosti krize v takem obsegu, kot ste ga izrazili v vprašanju, prevelika. Kriza bo svoje odgovore sprožila vsaj v loku desetletja, ne pa v enem ali dveh letih.

Zakaj je pravzaprav potrebno, da preteče toliko časa? Mar to pomeni, da politika potrebuje več časa, da spozna, da so potrebne večje spremembe?

Ne gre toliko za spoznanje v politiki, ampak zato da se o spoznanjih,

pa zateguje pas z varčevanjem in zamrzuje rast plač v javnem sektorju, čeprav slednji ni bil odgovoren za krizo?

Gotovo je bilo takšno razmišljanje kot del motivacije javnega sektorja, ki se je odločil za stavko, tudi prisotno. Vendar mislim, da je bilo to zgolj olje, ki je prispevalo k večjemu plamenu in s tem večji upornosti in kljubovalnosti, ni pa bil to glavni sprožilec njihovega nasprotovanja. Do slednjega bi prišlo, četudi krize ne bi bilo. Enako velja za negodovanje ob pokojninski reformi. V resnici gre v obeh primerih za poslabšanje življenjskih pogojev. Človeško razumljivo je, da se bodo ljudje temu uprli.

ni pogojev, ker spoznanja in razpoloženja te družbe ta hip za to še niso dovolj dozorela. Res pa je tudi, da se ta spoznanja in razpoloženja prav zdaj začinjajo živahno razvijati.

Ta občutek nepravilnosti pri ljudeh pa izhaja iz tega, da jim je dodano neko breme, na katerega niso računali. Po eni strani gre tudi za reminiscenco na lepe čase, ko so ljudje v pokoj odhajali v bistveno drugačnih pogojih, kot bodo sedanje generacije. Ta čustvovanja so razumljiva za ljudi, ki so delali v industrijskih poklicih in težkih delovnih razmerah. Vendar pa za mnoge poklice današnje dobe to ne velja. Zanje 65 let ni neprema-

bi to lahko bilo. Pravzaprav kljub vsemu razmišljanju ljudi, da bi iznašli kaj boljšega od tega, da oblast primerno razporedimo oziroma osamosvojimo v nekaj vrhov, ki izvajajo svojo oblast v okvirih, ki jim pristojijo, in nadzorujejo delovanje drugih vrhov, pri čemer vsi skupaj delujejo v imenu javnosti in pod budnim očesom javnosti, do zdaj nismo iznašli. Verjamem, da tudi ne bomo.

Ob tem pa moram dodati, da se sam ne strinjam s takšnim razumevanjem politike, kakršno je bilo vsebovano v vprašanju. Politiko sicer lahko zreduciramo na razumevanje, da je politika stvar politikov, da se politiko gredo samo stranke,

da se dogaja v parlamentu, v vladi, morda še na ministrstvih, skratka v neki ozko razumljeni politični javnosti neke države. Zame je politika nekaj bistveno širšega. Politika je bistveno širši proces, ki temelji na tem, da s postavitvijo in podporo oblasti nismo zavrgli svoje izvorne politične pravice. Le uporabili smo jo in lahko jo spet in spet, kot državljani, ki nagovorijo druge državljane. Na nek način se nam to

Kako pa si potemtakem razlagate to, da dokaj velik odstotek ljudi, natančneje okoli 30 odstotkov ali več, ne hodi na volitve?

Mislím, da se bo na naslednjih volitvah ta trend obrnil navzgor, saj bo kriza privedla več volivcev na volišče. Sam bom zelo razočaran in presenečen, če se ta napoved ne bo uresničila. Kajti ljudje se že dolgo niso tako zanimali za politiko kot se v zadnjem času. Mislím,

neodvisno od nje, državljani v prvi osebi izvajajo nadzor nad oblastjo, vsemi vrstami institucionalne in kapitalske oblasti.

Pa se vam zdi, da se ljudje dovolj zanimajo za politiko tudi, ko ni čas volitev?

V zadnjem času je število oddaj o politiki na nacionalni televiziji, naj si gre za debatne oddaje, okrogle mize, forume, daljše intervjuje, vse več. Očitno imajo tudi neko

nje z nizkimi udarci.

Do neke mere se strinjam z vami. Vendar če bi si priklicali v spomin politične debate izpred desetih let, bi se verjetno oba strinjala, da je bil takrat nivo teh soočenj še mnogo nižji. Mislím, da smo preprosto vsi v Sloveniji, s strankami na čelu, postali boljši v tej miselni telovadbi, ki se ji reče prikazovanje lastnega interesa kot javnega. Javnost terja vizije prihodnosti in to

Kar naenkrat je postalo jasno, da politika ne more biti samo stvar politikov, da je potrebno izraziti svojo mnenje, da so politiki zavozili svet in ga pahnili v krizo oziroma so dopustili, da se to zgodi. Opraviti imamo s prevetritvijo, ki še ni dosegla vrhunca.

kaže iz dneva v dan, ko je odprtih čedalje več reformskih pobud in smo priča vse živahnejši javni razpravi o pravih vprašanjih. Če bo vlada res dala v javnost še kakšen reformni predlog, bomo vsi vse povprek razpravljali. Najprej bomo branili svoj partikularni interes, nato bomo spoznali, da ga lahko uspešno branimo le tako, da vanj prepričamo druge, in da to lahko navsezadnje najbolje storimo tako, da ga prikažemo kot javni interes. V tem tekmovanju, da bi svoj lasten interes pokazali kot javen, se v resnici povzdigujejo na raven občega. Učimo se misliti svoje posebno mesto znotraj večje (družbene) enote.

da smo priča enormni politizaciji zavesti mnogih ljudi po Sloveniji in seveda tudi po svetu. Kar naenkrat je postalo jasno, da politika ne more biti samo stvar politikov, da je potrebno izraziti svojo mnenje, da so politiki zavozili svet in ga pahnili v krizo oziroma so dopustili, da se to zgodi. Opraviti imamo s prevetritvijo, ki še ni dosegla vrhunca. Kam in kako daleč se bo odvila, v tem trenutku ni jasno. Jasno pa je, da smo na začetku nekega vrtinčenja. Mislím, da vse več ljudi odkriva, da s tem ko nekoga izvoliš, nisi izgubil primarne izvirne politične kapacitete kot državljan. In da je vselej pravi čas, da poleg parlamentarne opozicije,

gledanost. To potrjuje, da ljudi to zanima. Hkrati pa ob premlevanju najbolj kompetentnih in zanimivih govorcev o političnih vprašanjih ljudje sami premišljajo o kompleksnosti družbe. Ta seznanjenost s kompleksnostjo družbe je ključna razvojna predpostavka za kakršen koli resen prehod v družbo znanja oz. postindustrijsko družbo in nenazadnje tudi v družbo, ki bo v novem okviru vsaj tako demokratična. V nasprotnem primeru bo lahko tudi precej manj.

Vseeno pa se pri volilnih ali siceršnjih soočenjih politikov velikokrat to razglabljanje o kompleksnosti družbe zreducira na njihovo medsebojno spopada-

je novost, še ne tako dolgo tega je živila predvsem od vizij preteklosti. Ljudje terjajo tudi pravičnost, učinkovito delovanje pravosodja pri pomembnih zadevah, ki ga ni, s čimer je kršena enakost pred zakonom. Te zahteve, ki so čedalje glasnejše in, pazimo dobro, med seboj niso samo ubrane, bodo to zimo politikom dale veliko razlogov, da se izrečejo o pomembnih družbenih vprašanjih. Od načina njihovega reševanja bo morda trajno odvisna naravnost naše družbe. Politiki bodo tudi to reševali s kakšnim nizkim udarcem in populizmom. Vendar bo pomembneje, ali bodo to počeli ob pravih vprašanjih.

Da bo levica spet živa, mora najprej umreti

»Tony Blair!« To je bil odgovor Margaret Thatcher, ko so jo vprašali, kaj šteje za največji dosežek svoje vladavine. Vsekakor provokativna izjava, ki terja določen razmislek in v sebi nosi globoko resnico o položaju levice danes.

Anej Korsika, foto Matic Štojs

Najprej se moramo vprašati, ali smo si sposobni predstavljati zamenjani vlogi, torej laburista, ki za največji dosežek svojega mandata šteje torijca. Najbrž še težje. Tisto, na kar je ciljala Thatcherjeva, to, kar je bistvo njene izjave, v resnici niti nima toliko opravi ti ne z njenim ne z Blairovim imenom. Bistveno je, kako so se radikalno spremenila razmerja moči med levico in desnico in predvsem kako vsebinsko prazna ter podrejena je postala prva. To se ni zgodilo čez noč.

Ne moremo tukaj sicer podati poglobljene svetovno zgodovinske analize, kako je do tega prišlo, a vseeno lahko zaznamo nekaj temeljnih trendov. Če se omejimo na obdobje zadnjih petdesetih let, ga lahko precej upravičeno razdelimo na vsaj dva dela. Po II. svetovni vojni je levica za nekaj desetletij triumfirala in biti desničar je postalo skorajda tabu. Na Zahodu je obstajala močna socialna država, komunistične partije so prevzemale oblast v številnih državah Azije in igrale pomembno vlogo v narodno-osvobodilnih in dekolonizacijskih bojih. Ne bi se poglobljali v to, kako leva je ta levica dejansko bila, marveč se lahko postavimo na stališče, da so ti politični projekti ponudili vsaj določeno perspektivo, nek politični horizont, znotraj katerega sta se definirala celoten politični prostor in boj znotraj njega. In ko se je zdelo, da je levica na svojem zgodovinskem vrhuncu, je serija dogodkov konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let napovedala, da je tega neizogibno konec in da se bližajo drugačni časi. Smrt Che Guevare, iztek maja 68, zmeraj večje kritike socialne države in vedno hujša diskreditiranost vzhodnega bloka so nekateri simboli teh premikov. Zgodila sta se neoliberalizem in politično ekonomska ofenziva desnice.

Izjavo Thatcherjeve je potrebno brati

v tem zgodovinskem kontekstu zmage desnice nad levico. Ko je naposled sledil še zlom vzhodnega bloka in liberalizacija Kitajske, je bila zmaga totalna in globalna. Vendar se ni zgodila zgolj neverjetna ofenziva desnih idej in politik, ampak je levica sama začela vsrkavati te ideje in začela ple sati po njihovem taktu. Tisto, kar je uspelo Thatcherjevi in celotnemu gibanju neoliberalizma, je, da so cel politični spekter premaknili tako zelo na desno, da so postale zmerno desne politike v resnici že levičarske. Uspelo jim je to, da se je Blair s politiko tako imenovane *tretje poti* prodajal kot levičar (na podoben način je takrat deloval Schröder v Nemčiji).

Do kakšnih premikov pa je prišlo v Sloveniji? Do osamosvojitve smo bili uradno vsi levičarji, saj smo živeli v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji in partijska knjižica je bila

določen statusni simbol (pa čeprav se ga danes vsi tako otepajo ...). Seveda pa je bistveno bolj zanimivo dogajanje konec osemdesetih let. Radio Študent, Tribuna, Katedra, Časopis za kritiko znanosti, Odbor za obrambo človekovih pravic, Laibach, Disko FV, Pankrti, Niet, Ljubljanski psi in še in še, civilno družbeni kotel je vrel in kipel kot še nikoli. Če je Slovenija imela kdaj zlata leta levice v najzlahtnejšem pomenu besede, so bila to osemdeseta. Zanimiva je bila že sama narava upora, saj so bili na oblasti deklarirani komunisti, tisti, ki so jih kritizirali, pa še toliko bolj goreči levičarji, v nekem smislu je šlo torej za boj za interpretacijo o tem, kdo je pravi levičar. Ta se je iztekel v rojstvo nove države oziroma osamosvojitve Slovenije od Jugoslavije.

Ker vsaka revolucija prinaša novo oblast, so tudi v slovenskem prime-

ru uporniki in osamosvojitelji v novi državi zasedli pozicije moči. Postali so uveljavljeni akademiki, gospodarstveniki, politiki in kulturniki. Če smo malce zajedljivi, lahko rečemo, da je zavlada avangarda sama. Seveda pa je danes ta sama postala del problema, za katerega je nekoč ponudila rešitev. Tisti zgodovinski izziv, ki se zato postavlja pred levico v Sloveniji, ni desnica ali bivši levičar Janez Janša, temveč levica sama. Levica, ki to ostaja samo še po nekem delovnem imenu, kajti po čem drugem to sploh še lahko imenujemo levica? Se Pahor, Kresalova in Golobič proslavljajo s kakšnimi radikalnimi in progresivnimi idejami, ki v določenih delih javnosti sprožajo zgražanje zaradi svoje revolucionarnosti? Prav nasprotno, ta vlada in parlamentarna levica kot taka se proslavlja s političnim programom, ki je v resnici nadaljevanje neuspešnih Janševih reform. Zato se ne bi smeli slepiti in bi morali začeti stvari najprej poimenovati z njihovim pravim imenom. To, s čimer imamo opravka, zato ni levica, temveč interesno združenje starih partijskih kadrov in tranzicijskih politikantov, levica je pri vsem skupaj zgolj blagovna znamka, pod katero se vse skupaj prodaja. In dokler bo stanje takšno, ne moremo pričakovati bistvenih sprememb.

Kar bo do njih šele privedlo, je generacijski premik v politični nomenklaturi oziroma gesta v registru tega, kar se je pri nas zgodilo konec osemdesetih let. Torej, nekakšno družbeno vrenje, ki uspe odpreti povsem nov politični prostor. Potrebno je priznati, da smo bili takšne geste Slovenci večinoma sposobni šele ob izdatnem zunanje-političnem krošju oziroma takrat, ko so se tudi mednarodne politične razmere do konca zaostriale. A glede na trenutno stanje sveta, očitno tudi na to ne bo potrebno predolgo čakati.

Pahor kaže v desno.

Hipohipokrizija

Danes smo prišli, če sem ciničen, zelo daleč. Na mednarodnih lestvicah se medijska svoboda pri nas še dalje nezadržno niža. Organizacija »Novinarji brez meja« poroča o padcu s 37. na 46. mesto. Leta 2008 je bila Slovenija uvrščena še na 30. mesto, kar pomeni padec za 16 mest in relativno nečastno družbo.

Dr. Boris Vežjak

Zadnja leta sem se intenzivno ukvarjal z vprašanjem svobode in podrejanja domačih medijev. V glavnem je sicer moj trud ostal neučinkovit in nezapažen. Zakaj, bi mi moralo biti jasno, ko sem relativno pozno, šele po izdaji dveh knjig na to temo, ves šokiran s strani urednice osrednjega mariborskega časopisa slišal očitek, da je kritizirati stanje in boriti se za medijsko avtonomijo nekaj zelo enostavnega, nepogumnega, ziheraškega. Vzelo mi je sapo, še zlasti ker je priletelo s strani osebe, pogumno podpisane pod izjavo o tem, da pri njih ni bilo čutiti Janševega škornja – po tistem, ko je o tem na široko pisal Blaž Zgaga, ko je bilo to treba demantirati in ko so slovenske medije preplavile slike »bunkerja« cenzuriranih tekstov. Od kod takšen očitek o »lahkotnosti« kritike medijev, nisem nikoli razumel, a kot simptom mentalne zadrege žurnalističnega uma se mi zdi memoriranje vredno.

Danes smo prišli, če sem ciničen, zelo daleč. Na mednarodnih lestvicah se medijska svoboda pri nas še dalje nezadržno niža. Organizacija »Novinarji brez meja« poroča o padcu s 37. na 46. mesto. Leta 2008 je bila Slovenija uvrščena še na 30. mesto, kar pomeni padec za 16 mest in relativno nečastno družbo. Seveda se nahajamo v času, ko nas na to opozarja predvsem Janševa opozicijska stranka, vključno z nekaterimi resnimi grožnjami s fizičnim nasiljem, ki so jih deležni novinarji. Kdo je ta, ki odkriva nujnost svobode, niti ni pomembno, a je groteskno nekredibilno, če nam moralizirajo včerajšnji rablji. Žalostno dejstvo je, da tudi na drugi strani še včerajšnjih kritikov na levi to posebej ne skrbi najmanj aktualno vlado. Podobno kot ni prejšnje. Oboji so, skratka, groteskno neprepričljivi. Kritičnih presoj in analiz ni, se niti ne zahtevajo. Novinarji pretežno molčijo, stroka tudi. In ker ne želim več izkazovati svoje strahopetnosti, skrb za medijsko avtonomijo raje prepuščam novinarjem samim. Če bi bil modrejši, bi jo moral skupaj s sebi podobnimi že od samega začetka, kajti nekateri novinarski krogi ne marajo vsiljivcev od zunaj. Spet drugi pa, celo neredki, naravnost obožujejo politične in kapitalske škornje ter so v stalni pripravljenosti z iztegnjenim jezikom. Proti takšnim jezikom se je težko, mogoče celo nesmiselno boriti.

Neka manira se mi le zdi vredna teoretske pozornosti. Odkar se vrstijo indici o manjšanju svobode tiska, sem že vsaj desetič naletel na javni argument, artikuliran takole: »Kje ste pa zdaj vi, 571 podpisnikov pod novinarsko peticijo?« Nazadnje ga je, dobesedno že v naslovu svojega članka ponovil dr. Vasko Simoniti, takratni minister za kulturo; danes je to storil v imenu »Odbora za kulturo pri Strokovnem svetu SDS«. Očitek »Kje pa ste?« se mi

zdi vreden kratke formalne analize, ker so tisti, ki danes uporabljajo ta stavek, natankoma isti, ki so leta 2007 in dalje bili zgroženi nad novinarsko peticijo, obtožujočo Janeza Janšo političnih pritiskov in cenzure medijev. Na njene podpisnike, ki sicer predstavljajo okoli četrtno zaposlenih novinarjev, so vsa ta leta zlili na tone gnojnice. Zaničevalno so jih imeli za politikante, levičarske pisune, za prodane duše. Z gesto »Kje pa ste?« se jih torej želi za nazaj znova kompromitirati zavoljo njihove domnevne pristranskosti, ki je menda prišla na plano, ker so ob novi situaciji. Toda kako lahko nekdo terjaja, da se bo ta skupina novinarjev oglasila v situaciji B, če je protestiral v situaciji A ravno zato, ker se je oglasila takrat? Zakaj bi podpisniki ponovili vajo, če so bili vmes demonizirani? Perverzni in nespodobni gesti bi lahko kdo oporekal tudi, da se z njo retrogradno priznava obstoj pritiskov za nazaj. Vendar tega protagonisti ne smejo storiti na glas, saj bi se s tem zanimali.

V tehničnem smislu je postopek, ki ga je za drugimi v svojem izjemno propagandističnem spisu ponovil Simoniti, zmeta »ad hominem«, vrste »tudi ti« (latinsko »tu quoque«). Z njo se nas želi prepričati, da je nekdo (podpisniki peticije) storil nekonsistentno dejanje, zanikano v poprejšnjih dejanjih v preteklosti, a s to razliko, da ne očita izjave, ampak njeno odsotnost, torej molk. Klasičen primer zmote bi bil lahko: »Praviš, da moramo revolucionirati svet. Toda to pravi nekdo, ki že pet let ni premaknil svoje molčeče riti iz fotelja!«

Naša intenca je običajno razgaliti hipokritsko naravo sogovorca, češ: govoriš eno, delaš drugo. Velikokrat se zgodi, da v tem ni nič zmotnega in da je opozarjati druge na nekonsistenco v ravnanju popolnoma na mestu. In tudi v primeru »Kje pa ste?« bi lahko bilo, če bi bil izjavljalec pripravljen priznati, da so v času prejšnjega predsednika vlade obstajali enaki pritiski, zaradi česar je bila takrat peticija upravičena. Toda imanentno stališču je, da tega ne storijo, da podpisnike diskreditirajo za nazaj in dodajo še očitek o njihovem ravnanju danes. Čeprav so konteksti drugačni, čeprav gre za partikularne pritiske, ki ne izvirajo s strani predsednika vlade. Kar dela očitek za neprepričljiv, sta sam izjavljalec in njegova hipokrizija, osredotočena v vnovičnem tihem zaničanju tega, da je bila peticija leta 2007 smiselna. In če ni bila, sploh ni jasno, zakaj bi jo lahko moralno zahtevali znova. Dejansko na nemogoč način terjaja oboje: priznavanje in nepriznavanje pritiskov. Njihovih ja, naših ne. Za konec še smiselno konceptualno vprašanje: kako reči hipokritu, ki hipokrizijo očita drugemu, ki ga ima za hipokrita? Hipohipokrit?

Kdo je ta, ki odkriva nujnost medijske svobode, niti ni pomembno, a je groteskno nekredibilno, če nam moralizirajo včerajšnji rablji. Žalostno dejstvo je, da tudi na drugi strani še včerajšnjih kritikov na levi to posebej ne skrbi najmanj aktualno vlado. Podobno kot ni prejšnje. Oboji so, skratka, groteskno neprepričljivi.

Pokojninska reforma brez reforme

Ali je mogoče v primeru zloglasne pokojninske reforme sploh govoriti o kakšni *reformi*? Glavna značilnost vsake reforme, če gre res za reformo, je namreč v tem, da se spremenijo temeljni okviri oziroma temeljna oblika/forma določenega sistema. Pri naši pokojninski reformi pa gre bolj za nekakšen aneks k stari obliki, ki spreminja le številke v istem sistemu.

Karolina Babič, ilustracija Dejan Kralj

Zgolj kvantitativne spremembe namesto reforme

Prihajajoče spremembe na področju pokojninske zakonodaje, ki trenutno burijo duhove tako pri nas kot v mnogih drugih evropskih državah, se povsem nekritično razumejo kot *reforme* pokojninskega sistema. Če pogledamo na te spremembe s širšega družbenega stališča in ne zgolj iz ozkega ekonomskega zornega kota, potem lahko te spremembe označimo kot nič drugega kakor za ljudi izredno neprijeten popravek številke v starem pokojninskem sistemu. Spremenilo se bo le to, da bodo ljudje morali delati dlje oziroma več, da

kolapsa pokojninskega sistema. Nujen je paradigmatško nov pogled na koncept pokojnin.

Zastarelost »glavarinskega« modela
Trenutni pokojninski sistem v evropskem svetu izhaja iz temeljne navezave pravice do pokojnine na pravice iz naslova dela. Skratka, pravica do pokojnine je logični nasledek tega, da je človek delovno aktivno dobo svojega življenja preživel v polni zaposlitvi. Pokojnina je tako neke vrste privarčevani denar, ki ga je človek že zaslužil takrat, ko je lahko delal, zato da bo lahko žel tudi takrat, ko ne bo več mogel delati. In vsak je prislužil pokojnino le zase in le toliko, kot je pač prislužil.

moremo najti v zdajšnjem pokojninskem sistemu, in podrobnejši pogled pokaže, da se prav v tem pomanjkanju socialne note nahaja šibkost tega sistema.

Če namreč pogledamo z drugega vidika, vidimo, da gre za nekakšen glavarinski sistem. Pokojninska blagajna se polni s prispevki, ki jih delodajalci trenutno zaposlenih vplačujejo za namene izplačevanja pokojnin trenutnim upokojenecem. Pokojninska blagajna je tako pretežno odvisna od števila zaposlenih in ne od splošnega gospodarskega (blago)stanja v državi. Prava reforma pokojninskega sistema bi morala prekiniti s tem gla-

preprečiti kolapsa pokojninskih sistemov, saj se škrat ne nahaja v številkah delovnih in življenjskih let, temveč v spremembah v načinu zaposlovanja ter v porušenem razmerju med delom in presežno vrednostjo. Če presežna vrednost ne izhaja več le iz dela, temveč nastaja tudi mimo dela, potem je tej novosti v sodobnih ekonomskih procesih potrebno slediti tudi na področju pokojninske politike, kar pomeni, da se mora pokojninska blagajna v večji meri polniti iz dobičkov in manj neposredno iz zaposlitvenih razmerij.

Nezmožnost mlajših generacij za dolgoročno planiranje

Pokojnina v našem sistemu ni nekaj, kar človeku pripada zato, ker živi v socialni državi, temveč nekaj, kar je sam prislužil s svojim delom. »Vsakomur to, kar si je prislužil« pa ni socialni model, temveč neoliberalni model.

si zaslužijo pokojnino. Mnogi kritiki pokojninskega sistema pravilno izpostavljajo, da je nujnost sprememb na tem področju utemeljena, način reševanja problema pa preveč rokohitrski in primitivno ekonomski. Skratka, povsem brez domišljije so t. i. reformatorji vnesli nekaj novih cifer v stare logaritme in našli čudežno zdravilo za reševanje pokojninskih blagajn. Pri čemer pa so povsem spregledali razloge, ki so povzročili to nujno po spremembah na področju pokojninskih sistemov. Primanjkljaja v pokojninski blagajni v letu 2010 namreč ne more povzročati pričakovana življenjska doba leta 2050. Težave s pokojninskimi blagajnami imajo svoje izvore v številnih spremembah tako na ožjem področju sodobnih oblik in načinov v gospodarskih procesih kakor tudi v splošnih družbenih spremembah, ki vplivajo na prepričanja in ravnanja ljudi. Zgolj kvantitativni popravki cifer v pokojninski zakonodaji zato ne morejo preprečiti

Na prvi pogled je tak sistem prepoznani kot del socialne politike določene države, ki zagotavlja pokojnine iz javnih sredstev, vendar je to, žal, le videz. Sistem namreč temelji na individualističnem pristopu, kakršen je značilen za neoliberalne sisteme, in ne na socialnem pristopu, ki izključuje takšne individualne elemente. Pokojnina v našem sistemu ni nekaj, kar človeku pripada zato, ker živi v socialni državi, temveč nekaj, kar je sam prislužil s svojim delom. »Vsakomur to, kar si je prislužil« pa ni socialni model, temveč neoliberalni model. Tudi t. i. državne pokojnine, ki pripadajo vsem državljanom pri določeni starosti, namreč niso dejansko prave pokojnine, temveč po višini prihodka ustrezajo socialni podpori in so pravzaprav le nadaljevanje te minimalne socialne politike. Pokojninski sistem, ki ga zdaj poznamo, torej ustreza modelu »vsak skrbi sam zase« in ne modelu »skupnostna skrb vseh za vse«. Nobenih socialnih elementov torej ne

varinskim sistemom predvsem iz dveh razlogov. Prvič, ker se danes obliko presežne vrednosti ustvari v panogah, ki niso delovno intenzivne, torej niso velik zaposlovalec in zato te panoge minimalno vplačujejo v pokojninsko blagajno. Po drugi strani pa prav nasprotno mnoge delovno intenzivne panoge, ki množično zaposlujejo, ustvarjajo manj presežne vrednosti in izplačujejo temu primerno nizke plače in nizke prispevke. In drugič, vse več ljudi je prisiljenih v prekerno pogodbeno delo, kjer se prispevki sploh ne plačujejo, ali v samozaposlovanje, kjer si samozaposleni vplačujejo le minimalne prispevke v pokojninsko blagajno. Skratka, zaradi glavarinskega sistema se po eni strani izdatni dobički pretakajo mimo pokojninskih blagajn zgolj zato, ker jim je to zakonsko omogočeno, po drugi strani pa še prekerno delo ustavlja stari avtomatizem vplačevanja pokojninskih prispevkov. Podaljševanje delovne dobe zato ne more

Drugo napačno predpostavko trenutne pokojninske »reforme« lahko prepoznamo v zgrešenem argumentu, ki poskuša reformo legitimirati z izjavo, da »gre za reševanje pokojnin današnje mladine«. Vsaj dve stvari nekoga, ki je star recimo 25 let, tukaj pošteno zmotita. Prvič, daljša delovna doba starejših, ki so zdaj zaposleni, bo temu petindvajsetletniku še bolj oddaljila že tako oddaljene sanje o zaposlitvi, saj bo brezposelnost v prihodnjih nekaj letih tudi brez kriznega stanja rasla že zaradi novega pokojninskega zakona. In drugič, povsem zgrešeno je danes na mladega človeka apelirati z idejami o tem, kaj bo z njegovimi prihodki čez štiri ali pet desetletij, če pa ga izkušnje učijo, da o svojih dohodkih ne more kalkulirati niti štiri ali pet let vnaprej. Če se mladi še lahko kolikor toliko vživijo v dolgoročne vizije, kar se tiče področja ekologije, pa tako dolgoročnih vizij z vidika lastnih prihodkov niso zmožni. Prekernost in kratkoroč-

nost gledanja se je že toliko zadržala v način življenja mladih, da dolgoročnega ekonomskega načrtovanja preprosto večinoma niso zmožni. Pa ne gre za to, da mladi ne bi zaupali vladi, ki jim obljublja pokojnine, problem je globlji, mladi psihološko niso zmožni videti svoje prihodnosti nekaj desetletij vnaprej. Čas, ko so ljudje sistematično načrtovali svoje življenje v

čez 40 let, ko pa mlademu človeku ni mogoče računati z nobeno varnostjo niti čez kratka 4 leta? Ta značilnost mlajših generacij, ki so se že dokaj dobro prilagodile nenehnim nihanjem in spremembam okoliščin, predvsem prilagodile tako, da so prenehale dolgoročno načrtovati, ima tudi neposredne ekonomske učinke. Dolgo vztrajanje pri študentskem

z njimi na stara leta, ko pa so se že naučili živeti z grozo vprašanja, kaj bo z njimi drugo leto.

Pokojnina kot univerzalna pravica namesto »varčevalnega modela«
Pokojninska reforma, ki bi si zaslužila naziv *reforme*, bi torej morala upoštevati te posebnosti sodobnih ekonomskih procesov, ki razdvajajo tradicionalno zvezo med delom in presežno vrednostjo, ter poseb-

zaposleni. Polno zaposlenih bo vse manj, vse več bo nekakšnih vmesnih obdobjih brezposelnosti, vse več bo dolgoročno ali celo trajno brezposelnih, saj ekonomski procesi vse bolj izključujejo človeško delovno silo. Koliko je potem še smiselno pokojninsko blagajno polniti na podlagi pogodb o zaposlitvi, ki postajajo vse redkejšje in vse bolj značilne za manj donosne panoge. Če

Podaljševanje delovne dobe ne more preprečiti kolapsa pokojninskih sistemov, saj se škrat ne nahaja v številkah delovnih in življenjskih let, temveč v spremembah v načinih zaposlovanja ter v porušenem razmerju med delom in presežno vrednostjo.

okviru pojma kariere, ki je vodila po stopničkih vseživljenjske zaposlitve do lepe pokojnine in prijetne hiške na stara leta, je minil pred nekaj desetletji. Trenutne hitro spremenljive okoliščine so mladim ljudem spremenile kognitivno strukturo, prihodnost je nekaj, kar »bomo videli«, nekaj, kar »bo, kot bo«, in ne nekaj, kar lahko jasno in racionalno načrtuješ in predvidiš. Zakaj bi potem vlade pričakovale, da bodo prepričale s takšnimi argumenti, kot je skrb za prihodnost

delu, samozaposlovanje s plačevanjem minimalnih prispevkov ali celo pogodbeno delo povsem brez plačevanja prispevkov omogoča mladim, da shajajo, nekaterim celo, da solidno dobro živijo, vendar pa tak način razmišljanja ni kompatibilen s pokojninskim sistemom, ki temelji na vplačevanju prispevkov »po glavah«. Prekernost ne dovoljuje razmišljanja predaleč vnaprej, in to se bo v pokojninski blagajni vse bolj poznalo. Mladih ni mogoče prestrašiti z vprašanjem, kaj bo

nosti v položaju novih generacij, ki bremena skrbi za lastno pokojnino preprosto ne morejo prevzeti nase, ker jih dejstvo prekernosti preveč usmerja v kratkoročno gledanje. Pokojnino je potrebno vzpostaviti kot koncept, ki sodi na področje univerzalnih pravic, ne pa da se jo obravnava kot nekakšen varčevalni sistem, ki omogoča posameznikom, da varčujejo za svojo starost. Pokojnina mora postati pravica, ki pripada vsakomur, ne le tistim, ki so imeli privilegij dovolj dolgo ostati polno

hočemo govoriti o socialni državi, potem mora pokojnina posameznika izhajati iz skupnega družbenega proizvoda in ne iz individualne varčevalne sheme, ki si zgolj nadeva ime pokojnine. Vsem je jasno, da so primanjkljaji v pokojninski blagajni posledica določenih plusov, ki so se oblikovali na skritih in manj skritih otokih in drugih računih. In daljša delovna doba bo le še dodatno polnila tiste račune. Ljudje to vedo, zato hude bitke v Franciji, in zato (upajmo) referendum v Sloveniji.

Vse dobre ideje morajo stati na trdnih tleh

Dr. Marko Marhl, prorektor za mednarodno in meduniverzitetno sodelovanje Univerze v Mariboru.

Daša Purgaj

Univerza v Mariboru je v oktobru organizirala pomembno mednarodno konferenco o pogledih na akademsko odličnost v smislu zagotavljanja kakovosti. Med gosti sta bila tudi ustanovitelj šanghajske lestvice Nian Cai Liu in Jan Sadlak, predsednik Mednarodnega observatorija za akademsko razvrščanje in odličnost – IREG, katerega temeljna naloga je spremljanje kakovosti kriterijev in metodologij posameznih rangirnih lestvic. Član izvršnega komiteja IREG-a je tudi prof. dr. Marko Marhl, prorektor za mednarodno in meduniverzitetno sodelovanje Univerze v Mariboru, ki nam je v pogovoru predstavil zadnje trende v ocenjevanju kakovosti univerz. Spregovoril pa je tudi o smernicah Nacionalnega programa visokega šolstva za obdobje 2011–2020, ki ga pripravlja Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, o pomembnosti povečanja mobilnosti študentov in profesorjev in viziji univerze, ki se mora začeti odpirati v globalni prostor.

Gostili smo ključne rangerje v svetovnem merilu, poleg Nian Cai Liuja še Roberta Morsa, predstavnika ameriške medijske hiše US News & World Report, ki izvaja rangiranje ameriških univerz, in Gera Federkeila, predstavnika velikega evropskega projekta t. i. multidimenzionalnega rangiranja U-Multirank: Multi-dimensional Global Ranking of Universities. Poleg rangerjev so bili z nami tudi predstavniki Evropskega združenja univerz (EUA – European University Association), ki izvajajo evalvacije univerz, ter predstavniki nekaterih tujih nacionalnih agencij za kakovost, tudi z daljnega Tajvana in iz Kazahstana na primer. Sožitje ključnih akterjev, ki se ukvarjajo z zagotavljanjem kakovosti na univerzi, pa je dopolnila dr. Mojca Novak, direktorica Nacionalne agencije RS za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS).

Kaj je bila glavna tema pogovorov na konferenci?

ca pravičnega ocenjevanja dosežkov na področju humanistike in družboslovja dr. Nina Kancewicz-Hoffman, direktorica Enote za humanistiko pri Evropski znanstveni fundaciji (European Science Foundation), ki je predstavila ideje o razširitvi ERIH-a na širše področje humanistike in tudi na področje družboslovja. Veseli smo bili udeležbe študentov, ki so predstavili svoje poglede na dvig kakovosti univerz in dali pomemben prispevek še posebej za dvig kakovosti Univerze v Mariboru.

Na konferenci smo močno poudarili tudi nagrade in prestiž univerz. Ker želimo na tem področju doseči, da ne bi bila poznana le Nobelova nagrada, ampak da bi se upoštevale še druge, tudi nacionalne nagrade, ki jih je treba ovrednotiti in postaviti v sistem. Načrtujemo namreč projekt širšega upoštevanja nagrad, ki jih prejmejo posamezniki, skupine, oddelki, fakultete in univerze. Projekt je zasnovan v sodelovanju Univerze

je sicer nastal na pobudo ministrske konference v Franciji, je pa IREG že leta 2006 z berlinskimi principi postavil temelje rangiranja v smeri primerljivosti institucij po področjih.

Gre za projekt U-Multirank, v sklopu katerega omenjate tudi tretjo misijo univerz?

Projekt U-Multirank: Multi-dimensional Global Ranking of Universities je namenjen izdelavi indikatorjev za ocenjevanje univerz po področjih, s katerimi se univerze ukvarjajo, in z vidikov, ki so pomembni elementi njihovega poslanstva. Seveda pa je za univerze poleg izobraževanja in raziskovanja, kot dveh temeljnih misij, pomembno še povezovanje z gospodarstvom in s širšim družbenim okoljem, kar je t. i. tretja misija univerz in kar je upoštevano tudi v projektu U-Multirank. Ni pa to edini in prvi projekt na tem področju, saj je Evropska komisija že pred tem odobrila projekt *European indicators and ranking methodology for univer-*

Zdi se mi namreč, da so lestvice tarča kritike predvsem zaradi napačne interpretacije rezultatov. Narobe je, če kar pavšalno rečemo, da je ena univerza boljša od druge, ko pa vemo, da nismo primerjali vseh njenih kvalit; morda je to res v eni dimenziji, v drugi pa ne.

Zakaj ste se na Univerzi v Mariboru odločili za organiziranje takšne konference, ko pa je znano, da mariborska univerza še ni med prvimi 500 najboljšimi univerzami na šanghajski lestvici?

Vsi si želimo biti najboljši, vsi med prvih petsto, a to po mojem niti ni najpomembnejše. Na podlagi podatkov iz zadnjih let ugotavljamo, da postajamo vse boljši, in zagotovo je to ključno gonilo razvoja univerze in razmišljanje, ki nas je uvrstilo v družino svetovnih ocenjevalcev in rangerjev univerz. Konferenca je bila namenjena ocenjevanju kakovosti univerz in vlogi rangiranja pri tem, vse z namenom povečanja in zagotavljanja kakovosti univerz.

V začetnem delu srečanja smo osvetlili domače in svetovne trende na področju zagotavljanja kakovosti ter poudarili naše specifične. Razprava se je nadaljevala v smislu pomena spremljanja in ocenjevanja kakovosti univerz ter ugotovitvi, da je velik pozitiven učinek rangiranja ravno v tem, da se zavedamo pomena kakovosti in da k temu stremimo ter postajamo vse boljši. Poseben pečat so dali udeleženci konference, ki so prihajali z različnih področij: naravoslovja in tehnike, medicine, tudi humanistike in družboslovja. Pogosti so namreč očitki, da je še posebej šanghajska lestvica preveč raziskovalno in tehnično usmerjena. Z nami je bila tudi vneta zagovorni-

v Mariboru, IREG-observatorija in CHE (Centrum für Hochschulentwicklung) in bo predvidoma financiran predvsem od nemškega ministrstva BMBF (Bundesministerium für Bildung und Forschung).

Menite, da bi bilo bolje primerjati med sabo primerljive univerze?

Vedno je pomembno, da primerjamo primerljive stvari, pri čemer se mi zdi ključno, da upoštevamo poslanstvo in temeljno usmeritev univerz. To pomeni, da podobne univerze primerjamo ne le po njihovi misiji in velikosti, ampak predvsem po področjih, s katerimi se univerza ukvarja. Ravno s tem namenom nastaja novo globalno rangiranje, ki ga financira Evropska komisija. Projekt

sity third mission, kjer je v konzorciju tudi Univerza v Mariboru. Temeljna ideja tega projekta je oblikovati merila za vrednotenje dejavnosti tretje misije univerz, ki bi jih vključili pri vrednotenju in ocenjevanju univerz na svetovnih rangirnih lestvicah.

Pa vendar so rangirne lestvice velikokrat tarča kritik, predvsem tistih, ki niso na njih. Zakaj mislite, da je tako?

Ta kritika je včasih upravičena, velikokrat pa preuranjena. Zdi se mi namreč, da so lestvice tarča kritike predvsem zaradi napačne interpretacije rezultatov. Narobe je, če kar pavšalno rečemo, da je ena univerza boljša od druge, ko pa vemo, da nismo primerjali vseh njenih kvali-

tet; morda je to res v eni dimenziji, v drugi pa ne. Natančno moramo namreč vedeti, kaj merimo in komu je to namenjeno. Potem lahko na podlagi teh kriterijev tudi razvrščamo. Če recimo šanghajska lestvica meri bolj znanstvenoraziskovalne dosežke, moramo to tako tudi interpretirati. Zavedati se moramo namreč, da imamo univerze z različnimi misijami, ki se ukvarjajo z različnimi področji, bodisi bolj ali izključno na področju družboslovja, naravoslovja, tehnike ali na drugih področjih. Zato je pomembna pravilna interpretacija in skrb za to, da so rangirne lestvice transparentne in imajo jasno določene kriterije. To je tudi eden temeljnih ciljev berlinskih principov, v okviru IREG-a pa smo letos oktobra (tudi v Berlinu) sprejeli kriterije za pridobitev oznake kakovosti t. i. IREG approved. Evalvirali bomo same rangerje, oziroma preverjali, ali določene rangirne lestvice dosegajo minimalne kriterije, ki smo jih oblikovali na temelju berlinskih principov.

Ampak nekako ne moremo govoriti o tem, da je ena ocenjevalna lestvica boljša od druge?

Tako je. Mislim, da nobena lestvica ni idealna in nikoli ne bo. Pomembno je, da imamo natančno določena merila, in če vemo, da je v šanghajski lestvici poudarjena raziskovalna dejavnost, da pri razvrstitvi tudi po-

udarimo, da so to raziskovalno najmočnejše univerze. Potem ni dvomov. Uteži, ki jih pozna šanghajska lestvica, pa niso najbolj relevantne. Novi koncept, ki nastaja s projektom U-Multirank, omogoča, da si ogledamo rezultate razvrščanja po dimenzijah in si jih šele naknadno sami združujemo z različnimi utežmi, če to želimo. Tako lahko npr. študent sam, ko izbira univerzo za svoj študij, izbere dimenzije, ki ga zanimajo, in si naredi rangirno lestvico po svoji meri. Seveda je to npr. v Nemčiji, kjer to že uporabljajo, še toliko bolj smiselno kot v Sloveniji, ker je pač toliko več univerz.

Kakšne sklepe je sicer prinesla konferenca, kaj to pomeni za ožjo in širšo regijo?

Že sam dogodek ocenjujem zelo pozitivno, saj smo v Mariboru zbrali številne pomembne strokovnjake na tem področju. Morda bi si želeli še več domače javnosti in zanimanja ministrstva. Takšni dogodki se v svetu namreč vrstijo zelo redko. Pomembno je še denimo mesto Leiden, kjer se na vsaki dve leti srečujejo rangerji in ključni akterji pri zagotavljanju in ocenjevanju kakovosti univerz. Vesel sem, da so tudi naši sodelavci in študenti na Univerzi v Mariboru imeli možnost vključevanja v diskusijo oziroma so lahko prisluhnili trenutnim pogledom na področju kakovosti.

Vse pozitivne učinke rangiranja namreč tudi sami vključujemo v sistem zagotavljanja kakovosti, ki ga na Univerzi v Mariboru vodi profesor Franci Čuš, tudi član novoustanovljene agencije NAKVIS. Upamo, da se bodo ti trendi nadaljevali tudi v prihodnje in da je konferenca pripomogla k še hitrejšemu dvigu kakovosti na Univerzi v Mariboru.

Pri tem boste seveda upoštevali tudi študente, za katere se zdi, da bo vedno bolj pomembno, kje bodo študirali. Menite, da bodo izkušnje iz tujine postale nuja?

S študijem v tujini si nabiramo veliko novih izkušenj. Tujina se mi zdi privlačna z vidika nabiranja dodatnih znanj, kar sem izkusil na lastni koži. Sicer pa kot prorektor za mednarodno in meduniverzitetno sodelovanje Univerze v Mariboru študentom vedno svetujem, da del študija opravijo v tujini. Pri tem je pomemben izbor institucije; pravzaprav je pomembno troje: kaj kdo študira, kje in kako. Bistvena je kakovost študija. Tudi po bolonjskih usmeritvah, ki sicer dobivajo vse bolj negativni prizvok, je denimo osnovna ideja o izbirnosti študija dobra. A če nimamo za to finančne podlage, je implementacija lahko še vedno slaba. Izkušnja iz tujine pa je zagotovo koristna tudi za delodajalce, da vidijo, kaj je kdo počel. Sam bi si zato želel tudi,

da bi se v tem okviru ovrednotile še obštedijske dejavnosti in športne aktivnosti, ki bi bile vnešene tudi v prilogo k diplomi.

Kako pa ocenjujete mobilnost študentov, profesorjev in preostalih zaposlenih na Univerzi v Mariboru? Je zaslediti porast?

Število mobilnosti narašča, česar smo seveda zelo veseli. Predvsem v okviru programa Erasmus imamo tako za študente kakor tudi za profesorje veliko možnosti za izmenjavo, tako da vedno več naših študentov odhaja v tujino in tujih prihaja k nam. Poleg kvantitete pa želimo tudi kvaliteto, kar se mi zdi ključna stvar za prihodnost. Študentje morajo na izmenjavah dobiti dodatna znanja in dvigniti raven svoje bodoče izobrazbe. Na Univerzi v Mariboru si želimo tudi, da bi imeli več tujih študentov, ki bi k nam prihajali na redni študij, ne zgolj na izmenjavo. Erasmus je dober zagon, a te okvire bo počasi treba preseči, za kar obstaja velik potencial. V Sloveniji imamo še zmeraj problem pri organiziranju študija v tujem jeziku. O tem sva govorila tudi z ministrom Gregorjem Golobčičem, ko je predstavljal nacionalni program visokega šolstva. Veliko je težav, ki jih bomo morali rešiti. In če tega ne bomo naredili zelo hitro, bomo zamudili obdobje, ki ga, po moji oceni, ne bomo mogli nikoli ali pa

vsaj ne v kratkem času nadomestiti. Odpiranje v evropski in svetovni prostor je nuja. Če tega ne bomo storili kmalu, nas bodo prehiteli vse preostale evropske države in univerze, ki na tem segmentu zelo intenzivno delajo. Potrebujemo temeljne državne okvire, preostalo imamo.

Univerza v Mariboru in vi kot rešorni prorektor vlagate veliko naporov za povečanje mobilnosti. Ustanovili ste tudi projektno pisarno. Zakaj je pomembno, da jo imamo?

Slovenski prostor je seveda zelo pomemben, ampak samo znotraj Slovenije na dolgi rok ne bomo preživel. Veliko projektov financira Evropska unija, precej finančnih sredstev dobimo iz strukturnih skladov. Vemo, da Slovenija v splošnem slabo črpa evropska sredstva. Na tem področju primanjkuje izkušenj vsem, tudi univerzam. Zato je lahko projektna pisarna za mednarodne projekte zelo pomembna, predvsem v smislu informiranja, pomoči pri prijavi in vodenju projektov. Uspehi so že vidni; v obdobju dobrega leta delovanja projektne pisarne smo prijavili 26 projektov, in če nam uspe pridobiti še projekte, ki so v drugi fazi evalvacije, bi bil uspeh več kot 50-odstoten, kar je zelo spodbudno.

Kakšna pa je vizija Univerze v Mariboru glede mednarodnega sodelovanja in utrditve v mednarodnem prostoru?

Uveljavljanje v mednarodnem prostoru je seveda ključno, zato me še vedno nekoliko skrbi vizija nacionalnega programa. Tako univerze kot študenti smo namreč enotno proti uvajanju binarnosti. Zdi se mi, da kakršnakoli razbijanja univerze prinašajo negativne učinke. Razbiti bomo šibkejši ne samo doma, ampak tudi in predvsem v tujini. Ministru Golobiču sem tudi povedal, da je težava nacionalnega programa, da poudarja željo po internacionalizaciji, ukrepov pa skorajda ni. Želja je velika, a za zdaj le še na papirju. Če si resnično želimo uveljavitve v evropskem in svetovnem prostoru, pa bomo morali imeti močne institucije. V boj za študente in projektne sredstva se moramo podati močni, pri čemer nam ne sme biti cilj samo Evropa. Na dobrih evropskih univerzah je veliko študentov, ki prihajajo iz azijskih držav. Trenutno

je veliko dobrih potencialov iz Kitajske in Indije, tukaj je precej možnosti, pa ne samo v smislu projektov. Osebnostno koordiniram iniciativo, ki je prek evropskega projekta namenjena ekonomskemu pravu in se veže na Kitajsko. Zdi se mi, da lahko tudi študijske programe in projekte, ki so že v teku, ponujamo v smislu sodelovanja z azijskimi državami. V gospodarstvu imamo takih povezav že ogromno, kot univerza pa se na neki način od tega izoliramo. Strinjam se z dr. Zavratnikom, ki je v nedavnem intervjuju dejal, da uvažamo delavce, nočemo pa dobrih študentov. Zelo dobri potenciali iz tujine lahko namreč pripomorejo k razvijanju družbe. Evropa to vse bolj intenzivno počne, mi pa še vedno dajemo roke proč od tega. Tudi Slovaška in Poljska imata recimo podobne težave z jezikom, a se v tem smislu zelo odpirata in si pridobivata tuje študente, skozi to pa si ne nazadnje tudi izboljšujeta materialni položaj. Tako se bomo morali tudi mi odpreti pri pretoku študentov in profesorjev. A se pri nas še vedno dogaja, da skorajda ni

realne možnosti, da bi zaposlili uglednega profesorja iz tujine. Osnovni okvirji tega ne dopuščajo. Sodelavce univerze bi bilo treba izvzeti iz sistema plač v javnem sektorju. Potem bi lahko primerno nagradili dobre strokovnjake, ki bi prihajali v Slovenijo in ne nazadnje tiste, ki so dobri v projektih aktivnostih. Zdaj pa nekdo pridobi velik projekt, pa ga dejansko ne moremo primerno nagraditi. To ni prav in od teh načel se bomo morali posloviti. Pa pri tem sploh ne gre za to, da bi komu kaj jemali, le dodatno bi nagradili resnično dobre. To bomo morali preseči, sicer ne bomo preživeli. Zapihati se samo v svoje okvire in si delati iluzijo o tem, kako nam bo lepo, ni realno.

V okviru nacionalnega programa visokega šolstva se omenja tudi vseživljenjsko učenje.

Vseživljenjsko učenje je velik trend, ki ni zaobšel niti nacionalnega programa. Narobe bi bilo, če ga ne bi vključili. Želim pa poudariti, da prevečkrat na vseživljenjsko učenje gledamo kot na učenje v dimenziji časa, torej da se učimo v vseh starostnih

obdobjih. Seveda je to ena izmed dimenzij vseživljenjskega učenja in je nuja, saj se svet zelo dimenzično spreminja, a rad bi poudaril še drugo dimenzijo, da se tudi v času študija učimo za življenje. Učimo se tistih znanj in vrlin, ki nam pripomorejo k uspešnemu reševanju novih življenjskih situacij. Tega pa je po mojem v študijskih programih še zmeraj premalo. Tu bi bilo treba narediti velik kvalitativni preskok. Ta ni enostaven in bo verjetno trajal še kar nekaj časa, je pa ključen za to, da s študijskimi programi študente čim bolj pripravimo za življenje.

Prav med njimi, torej študenti, pa veljate za zelo priljubljenega. V čem ste drugačni od preostalih profesorjev?

Na te stvari želim gledati zelo realno. Tisto, kar čutim v sebi, je to, da sem resnično rad v predavalnici. Delo s študenti mi veliko pomeni, kar je morda tudi odraz moje kariere poti, saj sem po osnovni izobrazbi učitelj. To je zagotovo stvar, ki je v človeku in mu ostane, to je osebna karakteristika človeka. Sem pa poleg tega v to vložil tudi veliko truda, saj se precej posvečam predavanjem in drugim oblikam dela, ki jih imam s študenti. Sicer pa je pot vsakega visokošolskega učitelja na univerzi trnova in večplastna, je pedagoško in raziskovalno delo, projektne aktivnosti ... Osebnostno mi je bil velik izziv tudi znanstvenoraziskovalno delo, saj gre za izredno kreativno delo. Zaznamovala me je tudi izkušnja iz Berlina, kjer sem pripravljaval doktorat na svetovno znanem inštitutu in imel možnost delati z vrhunskimi strokovnjaki, kot je bil prof. Heinrich, ki je predaval tudi na Harvardu. V zadnjih letih pa vidim določen izziv tudi v upravljanju, najprej fakultete, kjer sem bil prodekan, zdaj pa kot prorektor na univerzi. Mislim, da je del poslanstva zaposlenih na univerzi tudi, da delamo v tem segmentu. Nikoli pa zaradi tega ne bi želel zanemarjati dela s študenti; še vedno mi je to prednostno in nagrada za »naj profesorja« mi pomeni največ. Je spontan odziv študentov, ki ga zelo cenim in mi pomeni veliko motivacijo s prepričanjem, da študenti v mojih predavanjih vidijo določeno uporabnost in da jim je naše skupno delo enostavno všeč.

Tudi po bolonjskih usmeritvah, ki sicer dobivajo vse bolj negativni prizvok, je denimo osnovna ideja o izbirnosti študija dobra. A če nimamo za to finančne podlage, je implementacija lahko še vedno slaba.

Problem ni politika, ampak politiki

Politika, beseda, ob kateri imamo ponavadi negativno konotacijo, četudi je njena ideja, da bi poskrbela za dobro vseh. Začaran krog nezadovoljstva, ki nastane zaradi neposlušnosti politikov za predloge in želje državljanov, se tako nadaljuje in se od starejših prenaša tudi na mlade.

Monika Horvat, foto Jasmina Godec

Študentje, ki si želijo sodelovanja v študentskih organih, imajo možnost, da na vsaki dve leti kandidirajo na volitvah za Študentski zbor ŠOUM ali vsako leto za predstavnika v študentskem svetu posamezne fakultete, članice Univerze v Mariboru. Svojo aktivnost seveda dodatno izrazijo na volitvah, kjer po svoji vesti podprejo najboljšega kandidata.

Upad študentov volivcev

Število študentov, ki se odločijo za kandidature, se iz leta v leto zmanjšuje, ravno tako je vedno manjša udeležba na volitvah. Iz podatkov, ki so jih posredovali iz Študentske organizacije Univerze v Mariboru (ŠOUM) in prikazujejo volilno udeležbo po posameznih fakultetah za leti 2007 in 2009, je bilo možno razbrati, da se je leta 2007 volitev za Študentski zbor ŠOUM udeležilo 2172 od okrog 24.000 študentov na Univerzi v Mariboru. Leta 2009 je bila ta številka še manjša, in sicer se je volitev udeležilo skorajda polovico manj, natančneje 1117 študentov.

Na vedno manjšo zainteresiranost študentov za študentske organe opozarjajo tudi na Študentskem svetu Univerze v Mariboru, kjer se na volitvah na študentskih svetih članic voli predstavnike letnikov oz. t. i. »speakerje«, torej govorce letnikov, ki morajo v prvi vrsti biti sposobni dobro komunicirati. Te volitve so zaradi tega tudi nekoliko manj prepoznavne kot za Študentski zbor ŠOUM in nimajo obsežne promocije, saj je npr. preko plakatov dovoljena le enotna predstavitev kandidatov, ki se izvede s skupnim plakatom za posamezni študentski svet letnika, absolventov in podiplomskih študentov. S tem se namreč študentom hoče omogočiti, da imajo kljub svojemu socialnemu statusu vsi enake možnosti za predstavitev in promocijo.

Naslednja razlika med ŠOUM in ŠSUM je tudi v tem, da je v ŠSUM v ospredju predvsem delovanje na

fakultetah, saj so poleg predstavnikov v samem ŠSUM na študentskih svetih članic ravno tako predstavniki letnikov, ki potem dogajanje v letniku prenašajo na raven fakultete. V Študentskem zboru ŠOUM nimajo direktnega stika s fakultetami, število članov, ki so v njem, je odvisno od velikosti posamezne fakultete.

Strokovno znanje ali neformalne izkušnje?

Kristijan Jejčič, predsednik Študentske volilne komisije UM, meni, da bi veliko večjo vlogo pri spodbujanju mladih za aktivno sodelovanje na volitvah lahko odigrali prodekani, saj včasih študentom dajejo premalo informacij in posledično je tudi volilna udeležba nizka. Prodekani so pomemben člen v študentskem svetu članice, saj je njihova vloga v tem, da držijo skupaj ljudi in pritegnejo nove, to pa lahko storijo tudi s tem, da gredo v posamezne letnike, jih animirajo in navdušijo. Z delovanjem v organih se sicer ne pridobi strokovnega znanja, ampak gre predvsem za izkušnje z organizacijo in koordinacijo stvari, ki so pomembne za vsakega posameznika, ne glede na to, na kateri fakulteti je. Neformalno znanje in pridobljene izkušnje poleg študijskih obveznosti prihajajo namreč vedno bolj v ospredje, na to opozarjajo tako profesorji kot tudi delodajalci. Glede na to, da se študij vedno bolj smatra kot pravica in ne kot priložnost, število diplomantov narašča in samo diploma ne bo več zagotovilo za pridobitev službe.

Nezaupanje in občutek nemoči

Nekaj let nazaj je bilo med študenti več samoiniciativnosti, imeli so več idej, kako bi lahko kaj spremenili na boljše in predrugačili. Zanimanje za politiko tako upada oziroma, kot meni Žiga Schmidt, predsednik ŠOUM, je na najnižji točki v zadnjih letih: »Pasivnost in nezainteresiranost mladih pripisujem nezaupanju v politike in občutku nemoči ljudi. Ljudje

»Pasivnost in nezainteresiranost mladih pripisujem nezaupanju v politike in občutku nemoči ljudi. Ljudje tako postanejo popolnoma apatični in jih postopoma aktualna dogajanja sploh ne zanimajo več.« Žiga Schmidt, predsednik ŠOUM

tako postanejo popolnoma apatični in jih postopoma aktualna dogajanja sploh ne zanimajo več.« Da bi mlade nekako pritegnili, se trudijo, da bi jim pokazali, da se da tudi kaj spremeniti na bolje. »Potrebno je vztrajno in dosledno delo na dolgi rok, vmes dokazati, da so spremembe možne, in upati, da s temi dejanji vlijemo tudi nekaj upanja med mlade,« dodaja Schmidt.

Študentom se poleg tega, da verjamejo, da ne morejo nič spremeniti, zdi, da je to, kar imajo, samoumevno, zato ne pokažejo interesa za dogajanje v študentskih svetih, izpostavlja Jejčič. Tako kot pravice na državni ravni niso samoumevne, tudi študentske pravice ne obstajajo same po sebi, vendar so se študentje – po njegovem mnenju – razvadili.

Če razen študentskih funkcionarjev povprašamo mlade, kakšen je njihov odnos do politike, dobimo skorajda enoten odgovor: negativen. Morda nas glede na situacijo, ki je trenutno v državi, niti ne preseneti. Mladi opazujejo, kaj se dogaja na

področju novega nacionalnega programa o visokem šolstvu in študentskega dela, kjer politiki niso pokazali preveč poslušnosti, na drugi strani se vedno bolj pogloblja socialna kriza, in sicer s stečajem podjetij, obupom slovenskih in priseljenih delavcev, ki se morajo brez plače vrniti v svojo deželo, ter takšnimi in drugačnimi luknjami v slovenskem pravu, ki dopušča, da nekateri uidejo kazni, četudi je jasno, da bi za svoja dejanja morali kazensko odgovarjati. »Brez spoštovanja, egoizem, lažnivci in iluzija o lažnem upanju, da bo država popravila kaj na bolje,« so tako najpogostejši izrazi, ki jih uporabijo za opis slovenske politike. Vendar, kot še dodajajo mladi, problem ni politika, ampak ljudje, ki jo kreirajo. Vso to negativno dogajanje je lahko priložnost in izziv za mlade, da se bodo podali v te vode in bodo poskrbeli za to, da se bo nekaj spremenilo. Saj se da, ampak ob pravem času morajo državne sedeže zasesti pravi ljudje in morda bodo to ravno sedanji študentski funkcionarji.

Ni lahko biti danes univerza niti študent

Dr. Dušan Radonjič, foto Matic Štojs

Na slovenskem ozemlju smo se prvič srečali z univerzo v času Napoleonovih Ilirskih provinc, in sicer ko je bila 4. junija 1810 na ukaz guvernerja Marmonta ustanovljena v Ljubljani Centralna šola (Ecole Centrale) in je imela t. i. »učne tečaje« (fakultete): medicinskega (s posebnima smerema, kirurgijo in farmakologijo), inženirsko-arhitekturnega (s posebno smerjo zemljemerstvo), pravnega in teološkega. Rektor je bil Jožef Balant, institucija je imela 11 profesorjev, v 1. letniku pa 301 študenta. Centralna šola (EC) je bila 12. novembra 1811 preimenovana v akademijo in je dobila še enoletno filozofsko fakulteto.

Leta 1919 smo Slovenci ustanovili Univerzo v Ljubljani, »sluhatelji mlade ljubljanske univerze« so se zavzemali za osnovne pogoje, levo usmerjeni študenti pa so zagovarjali izobraževanje delavske mladine, pa tudi avtonomijo in pravice študentov.

V času 2. svetovne vojne je študentski odpor povzročil posege okupacijskih in domačih oblasti v delo ljubljanske univerze in represijo nad študenti. Konflikti med skupino študentov in vodstvom univerze so se leta 1943 zaostriili; oblast je ukazala prekiniti predavanja.

V šestdesetih letih so ljubljanski študentje z opozarjanjem javnosti prispevali k zagotavljanju štipendij, urejanju prehrane in zdravstvenega varstva. Znamenito je leto 1968, ko so študentje zahtevali modernizacijo študija in boljši socialni položaj. Začetek 70. let je prinesel zahteve po notranji in zunanji svobodi (avtonomiji) univerze.

Pogled v preteklost, v začetke univerzitetnega izobraževanja in ozaveščanja mladih ljudi, pa nam nakazuje zanimive paralele s sodobnim časom. Granitne kocke, ki so zdrobile steklo na zgradbi parlamenta, so nastavljale ogledalo ne le sodobni politiki, temveč tudi sodobni univerzi. Ali znamo dosledno in kontinui-

rano opozarjati mlado generacijo na večplastnost sobivanja in mišljenja? Ali spregovorimo kdaj z njimi o sistemu moralnih vrednot, o moralni drži posameznika? Nenehno javno manipuliranje z resnico hromi ozaveščenost mlade generacije in kliče na ulico študente. Dialog na ulicah pa prinaša zgolj rušilno moč in sprošča negativno energijo.

Dotaknimo se za trenutek Univerze v Mariboru. Nastala in rasla je iz potreb gospodarstva, saj je bil Maribor v letih njenega nastanka in razvoja

liberalizmu in nas soočila s kapitalističnim konceptom ekonomije. Z razdiralno močjo je pretresla Maribor, njene nekoč močne gospodarske institucije in posledično tudi mariborsko univerzo.

Gospodarski krizi so se pridružili moralna kriza, lažne politične rešitve in tisoči brezposelnih. Gospodarska in politična realnost je vsak dan znova opravičevala družbene anomalije in brezsravno razgaljala svoj pohlep po kapitalu in po samoumevnih socialnih razlikah.

(po 1960) eno najpomembnejših gospodarskih središč v nekdanji Jugoslaviji. Nastanek in razvoj fakultet, takrat poimenovanih višje šole in pedagoška akademija, sta izhajala iz tehnološko-gospodarskih potreb. Izjemen vpliv takratnega mariborskega višješolskega oziroma malo kasneje visokošolskega izobraževanja je uspešno dvigoval gospodarsko rast in vodil k blaginji prebivalstva. Pri tem ne mislimo zgolj na materialne dobrine, mislimo tudi na samozavest prebivalcev, ki so jo spodbujali nova znanja, nove delovne priložnosti, kulturna ozaveščenost, drugačen miselni nivo družbe kot celote.

Gospodarska kriza, ki je zajela Evropo in posledično Slovenijo, je agresivno razblinila misel o socialnem

In prav to manipuliranje z resnico je hromilo presojevalno moč mlade generacije, ki jo srečujemo vsak dan v predavalnicah. Slovenski študent je bil »vržen« v bolonjsko reformo, ki jo je visokošolska politika bivšega ministra pripeljala do absurda. Štiri leta starega študija je v škodo študentov podaljšala na pet let, eno leto absolventskega staža je podaljšala na dve leti in kot eno izmed neopravičljivih »zmot« je ukinila podiplomski naziv »znanstveni magister«. Pred tem zakonsko opredeljenim bolonjskim nesmisлом pa si je zatiskala oči in dovoljevala neodgovorno vpisovanje v neakreditirane programe, v prehode po vzorcu »dva izpita, plačilo 750 € in diploma« itd. Zmotno razumevanje sodobne univerze se je zagotovo

pokazalo tudi v hitrem in s floskulo o konkurenčnosti spodbujenem porastu novih visokošolskih zavodov (predvsem v rokah zasebnikov!) v najrazličnejših regionalnih središčih. Skoraj vse »nove« institucije nosijo bahave nazive: evropske, mednarodne, celo predmeti so poimenovani: evropsko pravo itd. Vendar brez temeljnega, dolgoletnega raziskovanja, brez ustrezno habilitiranih rednih profesorjev (ne izposojenih!), brez mednarodno zagotovljenih mrež ni mogoče govoriti o kakovostni sodobni univerzi. Le s svetom tesno povezano univerzo smo dolžni ponuditi študentom.

Res je, da na masovni univerzi, kakršne so slovenske, študentje gotovo niso in ne morejo biti enakovredni partnerji niti na raziskovalnem niti na pedagoškem področju, kar pa ne pomeni, da sme univerza oziroma njeni učitelji pozabljati na oblikovanje etično ozaveščenega posameznika. In prav zato ne smemo razumeti vloge univerzitetnega učitelja zgolj z vidika znanstveno-raziskovalnega dela, temveč v njegovem prizadevanju za celosten, trajnostni razvoj mladega človeka. Takšno ozračje bi po mojem globokem prepričanju moralo ustvariti prav ožje in širše vodstvo univerze.

Kaj nam torej prinaša sodobni trenutek? Ali razume in sprejema univerzo kot enega najpomembnejših dejavnikov dolgoročnega razvoja slovenske družbe? Ali spoštuje dejstvo, da je zgolj izobražen posameznik usposobljen za razmišljanje in razumevanje vedno novih znanj, lahko harmonično sprejema samega sebe z okoljem, v katerem živi, dela, ustvarja?

Kajti naša prihodnost vendar pomeni razumevanje sedanosti, torej stanja gospodarske krize. »Boj za prihodnost je zato boj za interpretacijo krize,« poudarja naš najuglednejši filozof Slavoj Žižek (Pogledi, 19. 5. 2010, str. 18). Mar ni to naša skupna naloga – profesorjev in študentov?

Obubožanje in diskurz enotnosti

Sami Al-Daghistani, ilustracija Urban Breznik

Humanizem je kot historično obdobje v marsičem zgrešeno, navkljub kulturnim dosežkom, razcvetu evropske literature in oživiljanjem antičnih avtorjev. Zgrešeno je v dvojem: 1. pomeni začetek zahodnega kapitalizma s trgovino, obrestne mere (Venecija, Genova in ostali predeli Evrope) in 2. postavitve človeka na piedestal v smislu krone bivanja – s tem je bila človeku dana neizmerna moč v simbolnem in dejanskem pomenu – sledi podredivitev narave človeškim potrebam, celo podredivitev človeka človeku na osnovi bogastva. V marsičem razsvetljenstvo sledi tej ideji (Horkheimer, Adorno).

Materializem in liberalni kapitalizem

Pod vplivom rimskega prava in kapitalistične prakse je privatno lastništvo (tudi sredstva za proizvodnjo, ki omogočajo povečanje bogastva brez osebnega dela) postalo nedotakljivo pravo modernih zahodnih družb. Marx konsistira, da je v kapitalistični družbi ekonomija gibalo zgodovine. Kapitalistična družba je materialistična in ateistična. Marx pokaže, da je bilo v vseh klasnih sistemih tako: v obdobju suženjstva, fevdalizma, kapitalizma ... A pred tem je človeštvo poznalo brez-razredno družbo, ki jo imenuje prvobitna skupnost. Marxov historijski materializem je torej polemika proti dualizmu starih Grkov vse do Dekarta in naprej. In kaj drugega je t. i. »prvobitna skupnost«, če ne ideja enotne družbene biti?

Beseda teče o družbenih formacijah politike, ki postajajo same sebi namen; tudi zakonodaja pogosto služi kot varovalka za sam sistem in tako doprinaša k vse večji neenakosti med ljudmi (celo pravno utemeljenih) in k večji pravni zaščiti gospodarstva in politike.

Zahod je ujet med politiko, zakonodajo in moralo – historično, človeško vzpostavljenim sistemom idej in praktičnim postopkom kaznovanja ter etiko na drugi strani. Zakaj vidimo v politiki in zakonodaji nukleus človeške morale? V čem predvidevata in generirata moralna bitja in s tem moralno družbo?

V čem je ideja marksizma večna, tj. trajna v smislu vrednosti in norm? Je to njegova univerzalnost (da presega narodne in rasne razlike)? V čem je marksizem metahistoričen (transhistoričen), kajti mora biti, če želi zavzeti pozicijo univerzalnosti? V tem, da je za vse ljudi? Že, a dimenzija transcendence je izključena. In kako je z Državo oz. Partijo in ali sploh morata obstajati? Če govorimo o državi in državnosti, potem težko govorimo o univerzalnosti ...

Dvoplastno propadanje kapitalizma ameriškega tipa in socializma sovjetskega tipa ima iste vzroke:

- oba sistema imata isti kvantum narščaja in proizvodnje, čeprav je razdelitev dela različna,

- niti eden od obeh sistemov v obzir ne jemlje transcendence. V primeru kapitalizma govorimo o posamezniku ali skupini z istim interesom, v primeru komunizma pa o Partiji ali Državi, kjer je človek center in mera vseh stvari. Mar to ni podobno humanizmu 14. stoletja? Tudi za znanstveni socializem koncepcija človeka pomeni več kot koncepcija Ideje.

Vsaka teorija (glede na cilj) se bori za idealno družbo. Po Marxu je končni rezultat zgodovine stanje komunizma in obilje proizvoda za vse. Po Heglu je smisel zgodovine triumf ideje svobode. Socializem je tako projekcija zakona materialnega sveta na človeško in družbeno življenje.

Družba je osnovana na interesu, materialnih potrebah, skupnost pa na

občutku (notranje) pripadnosti in na duhovnih potrebah, na težnji. V družbi so ljudje anonimni člani, vezani za interes, v skupnosti so posamezniki, »bratje/sestre«, vezani za skupno idejo. Grobo rečeno, družba obstaja z namenom, da bi v njej lažje dosegli svoj obstanek. Človek ne more živeti brez družbe, saj ne bi obstal. Človeška težnja po njej izvira iz njegove narave kot človeka, ne iz nuje. Ne išče se družbenosti, temveč koristi, ki iz nje izhajajo (Hobbes, Rousseau ...), v družbi vladajo zakoni močnejšega, eksploatacija, podredivitev ... Le skupnost pozna vzajemno pomoč,

solidarnost, bratstvo. Jezus govori o ljubezni med ljudmi in ima prav ... Hobbes govori o boju vseh proti vsem (Marx o eksploataciji) – in imata prav. A Jezus misli na skupnost, Hobbes in Marx pa na družbo. Človek ni nikdar moralno »nevtralen«, temveč je ali resnično ali pa lažno moralen.

Kolektiv in/ali solidarnost

Na Zahodu pod zastavo demokracije vlada ekspanzija vsakršnih pravic, a brez praktičnih in moralnih določil – zahtevamo, a ne dajemo, želimo pravice, a malo je tistih, ki delujejo vzvratno. Ne smemo razlikovati človeka od ljudi (družbe), kajti človek je del kolektiva, edinstva.

Poanta liberalizma je – če vsak sledi svojemu interesu, dobimo popolno družbo. Totalno nasprotje od ideje enotnosti in kolektivnega človeka v njej. V primeru socializma pa Država in Partija načrtujeta skupno srečo lju-

di. Prva vodi v individualizem, druga pa v pretirano poenotenje in izenačevanje – v terminjak.

Ideja enotnosti pa odbija kapitalizem, saj verjame, da je človeštvo eno, medtem ko kapitalizem deli človeštvo na narode in nato na lastnike ter podložnike. Za klasično ekonomsko znanost obstaja *homo economicus*, ki ga poganjajo lastni interesi in je postavljen na nivo potrošnika in proizvajalca. V kolikor je razdelitev bogastva različno porazdeljena, tedaj je ubijalska (faraonska) ambicija, da se proizvede čim več dobrin, neizbežna:

- potrebe so se anarhično pomnožile, z njimi se je manipuliralo glede na zahteve proizvodnje, motivirane samo z voljo po rasti,

- eksploatirani resursi se razsipavajo prav tako na anarhičen način, kjer vlada ista težnja, da se proizvaja za dobiček,

- podobno je s tehniko – zaradi volje po rasti nam tehnika omogoča uničiti lastna življenja,

- neenakost raste, posebej med industrializiranimi državami, preko mednarodne razdelitve dela, ki vodi v oropanje resursov »tretjega sveta« (svet je celo razdeljen na imena in številke – torej vodimo zaporniško politiko), vse do emigracij najrevnejših, represije in lakote.

Ne želi se izključiti napredek v imenu ideje, obratno, ideja enotnosti je potrditev znanosti, temveč se skuša razumu vzeti vse funkcije.

Z družbo civilizacija uničuje notranje vezi med ljudmi in vzpostavlja zunanje, anonimne odnose med njimi. Nasproti družini in duhovni skupnosti stojijo proizvodi kolektiva in države oz. institucije kot izraz objektivnih interesov njenih članov.

Država v modernem pomenu besede je torej proti-moralna, je produkt zahodnih sil in ekspanzije kapitalizma. Duhovni kolektiv ne obstaja. Civilizacija ne more dati kolektivu nečesa, česar sama nima. Kolektiv je postal prosta suma članov – to smo mi – anonimni znesek članov. Čista družba in čista skupnost obstajata samo v principu.

All you can eat*

Samir Osmančević (Gradec), prevod Darinko Kores Jacks, ilustracija Jernej Žumer

Še pred nekaj leti je ameriški sociolog in politolog S. P. Huntington napisal knjigo z naslovom, ki je bil tako komercialno kot teoretsko enako bombastičen in skoraj enako atraktiven kot *Clash of civilisation, po kateri je postal svetovno znan* teoretik znotrajsvetovnih razmejitev črt. Knjiga se imenuje *Who are we? The Challenges to America's National Identity*. V tem delu, v katerem Huntington dobesedno obračunava z vsemi »neintegriranimi« elementi sodobne ameriške družbe in v katerem znanstveno-statistično pedantno dokazuje, da je Ameriko ustvaril njegov ded, ne pa kakršnekoli očitno brez razloga donirane hispano-afro-ameriške manjšine, ki zgolj govtajo javni denar, je zapisano (v lastnem prevodu iz nemščine) dobesedno tole: »Multikulturalizem je bil točka, na kateri je kulminiral proces erozije poudarjanja nacionalne identitete v ameriškem izobraževanju. Nacionalne in patriotske teme so postale v drugi polovici 20. stoletja vse redkejš, proti koncu stoletja pa so prišle do samega dna.« Ne vem, ali je treba Huntingtonovo smrt v kakršnemkoli kontekstu povezovati z izvolitvijo Baracka (pa še Husseina, da bi bili nesreča in žalost še večji) Obame - umrl je namreč le mesec dni po njegovi izvolitvi za predsednika ZDA -, ostaja pa dejstvo: navkljub sramotni eroziji, se je ameriški sindrom bele elite že zdavnaj preselil tudi na kontinent, s katerega je Huntingtonov

ded stopil v veliko izgradnjo velike sile, ki si jo zdaj, kot vidimo, hočejo prisvojiti in v njej udeleževati vsi tisti elementi, ki se niti v časih Toma Sawyerja niso počutili Američani in niso - razen kot izkoriščani in zatirani globoko v sredino 20. stoletja - sodelovali v formiranju ameriške identitete. Jasno, vsaj za silo pazljivemu bralcu *Spopada civilizacij* se je moralo poroditi vprašanje: Kaj, zaboga, se bo zgodilo z multikulturalno in multietnično Ameriko, če pa je že nekaj milijonov ljudi v Bosni s skupno kulturo in različnimi verami veljaven empirični dokaz, da človeštvo vstopa v fazo medkulturnega clasha? Odgovor na to vprašanje je z majhno zamudo prispel prav v omenjeni Huntingtonovi knjigi *Who are we?* (trn v očesu so mu Mehičani, ki skozi nekoč mehiška mesta nosijo mehiške zastave in na tekmah med Mehiko in ZDA navijajo za tiste prve), enako zajedljiv in enako nevaren, kot je nedavna izjava predsednice nemške vlade, da je multikulturalni koncept v Nemčiji doživel popoln neuspeh ... Aha.

Zgrešena investicija

Veljalo bi torej mimogrede preveriti, ali je bil strelec iz švedskega Malmöja inspiriran s to izjavo Angele Merkel, ko je začel streljati in ranjevati ljudi po naseljih, kjer večinoma živijo tujci. No, kar zveni kot priznanje neuspeha nekega političnega koncepta (kot da je govor o kakšni »zgrešeni investiciji« - ta sintagma me je v dr-

žavi, ki je prva postala žrtev omenjenega clasha, posebej vzradostila), ima pravzaprav daljnosežne posledice celo na filozofijo zgodovine, ki se je - mar slučajno? - spet prebudila v zadnjih dveh desetletjih. Kajti, za nepoučene: vprašanje odnosov med kulturami ni nikakršna ideološka floskula in nikakršen idejno-politični projekt! Ti odnosi so bili tematizirani v vseh velikih filozofijah zgodovine in kulture v zadnjih dveh stoletjih, torej so na pragu obdobja globaliziranja, ki so ga veliki misleci pravočasno prepoznali, pri tem pa so pogosto poskušali pravočasno vsiliti svoje evrocentrične koncepte in svoje vizije konca zgodovine v hiberniranju anglosaksonsko-germanske duhovne in ekonomske dominacije. Hegel je, na primer, v svojih *Predavanjih o filozofiji zgodovine* črncem skorajda odrekal človeškost in skorajda hvalil suženjstvo in služenje evropskim gospodarjem kot pravzaprav edino pot njihovega humaniziranja in »osvobajanja«. Stoletje za njim je Oswald Spengler zatrdil, da ima vsaka kultura svojo pradušo, Urseele, ter kot njena večna ujetnica ni sposobna dojeti niti ene druge kulture razen lastne. Vendar se je hkrati tudi rogal nacistom, ki so blebetali o rasni čistosti, medtem ko je on dobro vedel, da so se rase tudi na evropskih tleh stoletja dolgo neprestano mešale! Celotna ideja nekaterih aktualnih nemških politikov, po katerih bi v Nemčiji morali

ustaviti imigracijo iz drugih (torej očitno neevropskih, torej nebelskih, torej nerazumljivih, torej barbarskih, torej preprosto drugačnih) kulturnih krogov, je pravzaprav poigravanje s sintagmo nemškega afrikanologa in kulturnega teoretika Lea Frobeniusa, ki je prvi omenil »kulturni krog«, ampak se je prav toliko zavzemal tudi za medsebojno spoznavanje omenjenih Kulturkreisov.

Celo če je omenjena izjava Angele Merkel le očitni poskus politike, da bi spremljala dnevnopolitični trend krepitve destruktivnih, radikalno desnih sil v evropskem okrožju kot korektorjev vse bolj intenzivnih in vse bolj množičnih frustracij, resnosti svetovnozgodovinske situacije (na tiho veselje in glasno žalost filozofov zgodovine) ni treba posebej poudarjati: tu ne gre več za verbalne izpade lokalnih *Plemenitih*, celo niti za stanovanjske probleme lokalnih Romov v Sloveniji ali Franciji. Kot neka vrsta političnega *eleven nine*, bo ta izjava imela skrajno daljnosežne posledice - glede na to, da prihaja s samega vrha ene od najmočnejših držav sveta in glede na to, da zelo plavzibilno simulira politični realizem. Realizem, ki bi mu z malce teoretske domišljije lahko odvrgli: Aufklärung, gospa Merkel, razsvetljenje v Nemčiji je povsem neuspešen koncept. Tisto, kar tovrstne izjave po navadi spregledajo, je reakcija tistih, ki jim pravzaprav niso namenjene, torej reakcija tistih, ki se niso sposobni integrirati, aklimatizirati, stopiti pod zastavo evropske ali nemške ali katerekoli druge *Leitkultur*. Ne samo, da bi se v kontekstu filozofije zgodovine take izjave lahko interpretirale kot empirične opazke o zaustavljanju procesa globaliziranja ter torej implicitno tudi ustvarjanja neke *historiae universalis*, neke skupne vsečloveške zgodovine, ampak se lahko z vso pravico vprašamo: kako bi moral in kako bi mogel izgledati svet brez multikulturalnosti? Kaj ni to konceptualni svet talibanov, ki rušijo tisočletne Budine kipe? Ali svet, v

net
RAZGLEDI
 ®

komentarji analize refleksije

katerem nemški vojaki ne bodo več mogli braniti demokratičnih pridobitev v Afganistanu? Ali takšen, v katerem bo Windows 7 iz kulturoloških razlogov zamenjan s kulturalno prilagojenimi operacijskimi sistemi lokalnih programerjev? Svet, v katerem bodo slovenski filozofi lahko živeli v ZDA, ne pa tudi v Buenos Airesu? Svet, ki je do nedavna bil razkasan zato, ker se njegovi deli niso poznali med seboj in se niso dotikali in svet, ki bo odslej razkasan na čiste sestavne dele prav zato, ker so se medsebojno spoznali in ker so v stalnem medsebojnem stiku? Ali se bo tudi frankfurtski borzni kapital iz konceptualnih kulturološko-ideoloških pobud in kot žrtev neuspelega multikulturalnega eksperimenta umaknil iz Turčije, Abu Dabija, Azije ...? In ali bo ljudem potem bolje ali slabše?

Zahod Zahodu ali Duldung toleranca

Brezštevilna vprašanja in kup poraznih odgovorov. Za filozofijo pa le ni najpomembnejše, kaj se bo zgodilo s svetom, če ta odstopi od kon-

cepta multikulturalnosti, ampak vprašanje: ali so ljudje sploh sposobni za multikulturalnost, multietničnost, multikonfesionalnost ...? To, da jih je globalni svet prisilil in jih prisiljuje v vsakovrstna sožitja, ni nikakršna garancija antropološko utemeljene pripravljenosti na sožitje in medsebojno spoznavanje. Ker dokument resnične tolerance ni nemška Duldung viza (kljub dokaj korektnemu prevodu latinske besede tolerare), ki bi jo sedaj radi odvezli tudi drugi in tretji generaciji priseljencev. Toleranca danes zahteva drugačne definicije od tistih prvotnih, zgodnjeliberalnih, anglosaksonskih. In to v posebnem interesu samega Zahoda (torej tudi Nemčije), ki bo svojo svetovno omniprezenco enkrat vendarle moral legitimirati pred svojimi objekti. Enako kot bo moral legitimirati tudi (očitno uspešne - za razliko od tistih multikulturalnih) poskuse graditve vseh mogočih kulturkreis trdnjav, obkroženih s koridorji, ki jih tvorijo majhne nacije, katerim je določena vloga branikov evropske demo-

kracije, evropskega krščanstva in evropskega blagostanja.

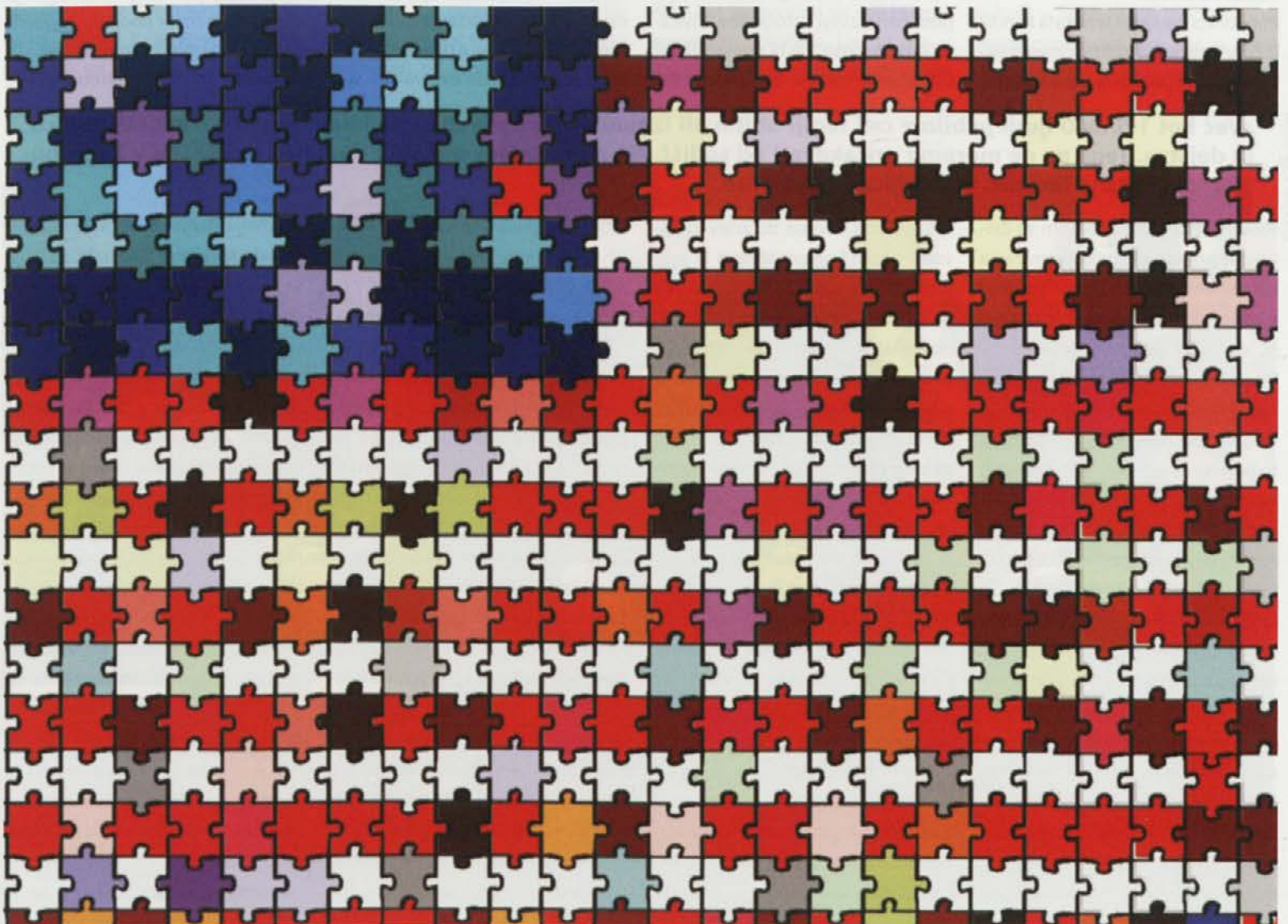
Na koncu: tragedija multikulturalnega koncepta je preprosto v tem, ker je in praksi, v svetu, sestavljenem v glavnem iz megalopolisov, pravzaprav že dosežen in ker se menda niti Huntingtonove Bosne ne da zares razušiti brez mnogo, mnogo krvi. Zato je, vkolikor niste pripravljeni na nasilje proti drugačnemu, popolnoma vseeno, ali ste multikulturalist ali ne. V globaliziranem svetu lahko samo priznamo ali pa ne. Do pred nekaj desetletji velik odstotek evropskega prebivalstva nikoli ni videl živega Afričana, Azijca ali Latinoameričana. Do pred nekaj desetletji z nasiljem nad lokalnimi priseljenci niste tvegali niti maščevanja nad vašimi sonarodnjaki v deželah, iz katerih so priseljenci prišli, niti niste tvegali vaših delnic v teh deželah kot anonimne materializacije ideje multikulturalnosti. Do pred nekaj desetletji vam ni padlo na kraj pameti, da bi božič proslavljali v Tuniziji, potovati v Avstralijo dočakat novo leto, pohajkovati po Himalaji. Do pred nekaj leti

vaš denar ni krožil po svetovnih borzah. Zdaj je vse to bistveno drugače. Vendar ni treba, mimogrede povedano, imeti iluzij, da tudi druga svetovna področja iz golega ekonomskega interesa ne bodo sprejela prepričljivega nemškega koncepta spodletele multikulturalnosti: svet je že doslej živel ločeno in uspeval preživeti. Tudi brez evropskih turistov v Turčiji in Egiptu, še posebno pa brez multinacionalnih kompanij, brez evropskega in ameriškega kapitala.

Zato: Aktualne nemške ankete kažejo, da 30 odstotkov nemškega prebivalstva meni, da je Nemčija preplavljena s tujci. Ankete v nezahodnem svetu bi, tako se mi zdi, pokazale, da je 90 odstotkov dotičnega prebivalstva mnenja, da je Nezahod preplavljen z Zahodom. Če se vam zdi ta hipoteza neznanstvena in pretirana, sem prisiljen omenjeni odstotek zreducirati na empirično potrdljivo število anketiranih, ki zastopajo to mnenje: vsaj en zastopnik tega mnenja je namreč nevprašljiv.

.....

*Vse kar lahko poješ

S komisijo do resnice

Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (ICTY) v pričakovanju zadnjih obtožencev končuje svoje delo, toda na področju nekdanje Jugoslavije se pravo delo šele začne: 9. maja 2008 je bila namreč v Podgorici predstavljena pobuda, ki pomeni logično nadaljevanje dela ICTY in se je v zadnjih petih letih spremenila v precej bujno razpravljanje v vseh državah nekdanje Jugoslavije.

Igor Mekina

Več kot 870 različnih nevladnih organizacij je namreč že vključenih v »konsultacijski proces«, katerega namen je preprost – ustanoviti regionalno komisijo (REKOM), ki bi jo podpiralo najmanj milijon podpisov državljanov držav, nastalih na področju nekdanje Jugoslavije, nato pa med vsemi državami doseči še podpis meddržavnega sporazuma, ki bi omogočil tej komisiji, da razišče, popiše, dokumentira, predvsem pa omogoči žrtvam vojnih zločinov, da javno predstavijo svoje trpljenje. Komisija bi nato najverjetneje raziskovala zločine v obdobju od 1. januarja 1991 do 31. decembra 2001.

Fokus na žrtvah

Pobudnica iniciative je Nataša Kandić iz Fonda za humanitarno pravo iz Beograda, ki se je najprej povezala s hr-

Komisiji za resnico in spravo iz Južne Afrike in Peruja, Komisijo za zgodovinsko pojasnitev iz Gvatemale, Nacionalne komisije za izginule osebe iz Argentine in številnih podobnih komisij v drugih državah.

Zoper ugovore, češ da takšna komisija ni potrebna, saj so za sojenja pristojna edino sodišča, pobudniki iniciative opozarjajo na dejstvo, da sojenja sama nikoli ne bodo mogla biti dovolj za ustvarjanje popisa dejstev glede vsega, kar se je dejansko zgodilo med oboroženimi spopadi v nekdanji SFRJ. REKOM naj bi zato ustvaril nekakšno »javno platformo«, na kateri bi žrtve in predstavniki civilne družbe lahko govorili o svojih potrebah v zvezi s storjenimi krivicami iz preteklosti, kar bi pomagalo pri ustvarjanju ozračja za spremembe

štituta ocenjuje, da bi se morala tudi Slovenija kot ena izmed naslednic SFRJ vključiti v proces ustanavljanja REKOM-a, saj »je bila Slovenija del skupne države, vojna in njene posledice pa so se zgodile tudi na njenih tleh«. Čeprav spopad ob intervenciji JLA v Sloveniji ni bil tako obsežen kot drugje po Jugoslaviji, bi regionalna komisija lahko na enem mestu zbrala tudi popis vseh žrtev desetdnevne slovenske vojne. Hkrati bi komisija v Sloveniji lahko osvetlila problem izbrisanih, saj bi lahko ocenjevala tudi »sistematično, arbitrarno in nezakonito odvzemanje ali preprečevanje uresničevanja pravice do stalnega bivališča in preprečevanje in odvzemanje pravice do državljanstva.

Pretresljiva javna pričevanja

Kako naj bi REKOM deloval, pa si je

Oreškovića, po katerem bi moral ubiti civiliste. Vse, kar je vedel o zločinih, je prijavil pristojnim ter sporočil tožilstvu v Haagu. Pričevanja je celo sam prevajal, saj je znal odlično angleško. Zaščite od države, ki jo je zahteval, nikoli ni dobil. Ubili so ga s podtaknjeno bombo v dvorišču – pred očmi desetletnega sina.

Podobna je bila zgodba Marije Lovrić. Moža gospe Marije Lovrić iz Osijeka so zadnjič videli živega 26. novembra 1991. Ponj so tega dne ob približno 11.30 prišli trije možje v golfu brez registrskih tablic in ga odpeljali na »informativni pogovor«. Njen mož je bil pred tem s svojega vodilnega mesta odstavljen, nato pa je bil »na čakanju«, ker so mu v podjetju pojasnili, da ga bodo »morda potrebovali«. »Tri dni potem so ga res potrebovali,« se

»Več kot 120.000 ljudi je bilo v celi regiji ubitih ali izginulih. Njihove družine imajo pravico izvedeti resnico in dejstva. Tega pa ne moremo pričakovati od sodišč,« je na zadnjem srečanju Koalicije za REKOM v Zagrebu povedala Vesna Teršelić, voditeljica Documente.

vaškim Helsinškim odborom za človekove pravice, pod vodstvom Žarka Puhovskega. Na Hrvaškem so idejo o regionalnem povezovanju podprli in leta 2007 ustanovili organizacijo Documenta, ki se ukvarja s proučevanjem vojne preteklosti.

Odgovorov na vprašanje, zakaj je to potrebno, je veliko. »Po dvajsetih letih iskanja tu, na Hrvaškem, za izginule še vedno velja 1.900 oseb, v celotni regiji pa je izginulih 15.000,« je na zadnjem srečanju Koalicije za REKOM v Zagrebu povedala voditeljica Documente, Vesna Teršelić. »Več kot 120.000 ljudi je bilo v celi regiji ubitih ali izginulih. Njihove družine imajo pravico izvedeti resnico in dejstva. Tega pa ne moremo pričakovati od sodišč,« opozarja Vesna Teršelić, ki je sicer tudi rojena Ljubljanka. Ideja ima svoje korenine tudi v tujini. Pobudniki so se ob svojem predlogu zgledovali po

družbenega odnosa do žrtev, predvsem s podpiranjem sočutja in solidarnosti z žrtvami iz drugih etničnih skupnosti. Obenem bi REKOM lahko oblikoval register žrtev in ubitih ter s tem za vedno preprečil manipulacije s številkami. Lahko bi tudi pomagal že obstoječim uradnim komisijam za pogrešane pri odkrivanju skritih množičnih grobišč in pojasnjevanju usode pogrešanih. Predvsem pa bi lahko ustvaril razumevanje in toleranco ter vrnil dostojanstvo žrtvam in njihovim družinam.

Pobuda je sicer večinoma osredotočena na vprašanje usode žrtev vojn v državah nekdanje Jugoslavije, vendar je zanimiva tudi za Slovenijo. V okviru Mirovnega inštituta je bila namreč v Ljubljani septembra že organizirana prva javna razprava o pobudi, ki so se ji priključile tudi nekatere slovenske organizacije. Vlasta Jalušić iz slovenskega Mirovnega in-

mogoče ogledati že danes – ob javnih pričevanjih, ki so reden in, kot je poudaril Aleksander Todorović, prvi predsednik Civilne iniciative izbrisanih prebivalcev Slovenije, »najtežji in najbolj mučen del javnih konsultacij«. Tragične zgodbe, ki jih ljudje preberejo v časopisu ali vidijo na televiziji, namreč nikoli ne pustijo takšnega vtisa kot živ, govoren sočlovek, ki sam, pogosto s čustvenimi prekinitvami pripoveduje, kaj se mu je zgodilo.

Tako so na primer ob zadnjem srečanju Koalicije za REKOM v zagrebškem hotelu Westin pred polno dvorano in ob simultanem prevodu v vse jezike nekdanjih jugoslovanskih držav poslušalci lahko slišali zgodbo Vesne Levar, soproge Milana Levarja, ki je bil v Gospiću ubit pet let po vojni, in to zgolj zato, ker ni želel molčati o zločinih. Leta 1992 je kot pripadnik hrvaških sil zavrnil ukaz Tihomirja

spominja Marija Lovrić. Njenega moža nato nikoli več niso našli. Kasneje se je ob sojenju Branimirju Glavašu v osiješki županiji izkazalo, da so njenega moža ubili tako, da so ga zavezali z lepilnim trakom, ga na mostu nad Dravo ustrelili v glavo in odvrgli v Dravo. Zgolj zaradi napačne, srbske nacionalnosti. Marija Lovrić je pripovedovala tudi o stigmatizaciji, katere je bila deležna. Ker ni bila begunka, ni dobila niti paketov Rdečega križa. Hišo so ji porušili tanki JLA in tako je dolga leta z dvema otrokoma živela v kleti. Brez dohodkov. Na vseh pogovorih za delo je bila zavrnjena, ko so slišali njen priimek. »Dvajset let potem nisem dobila dela in še danes sem brezposelna,« je povedala Marija Lovrić. Nato je sklenila svojo zgodbo. »Nikoli nismo našli njegovega groba. Za vse svete grem z otrokoma do Drave, vzpnemo se na most in vrzemo cvetje v vodo.« Ko je

končala s pripovedjo, si je množica v dvorani brisala oči. V prvi vrsti dvorane pa sta sedela predsednik Hrvaške Ivo Josipović in nekdanji predsednik Stipe Mesić.

Sledile so zgodbe hrvaških žrtev vojne iz Vukovarja, žrtve hrvaške akcije Oluja in tako naprej. Na drugih regionalnih srečanjih so se na podoben način zvrstila pričevanja kosovskih Albancev, Črnogorcev, Makedoncev, Bošnjakov – predvsem pa ljudi, ki so bili v dosedanjih konfliktnih žrtve vojne. Nobena od žrtev, ki se je odločila za javno pričevanje, namreč ni posebej poudarjala svoje pripadnosti. Še pomembneje pa je bilo to, da so bile njihove pripovedi skoraj vedno izpovedane brez sovraštva, celo brez sovraštva do zločincev. In z eno samo željo – da naj se to nikoli več ne ponovi.

Zelo pomembno je tudi, da se je v zadnjih letih očitno spremenilo stanje na vrhu posameznih držav. To je bilo povsem jasno tako iz prisotnosti kot tudi iz govora hrvaškega predsednika Iva Josipovića na konsultacijah REKOM-a v Zagrebu. »Zgodovina na tem področju je bila težka. Zgodile so se stvari, ki se jih moramo vsi sramovati. Politika, ki

jo vodim, je politika sprave ... Toda pogosto je pozornost na zločincu, na žrtve pa se pozablja. Če hočemo, da pride do sprave, potem moramo poslušati tudi žrtve,« je v svojem govoru poudaril hrvaški predsednik.

Scenosled REKOM-a

Pobuda je vsekakor vredna pohvale in uživa upravičeno podporo. Javno sta jo podprla tako predsednik Srbije Boris Tadić kot predsednik Hrvaške Ivo Josipović. Na srečanjih v Zagrebu in Ljubljani je pobudo med prvimi podprla tudi evropska poslanka Tanja Fajon, ki je napovedala, da bo na to temo v evropskem parlamentu predlagala sklic izredne seje odbora za zunanje zadeve.

Kljub vsemu pa čaka pobudnike še zelo veliko dela do končnega cilja. Naloga, ki so si jo zastavili, je namreč gigantska. Na koncu procesa, kjer bo potrebno uskladiti želje okoli devetsto organizacij iz petih oziroma šestih naslednic nekdanje Jugoslavije, bo potrebno sprejeti še statut organizacije in pripraviti temelje za podpis meddržavnega sporazuma, da bi nastal REKOM kot uradno telo, ki bi ga ustanovile države naslednice bivše SFRJ. REKOM bi moral biti strogo neodvisen od svojih ustanoviteljev,

hkrati pa naj bi na podoben način kot preiskovalne komisije imel tudi mandat za zasliševanje prič ter ugotavljanje dejstev o najtežjih zločinih, ki so bili storjeni v točno določenem časovnem obdobju. REKOM bi zato lahko priskrbel tudi dokaze o tem, kako so določene institucije v preteklosti, posamično ali skupaj, opustile varovanje in zaščito človekovih pravic. O tem naj bi odločala dvajsetčlanska komisija, v kateri bi organizacije nekaterih članic (Črna gora, Makedonija, Slovenija) delegirale po dva člana, druge (Hrvaška, Kosovo in Srbija) po tri člane, Bosna in Hercegovina pa bi delegirala pet članov. REKOM bi bil ob tem prva regionalna »komisija za resnico« na svetu.

Kako težko bo to iskanje soglasja, so pokazale že posamezne vroče razprave v delovnih skupinah REKOM-a v Zagrebu. Tako so predvsem razpravljavci iz vrst bošnjaških organizacij poudarjali, da je v sedanjem statutu premalo poudarjena potreba, da REKOM raziskuje tudi vprašanje genocida. Iz vodstva delovne skupine je prišel odgovor, da je to zato, ker REKOM kot izvensodno telo ne bi smel sprejemati odločitev, kjer bi bilo v posameznem primeru potrebno šele

dokazati naklep storilca, kar je stvar pravosodja. Vendar to mater iz Srebrenice ni zadovoljilo. Po drugi strani pa bi seveda preširoko zastavljen mandat REKOM-a na tej točki očitno lahko privedel do tega, da bi nekatere države, ki bodo na koncu morale podpisati sporazum o REKOM-u, to preprosto zavrnile, če bi obstajala nevarnost, da bodo skozi proceduro v REKOM-u morda »skozi stranska vrata« obsojene za genocid, za katerega jih ni obsodilo niti Meddržavno sodišče v Haagu (ICJ).

Naslednji problem je seveda tudi dejstvo, da so v Koaliciji za REKOM udeleženci s Kosova predstavljeni kot člani koalicije iz samostojne države. Kosovo je v vseh dokumentih REKOM-a prav tako že predstavljeno kot država, kar bi lahko na koncu, v kolikor vprašanje statusa Kosova ne bi bilo tudi dokončno rešeno, privedlo do zavrnitve oziroma nepodpisa takšnega sporazuma vsaj s strani Srbije in verjetno tudi BiH. Da je to še vedno odprto vprašanje, kaže tudi incident iz letošnjega junija, ko se udeleženci iz Kosova niso mogli udeležiti konsultacij v Sarajevu, saj v državo niso mogli pripotovati tako, kot so želeli – s kosovskimi potnimi listi.

Stjepan Mesić in Ivo Josipović, nekdanji in sedanjí predsednik Hrvaške, ter Slobodan Uzelac, podpredsednik hrvaške vlade zadolžen za regionalni razvoj iz vrst Samostojne demokratske srbske stranke.

Milijoni razlogov za odhod

Država varčuje na vseh koncih in krajih. Varčuje pri socialnih in zdravstvenih izdatkih, pri pokojninah in plačah javnih uslužbencev, pri investicijah v javno infrastrukturo itd. Če ne bomo varčevali, nam pravijo politiki in ekonomisti, se nam obeta »grški scenarij«. Ljudje ta argument še nekako »prebavijo«, a »kost se jim zatakne v grlu«, ko gre za izdatke, ki z blaginjo državljanov nimajo prav ničesar oziroma jo celo zmanjšujejo; takšen primer je vsekakor afganistanska vojaška avantura.

Rok Kralj, fotomontaža Matic Štojs

A tokrat pustimo ob strani moralne, etične ali preprosto občečloveške pomisleke glede vojne in se osredotočimo na ekonomski oziroma stroškovni vidik afganistanske vojaške avanture.

Seveda nam celoviti javni podatki o skupnih izdatkih naše države za vojno v Afganistanu niso dostopni. Na srečo pa imamo dovolj podatkov drugih držav udeleženk vojne, da si lahko ustvarimo precej natančno sliko, koliko dejansko stane vojaška operacija v tej oddaljeni in nesrečni državi. Seveda nas zanimajo celotni stroški, v katere sodijo izdatki za oborožitev, logistiko, nastanitev, plače, zdravstveno in duhovno oskrbo itd. Ker je število vojakov posameznih koalicijskih držav zelo različno, so za primerjavo najustreznejši stroški, ki so preračunani na »glavo vojaka«, za valuto pa je najprimernejši ameriški dolar, ker se največ stroškov obračunava v tej valuti.

koplačevalcev za namestitev enega vojaka v Afganistanu za obdobje enega leta. Gre za preprost izračun: 1,5 milijarde dolarjev proračunskih izdatkov v fiskalnem letu 2009–2010 (fiskalno leto ni enako koledarskemu letu, gre pa za obdobje enega leta) deljeno z 2850 vojakov. A ti izdatki ne zajemajo 2 milijard dolarjev, ki so bili že vloženi v opremo in infrastrukturo v Afganistanu. Podatki tudi ne zajemajo vojaških plač in dolgoročnih stroškov zdravstvenega varstva vojakov. A tudi to še niso vsi stroški za vojaško navzočnost v Afganistanu. Major Tim Duncan, ki je odgovoren za logistične stroške na terenu, pravi, da so stroški prevoza določenih izdelkov v Afganistan pogosto celo višji kot je izdelek sam. Poleg tega Kanadčani tedensko samo za gorivo porabijo 241.000 dolarjev, strošek enega povratnega leta do Kanade in nazaj z velikim transportnim letalom pa znaša 1,5 milijona dolarjev. Stro-

zgoj neposredne izdatke obrambnega ministrstva, njihovi izračuni pa upoštevajo tudi stroške drugih ministrstev in tudi stroške, ki so povezani z žrtvami vojne. Na podlagi kalkulacije inštituta DIW znašajo letni stroški za navzočnost enega nemškega vojaka v Afganistanu 760.000 dolarjev.

Velika Britanija

V fiskalnem letu 2009–2010 je Velika Britanija namenila približno 4,2 milijarde funtov (skoraj 7 milijard dolarjev) za kontingent v Afganistanu, ki šteje 10.000 vojakov; kar pomeni 700.000 dolarjev na leto za enega britanskega vojaka. Ta vsota je povsem primerljiva z izdatki za nemške in kanadske vojake (vemo, da kanadski izračun ne zajema vseh stroškov) v Afganistanu in manj, kot znašajo izdatki Američanov, kar pa je razumljivo, saj vemo, da imajo ZDA tam najsodobnejšo vojaško opremo in izjemno razvejano vojaško infrastrukturo.

kot smo videli v nemškem primeru, najverjetneje ne odraža realne slike in tudi odstopanje od stroškov drugih držav udeleženk vojne je precejšnje. Če bi upoštevali trikratno povečanje uradnih stroškov, kot jih je inštitut DIW »predložil« nemški vladi, bi dobili 510.000 dolarjev in se približali »osnovni kanadski kalkulaciji stroškov«, 525.000 dolarjev.

Slovenija

Poslanec Franco Juri je 1. oktobra 2010 obrambni ministrici (zakaj se ministri držav, vpletenih v vojne, še kar naprej imenujejo obrambni?) Jelušičevi zastavil poslansko vprašanje glede stroškov afganistanske vojne za Slovenijo. Med drugim je v pisnem vprašanju zapisal: »Lansko leto je bila po poročanju enega od medijev dana ocena, da misija slovenske vojske v Afganistanu na letni ravni stane okoli 2,3 milijona evrov na rotacijo. Po mnenju poznavalcev gre za skromno oceno. Stroški naj bi bili

Kakšni so torej realni ekonomski stroški naše udeležbe v vojni? Ker se natančnega in poštenega odgovora vsekakor ne moremo nadejati, kot se ga verjetno ne more niti poslanec Juri, pa ne moremo preprosto »požreti« vsote 84.000 dolarjev za vojaka na leto po uradnih podatkih ali 104.000 dolarjev, kot jih navaja poslanec Juri.

ZDA

Začeti moramo z ZDA, »materjo vseh vojsk« v tej državi, ki so si jo neuspešno skušale podrediti vse največje sile modernega časa (Velika Britanija, Sovjetska zveza in zdaj zveza NATO). Po podatkih Kongresne raziskovalne službe so stroški za enega vojaka za eno leto v Afganistanu leta 2009 dosegli 1 milijon ameriških dolarjev. Ti podatki so skladni tudi s kalkulacijami administracije predsednika Obame, ki letne stroške za vsakih tisoč vojakov v Afganistanu ocenjujejo na 1 milijardo dolarjev.

Kanada

525.000 kanadskih dolarjev (ameriški in kanadski dolar sta približno enake vrednosti) so stroški kanadskih dav-

ški za enega kanadskega vojaka za eno leto v Afganistanu torej prese-gajo vsoto 525.000 dolarjev.

Nemčija

Vzdrževanje nemške vojaške prisotnosti v Afganistanu je po študiji Nemškega inštituta za ekonomske raziskave, enega najuglednejših raziskovalnih inštitutov v Evropi, več kot trikrat dražje kot trdijo nemške oblasti. Medtem ko nemške oblasti letne stroške za afganistansko vojno ocenjujejo na 785 milijonov dolarjev (981 milijonov dolarjev), pa je inštitut DIW izračunal, da dejanski stroški znašajo 3 milijarde evrov (več kot 4,1 milijarde dolarjev) za 5350 vojakov, kolikor jih je v Afganistanu. Pri DIW pravijo, da uradni podatki zajemajo

Hrvaška

Za primerjavo si pogledjmo še državo, ki ima v Afganistanu manjši vojaški kontingent in podobno kot Slovenija uporablja že izgrajeno infrastrukturo ter je tudi po oddaljenosti primerljiva – Hrvaško. Po poročanju tamkajšnjih medijev naj bi bili v letu 2010 izdatki za 295 vojakov v Afganistanu 36 milijonov evrov (približno 50 milijonov dolarjev), a ti stroški so, kot pravi hrvaško obrambno ministrstvo, povezani zgolj z neposredno namestitvijo vojakov (hrana, dnevni izdatki vojakov, oprema, prevoz, oblačila, čevlji, zdravstvene pregledi). Če te stroške delimo s številom vojakov, pridemo do vsote približno 170.000 dolarjev za enega vojaka letno. Ta številka pa,

kreepko višji in naj bi znašali najmanj 3 milijone evrov. Kar pomeni, da naj bi stroški sodelovanja slovenske vojske v ISAF vsaj v letu 2009 znašali preko 6 milijonov evrov. ... Omenjeni stroški zajemajo samo neposredne stroške nastanitve in dodatne stroške, ki jih terja sodelovanje.«

Če gre zaupati virom poslanca Jurija, znašajo letni stroški za enega vojaka v Afganistanu letno »vsega« 75.000 evrov (izračunano za 80 vojakov; od oktobra 2010 jih je 90) oziroma preračunano v ameriške dolarje 104.000. Ministrstvo za obrambo pa je v javno dostopnem gradivu za tiskovno konferenco 3. februarja 2009 predstavilo stroške afganistanske misije (ISAF) za leto 2009 v višini dobrih 4,8 milijona

evrov; v pripombi pa so navedli, da ti stroški ne zajemajo nabave opreme. Po njihovi oceni (preračunano v dolarje) naj bil bi letni strošek na vojaka »le« slabih 84.000 dolarjev (preračunano iz števila 80, kolikor je bilo leta 2009 naših vojakov v Afganistanu). Ta vsota pa krepko odstopa od vseh drugih držav, ki sodelujejo v afganistanski vojni.

Realni stroški Slovenije za vojno v Afganistanu?

Kakšni so torej realni ekonomski stroški naše udeležbe v vojni? Ker se natančnega in poštenega odgovora

inštitut za ekonomske raziskave DIW) in 1.000.000 dolarjev za ameriškega vojaka (podatki kongresa in Obamove administracije).

Če vemo, da tudi hrvaški podatki ne zajemajo vseh stroškov in upoštevamo države, ki izkazujejo realnejše podatke, hkrati pa upoštevamo, da tako Slovenija kot Hrvaška uporabljata manj sofisticirano (letala, radarski sistemi itd.) in torej cenejšo oborožitev ter uporabljata že izgrajeno infrastrukturo, lahko ocenimo, da se gibljejo slovenski stroški za enega vojaka v enem letu med 300.000

informacijo, kar bi si davkoplačevalci, ki dejansko plačujejo naše »vojne igre«, nenazadnje tudi zaslužili.

Železna disciplina?

Američani so izračunali, da bi letni stroški za samo enega njihovega vojaka v Afganistanu zadoščali za začetek delovanja 20 tamkajšnjih šol. Čeprav vojaški jastrebi trdijo, da varnostne razmere tega ne dopuščajo, pa jih na laž postavljajo podatki ameriške humanitarne organizacije CARE, ki vodi 300 šol v Afganistanu in prav nobene od teh Talibani niso napadli. Ni torej to boljša pot za »osvojitve

za proračunske izdatke; finančni minister Križanič pa ga je dopolnil, da »ne izgublamo kompasa, mi še vedno vztrajamo pri politikah, ki vodijo v razvojni preobrat in v varnost naših državljanov in državljanek.« Varnost državljanov in državljanek? Z nujnimi posegi v plače v javnem sektorju, pokojnine in druge transferje, ki jih izvaja oziroma jih namerava izvesti vlada? Ob tej »železni disciplini« se naraščajoči stroški za vojno v Afganistanu (več vojakov in zahtevnejše naloge) v proračunskih letih 2011 in 2012 zdijo precej slaba šala. Najmanj

Najmanj med 38 in 64 milijoni evrov izdatkov Slovenije v prihodnjih dveh letih za vojno, ki so jo številni svetovni ekonomisti, vojaški strokovnjaki, umetniki, aktivisti in običajni ljudje proglasili za nesmiselno in izgubljeno, definitivno ne gre v kontekst »železne« finančne discipline ter varnosti državljanov in državljanek.

vsekakor ne moremo nadejati, kot se ga verjetno ne more niti poslanec Juri, pa ne moremo preprosto »požreti« vsote 84.000 dolarjev za vojaka na leto po uradnih podatkih ali 104.000 dolarjev, kot jih navaja poslanec Juri. Za oporo realnejši oceni slovenskih stroškov imamo izračune nekaterih drugih držav: 170.000 dolarjev za enega hrvaškega vojaka (v tem izračunu so zgolj neposredni stroški za vojake); 525.000 dolarjev za kanadskega vojaka (niso zajeti stroški izgrajene infrastrukture, vojaških plač in še nekateri drugi); stroški Velike Britanije znašajo 700.000 dolarjev za enega vojaka na leto; 760.000 dolarjev za nemškega vojaka (kar izhaja iz stroškov, ki jih je izračunal nemški

dolarjev (oziroma več kot trikratno povečanje uradnih stroškov na podlagi »nemške izkušnje«) in 500.000 dolarjev (kar je »osnovna kanadska kalkulacija« in ocena realnih hrvaških stroškov). Če to vsoto pretvorimo nazaj v evre dobimo okvirni letni strošek za vojaka med 215.000 in 360.000 evrov oziroma za celoletno misijo med 17 in 29 milijoni evrov (za 80 vojakov) oziroma med 19 in 32 milijoni za zdajšnjih 90 vojakov. Seveda gre za oceno, a ta ocena gre v kontekst stroškov držav, ki jih bolj ali manj verodostojno prikazujejo. Če pa so stroški slovenske udeležbe izračunani povsem narobe, bi jih obrambno ministrstvo z lahkoto ovrglo s celovito in pošteno javno

src afganistanskega ljudstva? A pustimo ob strani dileme Američanov. Kaj majhni državi, kot je Slovenija, ki je v globoki gospodarski krizi, pomeni letni izdatek med 19 in 32 milijoni evrov? Vsekakor bi lahko izgradili ali obnovili kar nekaj slovenskih šol; lahko bi postavili precej malih solarnih elektrarn ali obnovili cel kup starih, energetske potratnih fasad; lahko bi izdatneje financirali javni promet ali pa bi preprosto pomagali uboženim delavcem, brezposelnim in upokojujencem itd.

Vsekakor pa nas bodo težko prepričale besede premierja Pahorja, ki je ob sprejemanju proračunov za leti 2011 in 2012 oktobra 2010 govoril o nujnosti »železne discipline«, ko gre

med 38 in 64 milijoni evrov izdatkov v prihodnjih dveh letih za vojno, ki so jo številni svetovni ekonomisti, vojaški strokovnjaki, umetniki, aktivisti in običajni ljudje proglasili za nesmiselno in izgubljeno, definitivno ne gre v kontekst »železne« finančne discipline ter varnosti državljanov in državljanek.

Zagotovo pa drži, da imamo dobesedno na milijone razlogov, da nemudoma zapustimo Afganistan. Ti razlogi so še kako (ekonomsko) realni in zadevajo slehernega izmed nas. Vprašanje, kako bomo živeli v prihodnosti, je tudi vprašanje: ali ostati ali zapustiti Afganistan? Odgovor, skladen z zdravim razumom, je nedvomno: Odidimo! Čim prej!

Farsa pred volitvami

V Mjanmaru, nekdanji Burmi, se pripravljajo na lažne volitve, ki bodo na oblasti še bolj utrdile vojaško vlado. Kljub temu da hunta zapira politične nasprotnike, jih pošilja na prisilna dela, izvaja etnično čiščenje na območjih z manjšinami in ne dovoljuje demokratičnega izražanja volje državljanov, mednarodna skupnost ne kaže interesa po odločnejšem ukrepanju.

Peter Kumer

Prestolnici sredi brazilskih savan in na odročnem območju severa Pakistana ter Stalinova industrijska naselja v ruski tundri sodijo med tipe mest, katerih urbani razvoj ni potekal po »naravnih« zakonitostih. Ko se že zdi, da je svet prebolel potrebo po povojnem dokazovanju moči različnih režimov, ki so izdali politične akte za gradnjo v nerazvitih ali nedostopnih delih države, se je tovrstna težnja pojavila tudi v eni najbolj izoliranih držav na svetu. Vladajoča vojaška hunta v Mjanmaru svojega upravnega središča ni premaknila v izkrčen del džungle v središču države zgolj zaradi manifestacije lastne moči, ampak, kot trdijo poznavalci, predvsem zato, ker

grožnjo režimu, so ji izrekli hišni pripor, kjer dobitnica Nobelove nagrade za mir ostaja vse do danes.

»7. novembra bomo prestopili peto od sedmih stopnic na poti do demokracije,« je avgusta letos naznanil Tan Šve, predsednik Državnega sveta za mir in razvoj, kot se uradno imenuje vrhovni organ vojaške hunte. Kako demokratične bodo prve volitve po dvajsetih letih (rezultati bodo znani v času, ko bo revija že v tisku), dovolj povedo že sami volilni zakoni, ki so jih sprejeli v preteklih mesecih. Določajo namreč, da volilno komisijo lahko sestavljajo le člani vojaške vlade ter da na volitvah kot kandidati ne smejo sodelovati tisti, ki služijo kazen v za-

rujejo turiste, drznili spraševati šele, ko smo bili daleč od mesta, kjer nam med riževimi polji zagotovo nihče ni mogel prisluškovati. Tej majhni skupini popotnikov sva se s sopotnico pridružila, saj je izlet organiziralo gostišče, ki ni v državni lasti, zato sva vedela, da bo razen davkov dobiček pravično razdeljen med zaposlenimi. Vojska tako zaradi nas ne bo zaslužila. Robin (tako se nam je predstavil vodič) je pripadnik indijske manjšine, ki pa je na ozemlju Mjanmara avtohtona. Za režim so vse manjšine sovražniki in nimajo enakih pravic kot titularni burmanski narod. Robinu, kljub uspehu v osnovni šoli, niso nikdar dovolili nadaljnjega šolanja, tako

novinarji, večkrat tudi zavrnili prošnjo za vstop. Sedeža Združenih narodov in regionalnega povezovanja ASEAN sta zagrozila, da volitev ne bosta priznala tudi zato, ker Mjanmar ni dovolil prisotnosti tujih opazovalcev.

Že vse od prevrata 1962 so mjanmarski mediji strogo pod nadzorom. Po podatkih organizacije Novinarji brez meja sodi država med deseterico najhujših kršiteljev svobode tiska. Pod drobnogledom je vse od poezije do filma (celo razglednice, ki sem jih poslal, si je ogledal uradnik, preden sem jih smel vreči v nabiralnik), filtrirajo pa ne le kritike vlade, ampak tudi večino slabih novic, vključno s poročanji o naravnih katastrofah, včasih pa zamolčijo celo poraz nacionalnega nogometnega moštva (se sliši znano?). Država si lasti televizijske in radijske oddajnike kot tudi tisk. Myanmar Times, eden od državnih tednikov, ki izhajajo v angleščini, je tako avgusta, denimo, pisal o verskih obredih, ki so se jih udeležili vladajoči generali, o napredku v implementaciji novih zakonov in o domnevnih zarotah s strani Velike Britanije ali ZDA. Niti sledu pa ni bilo o težavah z naraščajočo revščino, problemih, s katerimi se soočajo manjšine, tudi domnevne spremembe v vojaškem vrhu, o čemer so se do potankosti razpisali tajski mediji, niso bile omenjene. Internet, ki ga ponujajo v posebnih trgovinah v vseh večjih in turističnih krajih, je močno cenzuriran, dostop pa ovirajo slabe povezave in nezanesljiv električni tok. Spletne strani, ki vsebujejo »sumljive« besede, kot so droge, vojaška vlada, demokracija in študentsko gibanje, so blokirane, obveščevalne službe pa nadzirajo uporabnike tako, da jim morajo trgovine z internetom vsakih pet minut pošiljati print screene vseh delujočih računalnikov. Seveda poznajo domačini mnogo načinov, kako zaobiti zaščito, tako

Volilni zakoni določajo, da volilno komisijo lahko sestavljajo le člani vojaške vlade ter da na volitvah kot kandidati ne smejo sodelovati tisti, ki služijo kazen v zaporu (med njimi 2000 političnih zapornikov, vključno s Su Čijevo), tisti, ki so pripadniki uporniških skupin, ki jih kot take določi država, pripadniki verskih skupin in tujci.

se je pojavil strah pred vojaško invazijo z morja, podobno tisti v Iraku.

Vojaška hunta, ki je danes v svetovnem vrhu po stopnji kršenja človekovih pravic (Mednarodno gibanje za pravice manjšin je denimo na svojem seznamu »Peoples under threat« uvrstilo Mjanmar na peto mesto), je v tej državi jugovzhodne Azije na oblasti že vse od šestdesetih let prejšnjega stoletja. Takrat je socialistična stranka izvedla puč in vrgla demokratično izvoljeno vlado, ki je nastopila potem, ko je razpadel britanski kolonialni imperij. Stranka, ki jo že vseskozi vodi vojaški general, je nacionalizirala podjetja, tovarne in medije. Že v začetku vladanja je vse proteste, uperjene proti njim, nasilno zatirala. Po skoraj treh desetletjih je leta 1990 prvič dovolila svobodne volitve. Rezultat je bila prepričljiva zmaga opozicijske stranke Nacionalna liga za demokracijo (NLD) in njene predsednice Aung San Su Či. Ker je pomenila tolikšno

poru (med njimi 2000 političnih zapornikov, vključno s Su Čijevo), tisti, ki so pripadniki uporniških skupin, ki jih kot take določi država (večje manjšinske skupine, nad katerimi hunta izvaja etnično čiščenje), pripadniki verskih skupin (budistični menihi, ki so proti režimu nastopili že leta 2007 med tako imenovano »žafanovo revolucijo«) in tujci (edini, ki so preko svobodnih medijev povsem osveščeni o zatiranju vojske). Prav tako so z zakonom določili, da so mesto predsednika, ključni položaji v njegovem kabinetu in četrtna sedežev v parlamentu že vnaprej rezervirani za vojaške funkcionarje.

»Še nikoli nisem bil v tujini, poseben potni list potrebujem že za potovanje do Yangona. Vse uradne listine pa tako ali tako izdajajo le tam,« nam je pripovedoval vodič iz Kalawa, gorske postojanke kakih petsto kilometrov severno od obale Mjanmara. O izkušnjah z režimom smo se ga, zaradi velike prisotnosti vohunov, ki nadzo-

da si je vse znanje, ki ga ima, pridobil sam. Zaradi oviranja vlade verjetno nikoli ne bo videl niti največjega državnega mesta.

V začetku avgusta, ko sva obiskala Mjanmar, datum volitev še ni bil znan, vendar se je veliko govorilo o tem, da bodo mesec ali dva prej močno omejili prihode tujcev, domačini pa bodo mnogo bolj nadzorovani, saj je vladal strah pred širitvijo protivladnih idej. V oktobru, ko so bile volitve že razglašene, pa so popotniki, ki so se vračali iz te države, poročali o povečani prisotnosti vojakov na ulicah in vojaških patroljah, ki so nadzirale mesta. Vse glasnejše so postale tudi govorice o nasilju nad manjšinami, predvsem nad ljudstvom Karen, število njihovih beguncev pa se je močno povečalo na tajski strani meje z Mjanmarom. Mesec pred volitvami so ukinili pridobitev tako imenovane »vize ob prihodu«, izdajanje vizumov na ambasadah po svetu pa poostriili, pri čemer so tistim, ki so se predstavili kot

da je v resnici dostop mogoč tudi do sicer cenzuriranih spletnih strani, kot so Blogger, Google, Facebook, CNN, BBC itd.

Poleg politične krize se torej država sooča tudi s hudo revščino. Medtem ko maloštevilna elita uradniškega razreda in poslovnežev, ki jih podpira vojska, postaja nemarno bogata in vedno bolj vplivna, se velika večina bori zgolj za preživetje. Glede na podatke Združenih narodov, vsaj tretjina prebivalstva živi pod pragom revščine, povprečno gospodinjstvo pa samo za hrano porabi kar 73 % svojih prihodkov. Vojska bogati zaradi izjemno dobičkonosnih poslov z lesom in naravnimi viri, pa tudi zaradi finančnih prevar, ki ohranjajo denarni pretok nejasen. Na primer: Mjanmar pretvarja dobiček iz donosnega energetskega sektorja po uradnem menjalnem tečaju 1 ameriški dolar za 6 mjanmarskih kyatov, čeprav je po tržnem tečaju en dolar vreden kar 1000 kyatov. To pomeni, da gre od vsakih 1000 dolarjev prihodka od energije le 6 dolarjev v državno blagajno. Kam gre preostanek, ostaja skrivnost. Po mnenju Global watchdog Transparency International je Mjanmar tretja najbolj koruptivna država, takoj za Afganistanom in Somalijo.

O bogastvu pripadnikov vojske sva se najlažje prepričala, ko sva se po povsem novi šestpasovnici peljala mimo obrobja Naypyidawa, nove prestolnice. Z marmorjem opremljeni dvorci, domišljijiski počitniški domovi in stolpičaste budistične pagode dajejo vtis, kot bi se nahajali nekje na obali Mediterana, ne pa v Aziji, kjer tudi po več družin živi v skromnih domovih, ki stojijo na lesenih stebrih in so kriti s slamo. Nenavadno, toda v oči je padla celo dobro osvetljena avtocesta (po kateri se, mimogrede, vozi zelo malo ljudi, ker so tako avtomobili, večinoma stari več kot 20 let, kot gorivo praktično nedosegljiva dobrina domačinom), saj uličnih svetilk ne premore niti Yangon. Ker vojska v veliki meri energijo prodaja sosednjim državam, kar dve tretjini lokalnih gospodinjstev ostaja brez dostopa do kakršne koli oblike elektrike. Tudi generatorje na bencin, ki napajajo aparate ob izpadu elektrike in na ulicah Yangona povzročajo neznošen hrup, si lahko privoščijo le peščica.

Leta 1989, potem ko je na vsesplošni

vstaji umrlo na tisoče protestnikov, je hunta predstavila novo ime države: Burma je postala Mjanmar. Takratno glavno mesto Rangoon pa so poimenovali Yangon. Tik pred letošnjimi volitvami so zamenjali še zastavo, grb in himno. Uradno naj bi vojsko v spremembo simbolov in nazivov prepričala astrološka znamenja, govori pa se, da tiči razlog v tem, da želi vojska zgolj dajati vtis, da je država odprla

povsem novo poglavje v svoji zgodovini. V njej ima glavno besedo vojska, pa če je to ljudem všeč ali ne. Takšen primer je tudi relokacija prestolnice.

»Mesto je umetno, nerealno. Ljudje, ki so tam zaposleni, komaj čakajo priložnost, da se vrnejo v svoj kraj. Ta bizaren poskus gradnje megalomanskega mesta brez duše, s širokimi, a praznimi avenijami že postaja to, kar je značilnost Brasilie: nihče se

tam ne počuti zares doma. Uradniki se ob koncu tedna namreč vračajo v Yangon,« nama je povedal Francoz, ki mu je uspelo obiti varnostnike, da je vstopil v Naypyidaw in je govoril s tamkajšnjimi delavci. Sosedni narodi in ZDA pa se ne zgamejo, tako da očitno mjanmarske vojske še dolgo ne bo nihče oviral pri njihovih bizarnih eksperimentih.

Foto: Peter Kumer

Prodajalci megle

Kot v kakšnem slabem vicu. Dnevno pranje umazanega perila, ki se nikoli ne opere do konca, prežvekovanje najrazličnejše mizerije, reciklaža znanih duhamornih dejstev. Tudi slovenski mediji so očitno v krizi. Nikjer nobenega presežka, le nizanje bolj ali manj slabih novic z ubornimi komentarji. Od nikoder prepotrebne distance do politike oziroma njihovih akterjev, nikjer kritičnega pretresanja vsakodnevnih propagandnih puhlic, ki jih kot za stavo producirajo vladni in strankarski piarovci. Čast izjemam in posameznim lucidnim iskricam, a nekje pod črto – obilo razlogov za malodušje. Nič čudnega, pravzaprav. Nobene rešitve na obzorju, nobene perspektive, samo pot v še bolj črno prihodnost. Tako se pač godi državi, kjer so politik(ant)i edine prave zvezde. Kjer se lumparija očitno bolj izplača kot znanje in inovativnost. Kjer nacionalni karakter zagotavlja neskončno potrpežljivost množic in poslušnost tudi najbolj kilavim avtoritetam. Kjer prvi minister spodbuja k zmagi nad konkurenco, pridigajoč, da s(m)o vsi državljani v istem čolnu, in ga le še maloštevilni jemljejo resno ... Kakorkoli že, medtem ko predsednik vlade svojo vlogo igra zmeraj manj prepričljivo in čedalje bolj krčevito, se »naša barka« že prav nevarno ziblje. Nekaterim »izvoljenim« na palubi sicer še igra orkester, vendar podpalubje že močno zaliva voda. Vrag torej jemlje šalo. Tonemo, zato velja nemudoma najti odgovor na vprašanje, kaj nas bo rešilo? Solidarnost? Socialno partnerstvo? Strukturne spremembe? Zategovanje pasu navkljub dejstvu, da se nekateri na osnovi volilnega izplena in spretnega mreženja naravnost odlično mastijo s sadovi delavskih žuljev in z

davkoplačevalskim denarjem? Dajte, no! Poleg odpiranja novih delovnih mest in proizvodnje nove vrednosti nas lahko rešijo samo zdrava pamet, kritično mišljenje in smisel za humor. To so edina zgodovinsko preverjena zdravila, ki rešujejo pred popolno izgubo kompasa in propagandnimi presežki dežurnih prodajalcev megle. Samo omenjeno (z)bistri zamegljene poglede, in to celo tedaj, ko se stanje zdi popolnoma brezupno. Ko se izrečena ali zapisana resnica zmerja s prozornim populizmom in se proti njej novodobni bogataši borijo s trumami bajno plačanih odvetnikov, je vsekakor čas za alarm in nekaj dobro tempiranih vprašanj. Na primer: ali »svetilnik Evrope« ali zmagovalec postaneš tako, da najprej ustvariš, nato pa še vzdržuješ pogoje za krajšo družbenega premoženja? Zakaj že smo pri nas ukinili Službo družbenega knjigovodstva oziroma nekdanji SDK? Natančneje: zakaj še danes nimamo finančne policije oziroma institucije, ki bi po evropskem vzoru kompetentno »zasledovala« denarne tokove najrazličnejših novodobnih plenilcev oziroma »elitnežev«? Ker bi njihovo početje potem bilo preveč enostavno odkriti in sankcionirati? Previdnost torej pred tistimi, ki nam danes želijo vladati, namesto da bi nam služili. »Živela demokracija, diktatura polpismenih množic!« nezavidljivo stanje v družbi komentira moj prijatelj cinik. Kako pravzaprav imenovati sistem, ki vsakomur omogoča pravilno izpolniti volilni listič? Ki omogoča, da ima lahko vsak bedak politično stranko in kandidira za župana? Ali niso najbolj učeni, najbolj moralni in najbolj kulturni ljudje v sleherni državi v manjšini? Ali na volitvah niso zmeraj preglasovani? Ergo?

Prvi med enakimi

Praktično vsak izmed nas se je kot otrok igral kralje in kraljice. V človekovi naravi namreč je, da si želi spoštovanja drugih. Ljudje pa spoštujejo samo, kar je posebno in enkratno. Voditelj je že po definiciji enkraten, tako da je voditeljsko mesto zmeraj povezano s spoštovanjem. Priznam, da je v nekaterih primerih to bolj strahospoštovanje. No, tudi slednje je po definiciji povezano z voditelji. Še in še bi lahko našteval človeška čustva in občutke, ki so povezani z mestom voditelja. Prav ta pisana paleta atributov zagotavlja, da ne bo nikoli zmanjkalo posameznikov, ki bi si želeli postati voditelji. Če sledimo izjavi papeža Pija VII. francoskemu cesarju Napoleonu I., da prav dejstvo, da je prvi med enakimi na svetu in odgovoren za vsakogar, naredi njegovo prebujanje v novo jutro najtežje opravilo na svetu, bi nas moralo ob inflaciji posameznikov, ki želijo voditi ljudi, zelo zaskrbeti. A verjetno si večina teh posameznikov želi biti vodja in ne voditelj. Vodja je namreč nekdo, ki vodi ljudi kot čredo ovac. Za posameznike v tej skupini mu je povsem vseeno. Nasprotno je voditelj nekdo, ki hodi tudi za skupino, če je to potrebno. Voditelju je cilj pomagati pri uspehu drugih, ker je le to uspeh celotne skupine. Nepoznavanje tega preprostega razmišljanja ni lastno samo potencialnim voditeljem, ampak tudi ljudem, ki v sodobnem svetu takšne voditelje izvolijo. Večina še namreč ni spoznala resnične napake pri predvolilnih obljubah. Zakaj jih večina ostane neuresničenih? Ne samo da so prepogosto preambiciozne, ampak za njihovo uresničenje tudi manjka pomembna predpostavka. Ste

kdaj slišali kakšnega kandidata za voditeljsko mesto, da bi rekel, da bo z vašo pomočjo in z vašimi predlogi naredil nekaj dobrega? Gotovo niste. Večina spesni svoje predvolilne obljube, kakor da so vsaj polbogovi, ker bodo vse spremenili oni sami. V njihovih glavah ni prostora za skupnost, za povezovanje. Kako bi naj bilo drugače, ko so nekateri med njimi tako zazrti v svoj prav, da obračajo samo citate iz Machiavellijevega Vladarja, določbe ustav držav in mednarodnih konvencij pa ob tem mirno teptajo. Spet drugi so prepričani, da bodo na večji njihvi naredili tisto, kar jim je v lastnem vrtu klavmo spodletelo. Potem so tukaj še takšni, ki se gredo kupčije. Vse po načelu, dokler mi ostaneta krona in prestol, lahko odnesete vse. Že iz Platonovih časov si mesta voditelja želijo tudi filozofi. Nedvomno znajo dobro govoriti, a delo morajo opraviti drugi. Da je možnosti za slabo izbiro še več, se za kandidata za voditelja pogosto postavijo ljudje, ki to storijo polovično, ker je mesto voditelja dobra trofeja in ne ker bi si želeli biti voditelji. Večina se vas je najkasneje na tem mestu začela spraševati, o čem besedičim. Brez skrbi, nisem popolnoma zgubil smisla za resničnost in tudi nisem začel študirati filozofskih ved. Senat mariborske univerze je namreč razpisal volitve za rektorja naše druge univerze. Odprt je torej lov na novega voditelja (sic!) Univerze v Mariboru. Vsem morebitnim kandidatom ob tem polagam na srce, da razmislijo o besedah papeža Pija VII., preden kandidirajo. Več kot 1200 volivcem pa želim, da sprevidijo vse ukane, polovičarstva in dobrikanja, ko bodo izbirali prvega med enakimi Univerze v Mariboru.

Na pragu rektorskih volitev

Senat Univerze v Mariboru je 5. oktobra razpisal volitve za rektorja Univerze v Mariboru. Novi rektor bo prevzel vodenje druge najstarejše univerze v Sloveniji, ki jo obiskuje 21 tisoč dodiplomskih in okoli 2500 podiplomskih študentov. Več kot 1800 zaposlenih vsako leto pripelje 3300 študentov do diplome ali doktorata znanosti. Univerza pa ne potrebuje samo vrhunskega znanstvenika, ampak tudi dobrega menedžerja, saj se s 150 milijoni evrov kapitalske vrednosti uvršča v sam vrh severovzhodne Slovenije. Do 7. decembra in dneva volitev je sicer še nekaj časa, a predstavljamo vam pet rednih profesorjev mariborske univerze, ki so izrazili interes kandidirati in katerim mediji napovedujejo največ možnosti za zmago. Kandidati so razvrščeni po abecednem vrstnem redu, podatki pa so zbrani s pomočjo njihovih predstavitev, spleta, podatkovne baze SICRIS in podatkovne zbirke Web of Science, kjer smo pri citiranosti uporabili tudi H-indeks. Ker imajo pri volitvah rektorja Univerze v Mariboru pomembno težo tudi študentje, smo pridobili tudi podatke o študentski oceni kandidatov.

Daša Purgaj

Prof. dr. Marko Marhl, roj. 1967, je redni profesor na Fakulteti za naravoslovje in matematiko ter Pedagoški fakulteti, kjer predava na področju fizike oziroma dinamičnih sistemov. Od leta 2007 je prorektor za mednarodno in meduniverzitetno sodelovanje Univerze v Mariboru. Pred tem je bil eno leto prodekan za sodelovanje z gospodarstvom in mednarodno dejavnost na Fakulteti za naravoslovje in matematiko. Je tudi član izvršnega komiteja Mednarodnega observatorija za akademsko razvrščanje in odličnost (IREG). Njegova osebna bibliografija obsega 55 člankov v mednarodno indeksiranih revijah, od teh je pri 44 delih prvi oz. vodilni avtor, ima 8 samostojnih znanstvenih sestavkov v monografijah in kar 474 citatov brez avtocitatov (v bazi Web of Science); dosega H-indeks 15. Napisal je 5 učbenikov in 11 drugih učnih gradiv. Ni član nobene politične stranke. Študentje so mu v preteklem študijskem letu namenili povprečno oceno 4,90, kar je bilo največ med vsemi profesorji.

Prof. dr. Dušan Radonjič, roj. 1941, je redni profesor na mariborski Ekonomsko-poslovni fakulteti za področje marketinga. Leta 1987 je bil dekan Ekonomsko-poslovne fakultete. Med letoma 1996–1997 in 2003–2007 je bil prorektor Univerze v Mariboru za izobraževanje. Je član različnih strokovnih tujih organizacij, predaval je tudi na tujih univerzah. Na fakulteti je trenutno prodekan za razvojne projekte in predstojnik inštituta za razvoj menedžmenta. Njegova osebna bibliografija obsega 5 znanstvenih člankov (noben v mednarodno indeksiranih revijah) in 1 znanstveno monografijo. V bazi Web of Science nima citatov, tudi H-indeksa ni možno izračunati. Napisal je 1 učbenik in 14 drugih učnih gradiv. Je predsednik ECBE – European Council for Business Education. Je tudi član stranke Zares – nova politika. V preteklem študijskem letu je dosegel povprečno oceno študentov 3,82.

Prof. dr. Danijel Rebolj, roj. 1956, je redni profesor gradbene in prometne informatike na Fakulteti za gradbeništvo v Mariboru in gostujoči profesor na Univerzi Stanford, University College Cork in Univerzi Novi Sad. Njegova osebna bibliografija obsega 9 člankov v mednarodno indeksiranih revijah, od teh je pri 8 delih prvi oz. vodilni avtor, 1 znanstveno monografijo, 14 citatov brez avtocitatov (v bazi Web of Science); dosega H-indeks 3. Izdal je 1 učbenik in 9 drugih učnih gradiv. Je avtor projekta Seminar idej izven škatle, v okviru katerega mesečno prirejajo interdisciplinarna predavanja. Je predsednik mariborskega mestnega odbora stranke Zares – nova politika in od oktobra 2010 mestni svetnik Mestne občine Maribor. Za rektorja Univerze v Mariboru je kandidiral že pred štirimi leti in se uvrstil v drugi krog. Je član Mariborske kolesarske mreže in gledališča Kavakazu. V preteklem študijskem letu je dosegel povprečno oceno študentov 3,52.

Prof. dr. Igor Tičar, roj. 1949, je od leta 2003 dekan Fakultete za elektrotehniko, računalništvo in informatiko ter redni profesor močnostne elektrotehnike in vodja Laboratorija za osnove in teorijo v elektrotehniki, kjer se raziskovalno ukvarja z numerično analizo polj. V okviru laboratorija, ki ga vodi, sodeluje z IGTE TU Graz in TU Budimpešta ter drugimi institucijami. Njegova osebna bibliografija obsega 30 člankov v mednarodno indeksiranih revijah, od teh je pri 24 delih prvi oz. vodilni avtor, ima 5 samostojnih znanstvenih sestavkov v monografijah, 85 citatov brez avtocitatov (v bazi Web of Science); H-indeks 5. Izdal je en učbenik in 9 drugih učnih gradiv. Leta 2002 je prejel srebrno plaketo, priznanje Univerze v Mariboru. Leta 2007 je bil izvoljen za predsednika Akademskega zbora Fakultete za energetiko Univerze v Mariboru. Od julija 2009 do oktobra 2010 je bil nadzornik HSE. Kot kandidat stranke Zares je bil letos na listi za Mariborski mestni svet na 45., zadnjem mestu. Študentje so mu v preteklem študijskem letu namenili povprečno oceno 4,23.

Prof. dr. Jernej Turk, roj. 1962, je od leta 2003 dekan Fakultete za kmetijstvo in biosistemske vede ter redni profesor za predmetni področji agrarne ekonomike in kmetijske politike. Njegova osebna bibliografija obsega 15 člankov v mednarodno indeksiranih revijah, od teh je pri 8 delih prvi oz. vodilni avtor, 23 citatov brez avtocitatov (v bazi Web of Science); dosega H-indeks 3. Je avtor prvega univerzitetnega učbenika agrarne ekonomike v Sloveniji; poleg tega je napisal še dva učbenika. Je recenzent različnih programov Generalnega direktorata za raziskave in razvoj pri Evropski komisiji. Ni član nobene politične stranke. Študentje so mu v preteklem študijskem letu namenili povprečno oceno 4,13.

Margareth in Pavle, kje sta?

Zadnji navijaški incidenti v Sloveniji kažejo, da je treba vpeljati britanski model.

Milan Lazarević

Verjetno velika večina današnjih ultra navijačev, kot se radi imenujejo izgre-dniki, še ni bila rojenih ali pa so bili še »v vesolju«, kot se starejši radi pošali-jo, ko je Ljubljana 11. novembra 1989 prestala test obiska nogometnih huliganov iz bivše Jugoslavije.

Tistega novembrskega večera je bila na sporedu prvenstvena nogometna tekma med Olimpijo in Crveno zvezdo. V hladnem jutru se je z vlaka zgrnilo skoraj 2000 beograjskih »delij«. V takšnem ozračju so mnogi pričakovali nereda, a nanje se je tedanja slovenska milica dobro pripravila.

Huligani, ki so hoteli narediti »red« na ljubljanskih ulicah, so takoj bili odpeljani v bežigraske »kletke«, tam čakali na večerno tekmo, nato pa ob strogem spremstvu bili odpeljani nazaj na železniško postajo na vlak za Beograd.

Izvrstna poteza tedanjega poveljnika ljubljanske milice Pavleta Čelika. Vedel je, kaj prinašajo »delije« in jih umiril v posebno ograjenem prostoru, kjer so bili brez hrane, le nekaj vode so lahko dobili. Ljubljanske ulice so tisti dan ostale nedotaknjene, marsikdo si je nato oddahnil.

To je bil šolski primer, kako je treba ravnati v podobnih situacijah. A takrat so bili drugačni časi, miličniki, čeprav zakona o navijačih ni bilo, so imeli večja pooblastila. Zdaj se celotna zadeva vrta v začaranem krogu pooblastil, udeležbi in pristojnosti varnostnikov

na dogodkih, neodločnosti policijskih poveljnikov, ki se za vsako odločitev morajo zagovarjati. Namesto da bi ukrepali, večji del časa porabijo za tuhtanje, kaj bodo napisali o ukrepih, ki so jih izpeljali. Vse skupaj pa je začinjeno z velikimi stroški policijskega nadzora, ki ga pokriva davkoplačevalska blagajna. Koliko že stane ura letenja policijskega helikopterja?

Huliganizem nosi ekstremno sporočilo. Nanj se je takrat opirala nacionalistična politika. Huligani so bili znanilci razpada skupne države, mnogi so končali na bojiščih bivše Jugoslavije. Britanski »izvozni« artikel je v tranzicijskih državah ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja naletel na plodna tla. Jugoslavija in kasneje Slovenija seveda nista bili nikakršni izjemi.

Lomljenje in zažiganje stolov, napadi na varnostnike in policiste, grožnje drugače mislečim, pretirana uporaba pirotehnike, ki se je večkrat končala s telesnimi poškodbami, preurejanje posebnih delov na stadionih (stroške so kriale lokalne skupnosti) in še kaj bi lahko naštevali v zadnjih dveh desetletjih, odkar ima Slovenija samostojno prvo ligo. Škoda, ki je nastala, je težko izračunati, izgre-dniki pa je niso poravnali. Hkrati so bili klubi zaradi počtetja svojih »navijačev« večkrat denarno kaznovani in so polnili blagajno nogometne zveze.

Če greš v gostilno razbijat, te čaka

najmanj pripor, nato še zagovor k sodniku za prekrške. Če je kaj hujšega, pa kazenski pregon in še škodo za polomljeni inventar je treba poravnati. Zakaj bi bilo lomljenje in zažiganje stolov na stadionu drugačno od gostilniškega? Zakon o navijačih bi gotovo poenostavil postopke, saj zdajšnji predpisi o kršitvah javnega reda in miru ne zagotavljajo prepotrebne reda na stadionih.

Ravno v deželi, ki je »izvozila« huliganizem, so ga izkoreninili prvi. V Veliki Britaniji se je tedanja premierka Margareth Thatcher spoprijela s tem pojavom in bila zelo uspešna. Huliganizma na stadionih ni, tekme obiskujejo celotne družine, ki jih ni strah za življenje. Ni ograj, prvi sedeži so od črt igrišča oddaljeni le kakšen meter. Nihče ne upa zapustiti sedeža in zdrveti na igrišče, saj so takšne poteze strogo sankcionirane. Izgre-dnik lahko dobi tudi nekajletno prepoved obiskovanja nogometnih tekem. Ni malo primerov, kjer so se prenapeteži spozabili, a v času, ko so prestajali večletno prepoved, so imeli verjetno dovolj časa, da so premislili o celotni zadevi. Ker ob ponovitvi dejanja obstaja možnost doživljenjske prepovedi, se je stanje umirilo. Učinki zakona so bili hitro opazni.

Z umiranjem huliganov so v Veliki Britaniji pridobili vsi. Spet so se začeli pogovarjati o nogometu in kvaliteti igre. Klubi so lahko podražili cene

vstopnic, a kljub izjemno visokim cenam, ki veljajo na Otoku, še naprej vlada veliko zanimanje. Ljudje v vrstah čakajo na letne abonmaje. In da ne bo pomote. Vzdušje na teh tekmah je daleč od gledališkega, kot bi slovenski »ultrasi« radi poudarili, da bi brez njih na slovenskih tribunah vladal dolgčas. Napaka. V Veliki Britaniji vsi dihajo s svojimi ljubljenci, ozračje je prava paša za oči, spektakel je zagotovljen.

Res je, da kvaliteta slovenskega prvoligaškega nogometa ni na ravni, ki bi, razen v posebnih primerih, privabljala velike množice. Le tu in tam je kakšen obračun, denimo derbi med Olimpijo in Mariborom, ki pritegne večje zanimanje. Za »navadne« tekme so naši stadioni preveliki. V Sloveniji je tudi veliko drugih športnih panog in težko je pričakovati, da bo komaj dva milijona velika populacija zmožna obiskovati vse tekme v nogometu, odbojki, košarki ali rokometu. Ljudje postanejo izbirčni in se usmerijo na posamezne dogodke.

A pri odločitvi, kateri dogodek obiskati, bi jim vsaj malo lahko pomagal občutek varnosti. Kako se je počutil oče, ki je na stadion v Ljudskem vrtu pripeljal štiriletnega sina, ko je izvedel, da so huligani pod tribuno ustrahovali kapetana Maribora Zorana Pavlovića. Prva njegova misel je bila, da z otrokom nikoli več ne bo šel na tekme.

BiTLAB, informacijska tehnologija

Računalništvo se sedaj nahaja na prelomnici, ki ji velikokrat pravimo tudi Web 2.0. Nov vidik računalništva postavlja nove grožnje, kot so kraja zaupnih podatkov, izkoriščanje računalniških resursov gostitelja za nelegalno dejavnost, kraja identitete ipd. Dejavnost podjetja BITLAB, informacijska tehnologija, d.o.o., je naravnana na preventivo. Predpogoj za nudenje storitev računalniške varnosti je, da je v prvi vrsti varno podjetje, ki te storitve nudi. Ker sta računalniška varnost in virtualizacija zagotovo najhitreje razvijajoča se segmenta v računalništvu, bomo v podjetju vzpostavili obliko sistemskih inženirjev, ki bodo specializirani za računalniško varnost. Hkrati smo oblikovali tudi nov sistem varnostnih programov, ki temeljijo na novih tehnologijah – gre za najbolj vročo tehnologijo na področju računalniških strežnikov, ki je po svoji daljnosežnosti primerljiva z odkritjem operacijskega sistema. V letošnjem letu pa vstopamo tudi na področje malih in srednje velikih podjetij.

Direktor: Saša Friedrich
Telefon: 03/491 17 77
GSM: 040/530 990
Elektronski naslov: info@bitlab.si
Spletna stran: www.bitlab.si

BiTLAB, informacijska tehnologija, d.o.o.
Kidričeva ulica 24
3000 Celje

Izgubljena v čarih neverjetnega Nepala

Lior Volnejc in Špela Gašparič

Katmandu naju je v hipu navdušil, toda že čez nekaj dni je postal kar preveč udoben za najino potovanje. Restavracije po ugodnih cenah ponujajo okusno hrano, vse storitve, ki jih turisti potrebujejo, so na dosegu roke. Znamenitosti, ki sva jih obiskala, so naju popolnoma očarale. Nič čudnega, da mnogo popotnikov tukaj ostane dalj časa, mnogi med njimi, žal, brez pravega razloga zapravljajo čas in se poslužujejo drog za popestritev. Odločila sva se, da zapustiva Katmandu in se podava na ekskurzijo v pravi Nepal, izven meja te moderne prestolnice.

Znašla sva se v majhnem mestu Dhulikel, ki se nahaja na robu katmandijske doline, le 35 km iz prestolnice, in je izvrstno izhodišče za potepe v hribovito podeželje, ki ga krasijo riževne terase in majhne doline. Osrednje točke mesta lahko naštejemo na prste ene roke: zaprašena avtobusna postaja, spomenik v obliki vojaškega tanka, nekaj majhnih kioskov z alkoholom in tobakom za žvečenje ter peščica hotelov za občasne obiskovalce. Midva sva izbrala Nawarangu guest house, zastarelo poslopje, ki je v 1970. letih gostilo hipije z vsega sveta, danes pa so dnevi njegove slave že davno pozabljeni in lastnik, lokalni slikar, žal ne razume, da je zgradba potrebna nujne obnove. Toda ker so bili namen najinega obiska narava, vasi in templji v okolici, naju zelo osnovne razmere v hotelu niso preveč motile.

Ko sva se zgodaj zjutraj podala na pot,

je bilo nebo oblačno, med drevesi pa se je mudila megla, toda ko sva se počasi vzpenjala v hrib, se je začel razstirati pogled na kraljevske vrhove Himalaje, ki so se dvigali nad obzorjem. Nad dolino se je skupaj z nama razgledoval tudi ogromen zlat Buda, ki so ga v njegovi večni meditaciji motili le vojaki, saj je tempelj zaradi svojega strateškega položaja po novem gostil vojaško bazo. Nadaljevala sva svojo pot do budističnega samostana Namobouddha, toda gozdne in poljske poti so se začele cepiti znova in znova in prišel je čas, ko sva morala priznati, da sva se izgubila. Na srečo sva med riževimi polji spoznala Rupeša.

Rupeš je star 17 let in prihaja iz majhne vasi po imenu Kavre, do katere iz Dhulikela vodi le prašen kolovoz: ko je videl, da sva se izgubila, nama je ponudil pomoč in naju vodil skozi gozdove in hribovske vasice, vse do najine destinacije. Presenetil naju je s svojo odlično angleščino, verjetno ga je k učenju angleščine vzpodbudila njegova velika želja, da bi študiral v Angliji in postal zdravnik. Kot mnogi njegovi rojaki tudi Rupeš ne more pobegniti neustavljivi želji, da bi odšel s trebuhom za kruhom na zahod; želja, ki jo dodatno vzpodbujajo nešteti oglasi za opravljanje sprejemnih izpitov na angleške in ameriške univerze ter za prijavo na loterijo za ameriško zeleno karto. Rupeševe sanje so velike, še posebej če vzamemo v obzir, da še nikoli ni obiskal niti Katmanduja, prestolnice svoje države, ki je le 30 km

oddaljena od njegove vasice, avtobus do tja pa stane le 30 centov. »Kaj pa naj počnem tam?« naju je vprašal v svoji preproščini.

Medtem ko smo hodili med riževimi terasami in majhnimi z blatom obloženimi hiškami, nama je Rupeš pripovedoval iz svojega življenja in vsakdana. Obiskuje javno šolo, kjer je število učencev tako veliko, da pouk poteka v dveh izmenah po štiri ure na dan. Njegova prehrana je sestavljena iz dveh obrokov dal bata na dan: gre za najpogostejšo nepalsko hrano, ki je sestavljena iz riža in lečine prikuhe, ki je popolnoma brez okusa, zraven pa malo sveže in vložene zelenjave. Ko konča pouk, pomaga svoji družini na polju, kjer pridelujejo riž in gorčico. Toda gorčična semena – v nasprotju z evropskimi navadami – v Aziji ne uporabljajo skupaj s ketchupom, da izboljšajo svoj »hot dog«, temveč jih uporabljajo kot začimbo ali iz njih pridelujejo olje, ki je znano kot najbolj učinkovito domače zdravilo za različne bolezni.

Oči so mu žarele, ko je govoril o prihajajočem prazniku daršain, ki traja cel mesec. V tem času šolarji nimajo pouka, delavci pa se vrnejo v svoje rojstne kraje, da bi praznovali nekakšno nepalsko verzijo božiča. Med mnogimi tradicijami, ki spremljajo praznike, je tudi žrtvovanje koz in prav to je razlog, da sva morala mnogokrat deliti avtobus ne le z vračajočimi se Nepalci, ampak tudi z njihovimi kozami (do 10 koz naenkrat na avtobusu), ki

so jih kupili v vaseh in jih prevažali v mesto. Večinoma poteka praznovanje v krogu družine, v zadovoljstvo otrok in turistov pa v času daršaina vaščani postavijo ogromne gugalnice, tako da zvežejo mlada drevesa in na njih obesijo vrv, na kateri se otroci zagugajo tudi do šest metrov visoko v zrak. Kot hinduist nama je Rupeš zaupal, da je njegov najljubši bog Višna, nič čudnega, saj gre za najmočnejšega med bogovi, ki je priljubljen pri vseh hinduistih. Toda kljub svojim verskim prepričanjem nama je povedal mnogo stvari o navadah svojih budističnih in muslimanskih sosedov, med drugim nama je pripovedoval o načinu življenja tibetanskih menihov v samostanu, kamor smo se vzpenjali. Od Rupeša sva se poslovila po obilnem kosilu v restavraciji pri samostanu. Naše poti so se razšle, ko se je on odpravil domov, midva pa nazaj po poti v civilizacijo: v nasprotju s Slovenijo gozdne steze tukaj niso namenjene le planincem, temveč povezujejo majhne vasice, ki nimajo cestnega dostopa. Ko sva prečkala te vasi, je iz vsake hiše odzvanjal prijazen pozdrav »Namaste!«, mimo naju pa so hodile ženice, ki so na svojih hrbtih prenašale kilograme riža ali krme za živino. Kjerkoli v Nepalju sva hodila, povsod so naju pričakali nasmejani obrazi, in tudi če sva se izgubila v tem podeželskem labirintu, nama je vedno nekdo ponudil lonček toplega čaja in prijazen nasvet. Kako krasen začetek najinega velikega potovanja.

360 stopinj

Gal Gjurin, glasbenik, avtor, pevec, producent, literat.

Igor Bašin

Dobila sva se dan po promociji Drevo reda, nove plošče Vlada Kreslina, s katerim Gal Gjurin sodeluje kot producent, aranžer in glasbenik. Album in osem mesecev dela bi skoraj odplavila septembrska poplava na ljubljanskem Viču. »Vlado je celo rekel, da ne bi šel več snemat, če bi voda uničila posnetke. Vesel sem, da so bili rešeni računalnik in diski, za razliko od instrumentov. Danes se še vedno sušijo, materialna škoda je precejšnja. Okrcal bi civilno zaščito in gasilce, ki niso prikrbeli več vreč s peskom. Tako smo s čolni sami vozili vreče do poplavljenega prostora, kjer imam studio,« ki mu Gal pravi kar laboratorij.

Po uvodu o sreči v nesreči je pogovor odneslo k dogodkom na naši glasbeni sceni, ki jih je še bolj zapletel Glasbeni kongres sredi septembra. Gal je eden izmed članov Glasbenega foruma, organizatorja tega dogodka v Cankarjevem domu. Za vroče teme se je treba ogreti, zato je sledilo še vsaj eno vpljudnostno vprašanje.

Pred dvema letoma si izdal ploščo Srce, pod katero si se sam podpisal. Kam so izginili Galeristi?

Opustil sem koncept banda. Ne vidim druge poti kot solistične. Postal sem vse v eni osebi: avtor, producent, snemalec, instrumentalist, vokalista, aranžer, menedžer, koncertni organizator. 360 stopinj. Sam sem tudi financer. Zdaj bom naredil še založbo. Ne najdem založnika, ki bi

mu bilo mar za glasbo. Nočem več biti del obstoječega sistema. Zaradi mene lahko velike domače založbe propadejo, saj živijo od publishinga, zastopstva tujih komadov. Da ima danes glasbenik lastno založbo, je normalen pojav. Neodvisna scena, indie glasba in indie založbe so odgovor na hlstavost velikih štirih (EMI, Universal, Sony BMG in Warner), ki obvladujejo svetovni trg. Da bi velikanke kolonizirale trg in ga napolnile z vsebinsko praznimi produkti, morajo najprej uničiti lokalne avtorje in izvajalce ter njihove organizacije. Priča smo, kako mednarodne korporacije z lokalnimi založniki v boju za kapital uničujejo lokalne strukture, kulture in jezike.

Kako bo tvoja plošča prek (ne) obstoječe mreže trgovin prišla do potencialnega poslušalca?

Vse moje skladbe, oba albuma Olivije, prav tako Fetiš in Srce, in nove pesmi lahko zastonj snamejo z www.galgjurin.si. Za tiste, ki jih zanima CD, bom poskrbel z distribucijo. Nova plošča bo izšla tudi na vinilu in USB ključu. Želim pokriti vse formate. Verjamem, da je album obraz izvajalca.

S kolegi iz Glasbenega foruma si se zapletel z obstoječim sistemom. Med zahtevami kongresa je najbolj odmevala zahteva po 50 odstotkih slovenske glasbe. Istega večera, ko si bil v Odmevih, je izpadlo, da kvote sploh niso pomembne.

Kvota je pomembna, ko glasbeniki in poslušalci ne zaupamo glasbenim urednikom in medijem. Kvote ne bi bile pomembne, če bi bili uredniki na strani scene in podporniki kulturnega dogajanja. Dokler bo vse zgolj komercialno naravnano, je treba zahtevati kvotni odstotek in se boriti za boljšo uredniško politiko. Živimo v Sloveniji z dvema milijonoma ljudmi in z majhnim trgom, zato je treba skrbeti za interese, ki so v skupno javno dobro. Tako bomo ohranili domačo kulturno integriteto. Gre tudi za vprašanje slovenskega jezika, ki se je izkazal za odlični jezik, tako za popevko kot za punk. Nekoč so tekste pisali pesniki in pisatelji, danes jih pišejo skoraj vsi, da si lahko pripišejo avtorske pravice. Grdo do ljudi in neodgovorno do jezika. V popularni kulturi odgovornosti do jezika skoraj ni moč zaslediti.

Zloraba jezika se dogaja tudi v literaturi, politiki ...

Povsod. Težko je skrbeti za nivo jezika. Tega ne dela nihče, razen nacionalke, ki ji to pritiče po statusu.

Ki je v brezglavem konkurenčnem boju z drugimi mediji znižala kriterije in pozabila na poslanstvo vzdrževanja le-teh. Ko govorimo o RTV Slovenija, moramo razlikovati med radijem in televizijo.

Seveda, radijski del je v marsičem diametralno nasprotje televiziji, ki pa ostaja slovenski trendsetter. Tre-

ba je ponovno vzpostaviti zdravo stanje na TVS.

Kje so razlogi za omejitev glasbe na TVS na »nekaj minut za popularno glasbo« in na oddaje, kot je Na zdravje?

V pokvarjenosti in neodgovornosti vodilnih. Riba smrdi pri glavi. Kaj se dogaja v ozadju, bi morali raziskovati novinarji, ki tega ne počno.

Na kongresu je bila odvzeta beseda Nikolovskemu. Na fotografiji v Mladini izza njega štrli obraz Igorja Pirkoviča, ki je med najodgovornejšimi za ukinitve oddaj na TVS. Na kongresu sem sedel vrsto za njim in na lastne oči videl, kako ploska vsem vašim zahtevam. Groza!

Ne vem koliko in čemu je ploskal, gre pa točno za pokvarjenost in dvoličnost, o kateri govorim. Dokler bodo takšni ljudje urejali uredniško politiko televizije, bo slovenski glasbi trda predla.

Prepričan sem, da je marsikdo izmed glasbenikov podprl vaše zahteve tudi zaradi pričakovanega finančnega priliva.

Žal so nekateri verjetno prišli zaradi tega. Ampak za vse, ki smo ga pripravljali, lahko zatrdim, da nismo mislili na to. Gre nam za boljši svet in za boljše ustvarjalne pogoje.

Ena od zahtev je bila zaščita avtorskih pravic ...

Doslej je moral radio ob vpisu v razvid medijev predložiti sklenjeno pogodbo s kolektivnimi organizacijami (Sazasa, IPF). Po novem predlogu zakona o medijih to ni več obvezno. Po zakonu moramo biti glasbeniki ščiteni kolektivno. Ni se zgodilo prvič, da je letel iz zakona cel pasus in bil zamenjan z drugim nepomembnim. Tako zahrbtno deluje sistem in se oblikuje zakonodaja. Tisti, ki jo pišejo, vedo, zakaj mečejo stvari ven.

Med zahtevami se niste dotaknili Sazasa, ki neenakopravno obravnava svoje člane.

Problematika Sazasa potrebuje svoj kongres. Sem mnenja, da se interne

zadeve urejajo znotraj institucije, ne pa v medijski vojni.

Szas se ne more pohvaliti s transparentnostjo.

To puščico je treba nasloviti na Szas, kjer ne sedim in nisem nikoli sedel v kakšnem telesu.

Skupščina Szasa je uvedla visoke denarne kazni za člane ob hujših kršitvah, kot je blatenje organizacije v medijih.

Hm, tega nisem vedel. Če organizacija dobro deluje, ta člen res ni potreben.

Populistično vzdušje na kongresu me je zgrozilo, danes vseeno opazam, da so se stvari premaknile na terenu.

To je bil naš namen. Pozitivni učinek kongresa je, da smo se začeli pogovarjati. Dregnili smo v oblastniške strukture, da naj RTV in kulturno ministrstvo začneta delati v dobro scene.

O kakšni sceni govorite?

O »urbani« mainstream sceni rocka, popa, pop-rocka, hip-hopa, jazz, nove klasike, metala. Treba se je postaviti zase. Vsi, od punka do funka.

Se ti zdi pametno, da država spodbuja in skrbi za glasbeno sceno?

Nikakor, mora le omogočiti prostor in kanale za delovanje. Dokler se medijski prostor namenja samo pogrošni komerciali, ne bo dovolj prostora za kakovostne zadeve.

S kongresnimi zahtevami ste napadli samo RTV.

Zato ker po zakonu in statutu skrbi za javni interes. Komercialci so v zasebni lasti in to bi morali početi iz moralnega stališča, vendar sta njihovi edini vodili denar in rating.

Komercialnim radijskim postajam iz mreže Infonet pomaga računalniški program izdelati hit oziroma anketiranje jim pove, če je skladba primerna za predvajanje.

Leo Oblak, posredno tudi drugi komercialci, trdijo, da imajo računalniške in druge formule za izdelavo hita. Hit naredi človek, avtor in interpret. Ljudje ga vzamejo za svojega, če ima vsebino in širino. Noben računalnik tega ne more vdahnuti. To je absurd. Na albumu imam dva-

Zaradi mene lahko velike domače založbe propadejo, saj živijo od publishinga, zastopstva tujih komadov. Da ima danes glasbenik lastno založbo, je normalen pojav.

najst komadov, ki sem jih delal, pilil, brusil dve leti. Zakaj se vrtijo samo trije? Nevsebina izriva vsebino iz medijskega etra. To je princip, po katerem deluje svet. Zato se je oblikoval kontrapol, katerega zagrižen privrženec sem postal.

Si doslej že naredil kakšen kompromis? Si se prilagajal zahtevam trga?

Glede vsebine ne. Če naredim nekaj širše dostopnega, ne pomeni, da nima vsebine. Znotraj popularne forme lahko narediš neobičajen aranžmajski poseg, ki bo še vedno dobro deloval. Tako se izobražuje lju-

di in bogati fond domače popularne glasbe. Ogromno je glasbe, iz katere se da črpati. Če se te darove prelije v popularnejšo formo, ki ima večji domet, dobi zakladnica pravi pomen. Glasba je lahko orožje.

Te je k angažmaju napeljalo sodelovanje z Matevževem Šaleharjem Hamom na letošnji Emi?

Že naslov pesmi Črni konji čez nebo je prisposoda apokalipse, da »nič več ne bo, kot je bilo«. Gre za družbeno angažiran tekst. Z RTV so me poklicali kot avtorja in po razmisleku sem se odzval. Vsa prejeta sredstva od RTV sem vložil v produkcijo in izvajalce. Večina mojih konkurentov je naredila komad na sintetizator ali računal-

nik in pobasala denar. Sam sem se s pesmijo ukvarjal dolgo. Aranžmaja sem se lotil simfonično, klasično. Na koncu se je izkazalo, da so Konji ena redkih živih skladb po Emi, kar je dosežek. Sama udeležba je bila oblika raziskovanja, kaj je Ema. Je namreč edini festival pri nas z dometom v tujino in z največ medijske pozornosti. Hotela sva pokazati, da se da narediti dobro triminutno skladbo, in šla dražiti »emično« strukturo. Dolžina komada je bil edini kompromis. Emo izboljšamo ali ukinimo.

Sodeloval si s Pop TV v oddaji A si ti tud not padu, ki je prej poneumlja-

la kot zabavala. Kako si se počutil kot vodja hišnega banda?

Slabo, sploh, če ti vsakič voditelja nadeneta drugo ime iz zabave. Slabo zaradi poniževalno nizkega plačila. Še najslabše sem se počutil, ko se je razkrilo, da smo tam izključno za rating. Rekel sem: »Adijo, ne bom sodeloval pri skorumpiranem procesu.«

Na enem izmed spletnih forumov sem naletel na anonimno mnenje, da je do kongresa in zahtev prišlo zato, ker si izčrpal vse možnosti javnega pojavljanja.

Moji nasprotniki so zafrustrirani, zabiti in nekreativni ljudje. Želim si boljše in močnejše nasprotnike. Kdorkoli se skriva za anonimnimi komentarji na internetu, je strahopetec. Sam se podpisujem z imenom in priimkom pod vsako svojo stvaritev. Brez veze se je obremenjevati s takšnimi anonimkami, ki te pa prizadenejo kot človeka. Moja primarna dejavnost niso televizijske oddaje ali festivali, niti hišni band ali biti uspešen, ampak ustvarjati glasbo, sprejemati vplive od vsepovsod in jih zapakirati v dobre komade, kompozicije in izvedbe. Delati svojo zgodbo in imeti koncerte. Ne nastopam za radije in njihove procesije – imam svoje koncerte, na katere pridejo ljudje in se imamo fino. To je nekaj najlepšega, kar te zares napolni. Če človek govori to, kar misli in čuti, ima veliko nasprotnikov. Če to delaš v Sloveniji, jih imaš še več. (smeh)

Barantanje³

Sestanek Primoža Kozmusa s Pahorjem in Lukšičem je še eden od precedensov našega družbenega življenja, v katerem ostaja politika kralj na Betajnovi. Brezsramno vedenje naših politikov, premiera, njegovih ministrov in drugih funkcionarjev presega meje dobrega okusa in izgublja razsodnost. Razum ne loči več med splošno koristnim in osebnimi interesi. Kozmus je šel po pomoč pri iskanju sponzorjev k direktorju države in športnemu menedžerju, ki sta vrnitev olimpijca razglasila kar s piar obvestilom iz kabineta vlade.

Ker je ta rubrika namenjena kulturnim komentarjem, ne bom izbiral in ponavljal primerov z nepreglednega spiska vpletanja naše politike in oblasti (ni važno katere barve) v gospodarstvo, gradbeništvo, sodstvo, šport, ostale veje družbe in javnega življenja. Omejil se bom na kulturo. In še to zgolj na zadnje ekscese slovenske glasbe.

Sredi septembra se je zgodil zloglasni Glasbeni kongres, ki nas je napeljal na pogovor z Galom Gjurinom v tej izdaji. Med tremi zahtevami je največ prahu dvignila tista o kvotah slovenske glasbe. Ob njej se je zahtevalo še glasbene oddaje nazaj na TV Slovenija in upoštevane sklenjenih pogodb s kolektivnimi organizacijami ob vpisu v razvid medijev. Če je generalni direktor RTV Slovenija pol ure pred kongresom avtorjem zahtev in organizatorjem kongresa, Glasbenemu forumu, garantiral izpolnitev njihove zahteve po vrnitvi glasbenih televizijskih oddaj, je Leo Oblak pomahal z najrazličnejšimi grafi in nešteto krat ponovil, da on že ve, katero glasbo imajo radi poslušalci, potrošniki njegove radijske

korporacije, na katero je cikalala tretja zahteva kongresa. Za trenutek ostanimo še pri novem direktorju RTV Slovenija, ki si je dovolil seči čez svoje pristojnosti: od kdaj generalni direktor javne medijske hiše odloča o vsebini programa?!? Če je isti večer Gjurin v Odmevih, kjer je sedel nasproti Vojku Stoparju z ministrstva za kulturo, zadržal, da kvote sploh niso problem, je nekaj dni, preden se je zgodil zloglasni kongres v Linhartovi dvorani, neka druga skupina slovenskih glasbenikov imela sestanek s predstavniki ministrstva, po katerem so zaokrožile govornice, da so vrli predstavniki slovenske avtorske glasbe dosegli načelni dogovor o 30 odstotkih slovenske glasbe v novem medijskem zakonu. Na ministrstvu so si še podajali kljuko, vendar javnost o tem ni bila obveščena prek nobene piar službe, zato vse ostaja na ravni »rekla-kazala«.

Omenjeno lobiranje se ne razlikuje bistveno od rokovanja naših umetnikov s politiko pred tridesetimi ali štiridesetimi leti, ko so marsikateri danes samozvaljani disidenti hodili po ideološko-politične nasvete in tudi finančno in moralno podporo na Centralni komite Zveze komunistov. Brez politike ne gre ne v socializmu ne v kapitalizmu, ne v real-socializmu ne v realkapitalizmu. Politiki z državnimi birokrati in funkcionarji držijo našo deželo v krempljih oligarhije. Medsebojno si krijejo hrbet in barantajo z gospodarstveniki, poslovniki, umetniki, športniki in drugimi familijami v ime nacionalnega interesa. Kazen za njihovega prijatelja iz poslanskih vrst se v takšni neolitikani kulturi zdi v prvi vrsti dimna zavesa.

ESKOBARS

Eskobars

Dallas, 2010

Upanje domačega indie rocka je poslalo v svet prvenec, ki ga kroti produkcija Dejana Radičevića. Prečiščenost in začinjenost z gosti in godali je povzročila radiofonično in neekscenčno ploščo, ki ji zmanjka prodornosti. Z vsečnimi mladostniškimi klišeji računa na širok krog ušes. Primorska navihanost koketira z liverpoolsko kuštravostjo, poslovenjena melanholija Petra Dohertyja pa odkrije vir navdiha.

GRRIZLI MADAMS

V vrtincu vsemogočnega miru

Založba Radio Študent, 2010

Kompaktno zasnovan kratkometražni prvenec konvencionalnega rockovskega tria je naelektronsko naravnani metal. S skrbjo za dramatizacijo se razlije pet mogočnih instrumenta, ki so napeti kot žila in težki kot beton. Poigravanje s trdimi rifi in preskakovanje v nežnejše trenutke obljubljata še veliko dobrega, izbrana dolžina pa govori o občutku za mero. Resnoba ni odnesla Grrizli Madams.

JANI KOVAČIČ

Cerberus hotel – Jazzitette

ZKP RTV Slovenija, 2010

Novi urbani džez Janija Kovačiča v sodelovanju z Big Bandom RTV Slovenija, pod vodstvom Igorja Lunderja, ki je poskrbel za aranžmaje Kovačičevih skladb, nudi fino zbirko družbeno-pikrih pesmi, ki se s šansonom, kabaretom, bluesom obračajo k džezu in so globok poklon Bojanu Adamiču. V prvi vrsti stojita prepoznaven glas in lucidna pripoved Janija Kovačiča, ki nas ne spusti ne v preteklost ne v prihodnost.

ŠTEFAN KOVAČ MARKO BANDA

Izštekanj (DVD)

God Bless This Mess, 2010

Oddaja Jureta Longyke ostaja pomemben poligon za domačo glasbo in širjenje poti v domačo krajino in naprej v svet. Video posnetek gostovanja prekmurske bande z gosti in prijatelji pri omiljenem DJ Juretu kar kliče, pravzaprav zahteva objavo tega godenja v avdio formatu. Godba ŠKM Bande je za poslušati, ne za gledati! Je za doživeti v živo! Sodeč po prikazanem, nas čaka vroča domača koncertna plošča.

Radikalne spremembe v Mariboru

Borštnikovo srečanje se je končalo, nagrade so bile podeljene, čas je, da skozi pore pogledamo v desetdnevno festivalsko dogajanje in še bolj v radikalno razliko v primerjavi s preteklimi leti.

Jasmina Založnik

Kljub temu da je gledališka sezona mnoge gledališke sladokusce razočarala s povprečnimi ali celo podpovprečnimi umetniškimi stvaritvami ter bi jo mnogi želeli pozabiti (kar je tudi pokazala odločitev žirije, da ne podeli glavne nagrade), pa tega vsekakor ne moremo trditi za Borštnikovo srečanje. Nova umetniška vodja festivala Alja Predan je dokaz, da je možno poseči tudi v najbolj ustaljene in konformne »festivalске« oblike ter s popestritvijo vsebine ustvariti zanimiv in bogat festival. Njene spremembe niso odsevale le v močni zasedbi gostov iz tujine (selektorjev, teoretikov, producentov, umetniških vodij mednarodnih festivalov iz tujine ipd.), temveč predvsem s pripravo segmenta predstav, poimenovanih *showcase*, na katerih so lahko ustvarjali programske sheme prihodnjega leta. *Showcase*, ki ga v domačih vodah poznamo le na področju sodobnega plesa v bialni prireditvi pod nazivom Gibanica, je vsekakor še kako pomembna in izvrstna priložnost za prodor domačih predstav na tuje odre.

Omenjen segment seveda ni edini, ki ga je nova umetniška vodja vpejljala. Oblikovala je še dva »odvoda« ter dokazala, da v Mariboru umanjka pestrost ponudbe, kar posledično pomeni neizoblikovano, konzervativno ali povsem pasivno publiko. Za oba je izbrala preprosti, enoznačni poimenovanji: *generacijam*, namenjenih programu za otroke in mlade, ter *mostovi*, v katerih smo si ogledali izjemen izbor mednarodnih predstav. Kljub finančnim omejitvah pri oblikovanju slednjega je potrebno poudariti, da je bila njihova selekcija ustvarjena z ostrim in bistrim očesom selektorice, saj je nabor pritekel raznolikim, svežim in inovativnim pristopom v ustvarjanju, ki jih pogrešamo na domači sceni. Za razliko od domačega je nabor presenetil na vseh nivojih, in to ne le v singularnih predstavah, temveč celostno. Iz iz-

Foto: Arhiv Borštnikovega srečanja

bora je razvidna tehtnost selekcije, zasnovane na jasnih kriterijih. Predanova ni iskala spektakularnega, temveč jo je pri izboru vodila inovativnost predstav tako v formalnem kot tudi estetskem pogledu. Temu so zadostile *Metamorfoze* iz Srbije, *Me-nažerija* iz Hrvaške, *Leonce in Leni* iz Madžarske, *Počitek od zgodovine* ter *Miza*, obe iz Poljske.

Predanova je pokazala, da je potrebno prisluhniti potrebam mesta oziroma morebitno potrebo šele ustvariti. Počasi, a zagotovo bo z umeščanjem predstav na različna prizorišča, kate-rega izbor ne izhaja iz »pomanjk-anja« prostora, temveč poskuša stopiti k potencialnemu gledalcu in se ugla-siti z njegovim življenjskim stilom oziroma (estetskimi) preferencami. Tematsko razvrščanje je omogočalo uvid v strukturo in nakazalo tudi zametke kriterijev izbora, ki bodo svoj pravi obraz pokazali v prihodnosti. Smernice razvoja nakazujejo slede-če: razblinjajo stereotipno podobo Borštnikovega srečanja kot eliti-stičnega in buržoaznega, odpirajo možnost oblikovanja nove publike s kontinuirano vzgojo, vzpodbujajo teoretsko misel in refleksijo na po-

lju uprizoritvenih umetnosti, iščejo inovativne pristope v ustvarjanju, iščejo načine za preplet generacij in možnosti za vznik drugačnega statusa nacionalnega gledališča ... Nova umetniška vodja je pokazala, da je nemogoče mogoče in da se lahko tudi Borštnik osamosvoji ter postane samostojna enota znotraj institucije. Ni več podvržen kaprici vodje, temveč je odvisen od svoje lastne volje in sposobnosti. V ustaljen sistem je zarezala in z distanco do lokalnega vr-tičkarstva opazila potenciale, ki bi se mnogim zdele popolnoma utopične. Z entuziazmom in jasnim ciljem je uspela prehoditi velik del poti, če-prav je cilj, ki se mu približuje, še zelo oddaljen. Ponujene novosti še niso izpiljene, potrebno je izoblikovati jasnejše kriterije selekcije, premisliti o možnosti ponovitev predstav. Tudi letos so namreč mnogi ostali pred prenapolnjenimi dvoranami. To kaže, da pogosto podcenjujemo lokalno občinstvo. Prav tako opažam prostor za spremembe in visok potencial teoretskega dela, ki kljub obetavni napovedi letos ni izpolnil pričako-vanj. Kot relevantni so se izkazali le domači teoretiki, ki so k prispevkom

pristopili konstruktivno, večina skozi premišljeno analizo in njeno ume-stitvijo v prakso. Iz razloga, da se tovrstnih simpozijev udeležuje, žal, še vedno le strokovna javnost, bi bilo pričakovati več. Prav na tem mestu se pokaže diskrepanca med pred-stavljenim tujim in domačim. Na eni strani močno teoretsko zaledje slo-venskih predavateljev, raznolik in ka-kovosten izbor tujih predstav, slaba bera ponujenih tujih premislekov, povprečnost domače produkcije. Slednje ne moremo pripisati le selek-torju izbora, temveč produkcijski be-ri pretekle sezone. Morda bi lahko na tem mestu potrdila trditvi specialista za nove tehnologije, ki sem jo pred nedavnim zasledila v enem izmed dnevnih časopisov, da z množenjem produkcije na spletu pada njena ka-kovost, saj splet ponuja vsakomur možnost za izraz svoje »ustvarjalno-sti«. To vodi k povprečnosti in zato ra-je občasno podprimo slogan »Manj je več«, pri čemer pa je lokalno okolje izključeno in s tem tudi Borštnik, ki je prinesel svežino in odprl gledališki prostor. To okolje je namreč željno pestrejšje ponudbe, pa čeprav le ne-kaj dni v letu.

Maribor metropola

Gregor Lozar

Večer je počasi legal na mesto ob Dravi, ko si je njen župan stisnil koren nosu, silovito izdihnil in se naslonil globoko v mehak naslanjač, ki so mu ga volivci rutinirano prepuščali iz mandata v mandat. Obudil je mesto od mrtvih, so imeli navado govoriti, on pa je vedel, da se njegov veličastni projekt danes bliža koncu.

Kot bi bilo včeraj, se je spominjal turobne noči, ko se je po praznih ulicah vlekla megla in je izpod razmočenega listja dišalo po vretju in trohnobi. Bila sta dijaka, rahlo pijana in jezna, ker sta zamudila avtobus. »Zdaj pa poglej to,« je govoril sošolec, »Viole pojejo, da je Maribor metropola, zadnji avtobus pa pelje že ob enajstih.« Pljunil je, bodoč župan pa je začel v odgovor prešerno poskakovati: »Maribor nekropola, nekropola, nekropola, Maribor nekropola, gre v kurac.« Takrat še ni vedel, da bo domislili, ki je sprožila salve smeha, posvetil življenje.

Sedemintrideset let kasneje je mariborska Livarna največji proizvajalec pogrebniških žar na svetu, ravno tako kot Meblo slovi po krstah, narejenih iz dobrega pohorskega lesa. Slovenske gorice so polne nasadov rož, iz čebelarstva pa je zrasla svečarska obrt, ki s svojimi izdelki zalaga celo Vatikan. Širom po Dravski dolini, pa tudi po dolinah med griči, se širijo temelji mariborske renesanse, pokopališča za vsakršne veroizpovedi in načine življenja. Tukaj lahko najde svoj prostor pod zemljo vsak, če je le mrtev.

Obširne kostnice, kjer prej kot slej pristanejo kosti brezštevni revežev, dopolnjujejo veličastni mavzoleji slavnih in bogatih. Pokopi nobelovcev, vojnih herojev in bogatašev tukaj že zdavnaj niso več redkost in se stekajo v posebno vrsto žalovalnega turizma, saj lahko žalovalcem dajejo zavetje le številni hoteli, ki jih lepo dopolnjujejo domovi za vdove in sirote. Podpira jih industrija utehe. Bordeli, objokavalke, psihološka in gostinska dejavnost se osrediščijo v somračnem delu mesta, imenovanem tudi okultistična četrt. Tukaj prebivajo vsakršni mediji, vedeževalke in izdelovalke talismanov, pa tudi organizirane tolpe maščevalcev, trnja v peti policiji, ki znajo za primerno odškodnino potolažiti tudi najbolj razburjene žalovalce. Ne tako star pregovor zna povedati, da tukaj vsak dan nastane kakšen nov kult.

Nad tem se ne zgražajo več niti kleriki številnih verstev, ki so v mesto naselile svoje predstavnike. Medicinska fakulteta se hvali, da so v večini balzamiranja prehiteli stare Egipčane, tukaj pa se je šolalo tudi nekaj najboljših patologov sveta. Mesto premore več kot peščico strokovnjakov za dedno pravo, na filozofski fakulteti pa slovijo predvsem psihologija, antropologija in zgodovina (od tukaj prihajajo znane teze o intimni zgodovini, saj se večina študentov ukvarja s tem, kako je ta ali oni pokojnik doprinesel k razvoju sveta). Od tukaj cveti umetnost, govorniki, pevci, kiparji in arhitekti dobivajo nagrade na največjih svetovnih prireditvah in zgleda, da je iz splošnega razcveta izvzeta predvsem strojna in elektro-tehnična stroka, čeprav se je tudi tukaj že začelo razmišljati o high-teck pogrebi. Rahlo trkanje je prebudilo župana iz dremeža. Bila je njegova tajnica, ki je zašepetala: »Gospod župan, prišli so.« Škoda, da v tem mestu vsi samo še šepetajo, je pomislil in se za trenutek zagledal v njen obraz. Na njem ni opazil niti sledu apatije, namesto nasmeška pa je tam počivalo mirno dostojanstvo. Bila je tipična predstavnica novih Mariborčanov, ponosnih, ker delajo nekaj nepogrešljivega in pomembnega, tihih, ker vedo, da iz sredine smrti vznika življenje. »Pridem,« ji je odgovoril in pomislil, da je župan mesta, v katerem se cedi med. Rek je nastal iz navade, da mesto za vsakega pokojnika podari kozarček cvetličnega medu, izkoristili pa so ga njegovi nasprotniki in nadaljevalci. Naj se cedita mleko in med, pravijo, in naj skušajo na podoben način, kot je on, vpeljati še babištvo. Kar naj. Življenje gre dalje. Pogajanja o izmenjavi imen so pri koncu in predstavniki Žalca so že tukaj, da podpišejo dogovor. S tem bo njegov projekt končan, on pa bo, on pa bo šel na dolg dopust.

Se mu zdi.

Politična (ne)kultura

Lady Justine

Slovenska parlamentarna politična kultura je na psu, psi pa še vedno lajajo.

Del slovenske politike se bolj kot s politično kulturo ukvarja s politično nekulturo.

Težko je razumeti nekulturne politične, še bolj »podn« dela slovenske politike.

Volivci smo edini, ki nekulturnim kandidatom za poslance damo dvojko.

Parlamentarnega bontona naši vrli poslanci še niso obravnavali na nobeni seji.

Najljubši šport desnice je kulturni boj, levice pa gradnja gradov v oblakih.

Politični boj je bil trd in nizek, samo zato, da bi nekateri izvoljenci ljudstva sedli na dobro plačan poslanski stolček.

Politična kultura naše doline Šentflorjanske je še vedno v Blatnem dolu.

Sovražni govor v parlamentu je domena enih in istih obrobno neuspešnih politikov.

Na družinski zakonik, kot kaže, se najmanj spoznajo njegovi goreči družinski neprijatelji.

V parlamentu ni greha, je pa izrečenih veliko grešnih besed.

Nekatere naše vrle poslance motijo geji in lezbijke, ne motijo pa jih skoki čez plot gorečih nasprotnikov istospolnih partnerstev.

Vsi enaki, vsi enakopravni, sodeč po mlatenju prazne slame v našem parlamentu še vsaj nekaj časa ne bodo drugačni zaradi egoizma nestrpnih poslancev enaki pred zakonom!

Zakona o politični kulturi naš vrli parlament še vedno ni sprejel.

Zgledujemo se po veliki Evropi, politično pa smo še vedno na Balkanu.

Ljudstvo si, žal, od vseh velikih besed naših bivših in sedanjih parlamentarcev zapomni samo njihove nekulturno nestrpne izpade.

Banane, pregled mednožja, z Delom po buči – to je kratek izbor cvetobera naše »podn« politične nekulture.

Za politika sta potrebna dobra »goflija« in prilagajanje politične kulture nenačelnim koalicijam.

Politična kultura našega vrlega parlamenta postaja podobna hoji slonov po porcelanu. Pravkar minule študentske volitve ljubljanske univerze so prava mala šola politične tekmovalne nestrpnosti.

Na mladih se svet uči, upamo, da se vsaj stari poslanci od mladih kaj politične kulture nauče.

Politika, ki se boji bivšega maršala, ki je že desetletja bivši,

težko zdrži politično parlamentarno kulturo.

Slovensko politiko bi morali bolj skrbeti lastni državljani, kot (ne)kulturni politični boj.

Politična (ne)kultura Slovenske parlamentarne demokracije je boj za oslovo senco.

**UNIVERZITETNA ŠPORTNA
LIGA ZA POKAL
LEONA STUKLJA**

**TEKMOVANJA V
MALEM NOGOMETU
KOŠARKI
ODBOJKI
BADMINTONU**

PRIČETEK 15.11.2010

BOGAT NAGRADNI SKLAD

PRIJAVE IN INFO WWW.ZDRAVUM.SI

LIGE@ZDRAVUM.SI

PRIJAVE DO 12.11.2010

**Začetek lige
17.11.2010**

ob sredah 18.00 - 20.00
ekipe 4+1 rezerva
5 kol po 4 igre
akcijske cene hrane & pijače
prijavnina 100€/ekipo
(čevlji vključeni)

**informacije na:
www.zdravUM.si
www.planet-tus.si**

**Prijave do:
15.11.2010
bowling@zdravUM.si
041/392-293 (Dejan)**

**NAGRADNI
SKLAD
V VREDNOSTI
2000€**

ŠTUDENTSKA BOWLING LIGA

Športna zveza Univerze v Mariboru v sodelovanju s Planetom Tuš

P 6710/5,2010

121000206,11

COBISS

Sončna energija energija prihodnosti

Sončna elektrarna je okolju prijazna.

Sončna elektrarna proizvaja električno energijo, ne da bi onesnaževala okolje.

Investicija
v sončno elektrarno
se povrne v

10.
letih.

Sončna elektrarna
je donosna finančna naložba.

30 let

je življenjska doba
sončne elektrarne.

Sončno elektrarno lahko gradi vsakdo:
individualna gospodinjstva, podjetniki,
kmetije ...